

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชน
ชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

THE BUDDHIST WISDOM : A WAY OF LIFE AND ITS APPLICATION OF THE
MARGINAL COMMUNITIES IN CHIANG MAI

โดย

ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760004

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชน
ชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

โดย

ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760004

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Buddhist Wisdom: A Way of life and Its Application of the Marginal
Communities in Chiang Mai

By

Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campus

B.E.2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760004

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชาย ขอบในจังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ
หน่วยงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ ๓) เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

วิถีชีวิตคนชายขอบ คือ คนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับบริการหรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างอื่น ๆ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ มีอัตลักษณ์เฉพาะตน มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธ คนชายขอบมีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา เคารพต่อธรรมชาติ สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม มีจิตสำนึกต่อตนเองและสังคม เข้าวัดทำบุญ มีจิตอาสา เคารพนับถือกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ระเบียบ ข้อบังคับ ประเพณีวัฒนธรรมประจำถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัย อัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอบ คือ การอบรมตนเองทั้งทางกายวาจาและใจ เพื่อการพัฒนาชีวิตให้ครบถ้วนสมบูรณ์ การพัฒนาชีวิตในระดับต่าง ๆ ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีการเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธ ของชุมชนชายขอบครอบคลุมทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคม ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมให้ดีที่สุด ไม่ทำตัวให้เป็นภาระต่อชุมชน

Research Title: The Buddhist Wisdom: A Way of life and Its Application of the Marginal Communities in Chiang Mai

Researchers: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Fiscal year: B.E. 2560

Research Scholarship Sponsor: Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This research is of 3 objectives: 1) to study the way of life according to the Buddhist principles of the marginal communities in Chiang Mai, 2) to study the process of inheriting the Buddhist wisdom of the marginal communities in Chiang Mai, 3) to analyze the identity and the performance of the marginal communities in Chiang Mai. This research is a qualitative research. The findings are that:

They have no any properly care and services or protection from the state as others having got. It is a simple way of life that lives together as a large family. They keep their own a unique identity and being generosity. The process of inheriting the Buddhist wisdom, the marginal communities live a life bound to Buddhism. They pay respect to nature, inherit the culture, traditions and rituals. They are conscious of oneself and society such as going to the temple, making merit, having service minded, obeying to the taboos, norms, rules, regulations, traditions, and cultures of the place where they live. The identity and the performance of the marginal communities are that: There is a self-training, in the physical, verbal and mental aspect for completely life development. The various levels of life development are based on the Threefold of Training namely morality, concentration and wisdom. This life development has done by learning and inheriting Buddhist wisdom of marginal communities covering all 3 levels which are: on a personal level, a family level and a social level. They, as

members of the society, have performed the best in their duties avoiding of acting as a burden to the community.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่องค์สมเด็จพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้ดำรง
พระพุทธศาสนาไว้ งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้เพราะพระคุณสุดประเสริฐทั้ง ๓ ประการนี้เป็นปฐม

ขอกราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน
และส่งเสริมการวิจัย ตลอดจนผู้บริหารและคณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้
พิจารณาทุนอุดหนุนการทำวิจัย และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและช่วยเหลือให้งานวิจัยนี้ได้
ประสบความสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนวัดพระธาตุปู่แช่
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนฟ้าเพียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งที่
ได้เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนาม ผู้วิจัยก็ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

คุณงามความดีอันเกิดจากวิจัยนี้ ด้วยการทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจอย่างเต็มสติปัญญา
กำลังความสามารถ ขอมอบเป็นบรรณาการเพื่อตอบแทนคุณบวรพระพุทธศาสนา คุณบิดา-มารดา
ครูบาอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่า ผลจากการวิจัยจะเป็น
ประโยชน์แก่สาธารณชนผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ

๑๙ เมษายน ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาของ.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดคนชายขอบ.....	๘
๒.๒ แนวคิดอัตลักษณ์.....	๑๒
๒.๓ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน.....	๑๔
๒.๔ แนวคิดภูมิปัญญา.....	๑๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๒
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๒๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินงานวิจัย.....	๒๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๒๖
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๒๘
๓.๓ ประชากรผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย.....	๒๘
๓.๔ เครื่องมือในการวิจัย.....	๒๙

๓.๕ วิธีเก็บข้อมูลในการวิจัย.....	๒๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๓๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๓๒
๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ และอำเภอเวียงแหง.....	๓๒
๔.๒ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่.....	๓๕
๔.๒.๑ ความหมายคนชายขอบ.....	๓๕
๔.๒.๒ สถานะเป็นพลเมือง.....	๓๖
๔.๒.๓ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา.....	๓๘
๔.๓ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชาวชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่.....	๓๙
๔.๓.๑ การให้ความรู้.....	๓๙
๔.๓.๒ กิจกรรมทางประเพณี.....	๔๑
๔.๓.๓ การสร้างเครือข่าย.....	๔๒
๔.๓.๔ การสร้างศรัทธา.....	๔๓
๔.๓.๕ การนับถือศาสนา.....	๔๔
๔.๓.๖ การสร้างความร่วมมือของชุมชน.....	๔๕
๔.๔ วิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประพฤติปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่.....	๔๖
๔.๔.๑ ความเป็นตัวตนของคนชายขอบ.....	๔๙
๔.๔.๒ การประพาศิตนต่อครอบครัว.....	๕๑
๔.๔.๓ การสร้างความมั่นคงในครอบครัว.....	๕๓
๔.๔.๔ การประพาศิตนต่อสังคม.....	๕๖
๔.๔.๕ การเป็นผู้นำของคนชายขอบ.....	๕๘
๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๖๐
บทที่ ๕ สรุปผลของการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๖๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๖๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๖๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๖๗
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	๖๗
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	๖๘

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๒๔
ตารางที่ ๔.๑ แสดงพื้นฐานการมีส่วนร่วมของพหุภาคีทุกภาคส่วนในสังคม.....	๕๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวงเล็บใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงที่มา เล่ม / ชื่อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๙๕ ที่ขณิกาย ปาฎีกาวรรค เล่ม ๑๑ ชื่อ ๓๑๓ หน้า ๒๙๕

พระสูตรต้นตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สูตรต้นตปิฎก ที่ขณิกาย ปาฎีกาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย) = สูตรต้นตปิฎก ขุททกขณิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์และได้มีการสร้างสมสืบทอดและปฏิบัติต่อกันมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งจะมีทั้งความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติ เป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตของมนุษย์นั่นเอง และในแต่ละวัฒนธรรมจะมี “ประเพณี” เป็นส่วนวัฒนธรรมได้กำหนดสร้างขึ้น และมีการสืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบแผนชีวิตของคนในสังคมได้เลือกปฏิบัติอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามประเพณีที่มีอยู่ในสังคมทุกสังคม ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสภาพสังคมนั้นหรือแม้แต่ในสังคมเดียวกันก็อาจมีประเพณีที่แตกต่างกัน หรือคล้ายกัน แสดงให้เห็นว่าประเพณีเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมทุกสังคม โดยจะแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของสังคมตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมช่วยทำให้คนในสังคมเดียวกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ที่สืบทอดกันมา ล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงเอกลักษณ์และวิถีทางการดำเนินชีวิต

ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแต่ละกลุ่มชน เช่น ประเพณีต่างๆ ของชนเผ่าที่อยู่ชายแดนหรือชายขอบที่ไร้รัฐของจังหวัดเชียงใหม่มีกลุ่มชนหลายเผ่าที่มีความใกล้ชิดกับคนไทยใกล้ชายแดนเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นวัฒนธรรมคือการปฏิบัติหรือวิถีชุมชนหรือสังคมได้จากประสบการณ์จริงเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม^๑ ปัญญาโดยทั่วไป หมายถึง “ความรู้” แต่ศัพท์ทางพุทธศาสนาเรียกอีกหลายชื่อ คือ “ญาณ” บ้าง “วิชา” บ้าง หรือ “ทิวัญญ” บ้าง ปัญญา ได้แก่ กิริยารู้ชัด การแยกแยะ การเลือกสรร การแยกแยะตามสภาวะ การเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด

ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวพุทธ เพราะว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นคำสอนที่เป็นจริงถูกต้อง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เรียกว่า สัจธรรม เป็นแสงสว่าง

---

^๑ วรณา พูนพานิชย์และคณะ, *ชีวิตและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ, ๒๕๔๗), หน้า ๘๘.

^๒ พิสิษฐ โคตรสุโพธิ์, *ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาศึกษา*, (ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

นำทางให้ผู้ที่ยังมีติดบอด ได้รู้จักเรื่องผิดถูก ดี ชั่ว เรื่องบาป เรื่องบุญ เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ เป็นเครื่องนำพาไปสู่ทิศทางที่ดีที่งาม มีแต่ความผาสุกความเจริญรุ่งเรือง ชาวพุทธทุกคนจงสำนึกในคุณค่าของพระพุทธศาสนา และได้ถ่ายทอดสืบทอดพระพุทธศาสนามาเป็นเวลา ๒๕๐๐ กว่าปีแล้ว การที่พุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้ เพราะว่าพระบรมศาสดา คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้ทรงวางแนวทางสำหรับการถ่ายทอดสืบทอดไว้เป็นอย่างดี และมีพระอริยสาวกทั้งหลายพร้อมพุทธบริษัทสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้ยึดถือเป็นแนวทางนำมาประพฤติปฏิบัติมาถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนอันประเสริฐ จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเป็นเวลา ๒๕๐๐ กว่าปีแล้ว วิธีการถ่ายทอดสืบทอดที่พระพุทธองค์สั่งสอนมา ชาวชายขอบที่นับถือพระพุทธศาสนาก็เป็นวิธีหนึ่งที่น่าสนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมอื่นได้

ความเชื่อและการนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้รับอิทธิพลตามคติความเชื่อแบบของตนเองและพระพุทธศาสนา วิธีชีวิตของคนชายขอบในชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่พยายามสร้างสิ่งปิดกั้นตัวเองเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน การที่เราได้มารู้ เช่น ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของคนจากพื้นฐานชีวิตที่แตกต่างกัน อาจช่วยให้พรมแดนความสัมพันธ์ของคนในสังคมใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหายและเลือนรางมากในสังคมไทยปัจจุบัน ทำให้เราได้รู้ถึงปัญหาที่รัฐบาลและคนในสังคมถูกละเลยมานาน และมองภาพคนกลุ่มนี้เป็นคนชั้นล่างของสังคมจนชินชา คงถึงเวลาแล้วที่เราจะยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหาของคนกลุ่มนี้อย่างจริงจัง เพราะหากสังคมใดยังคงมีกลุ่มคนนอกสายตาเหล่านี้อยู่ เราคิดว่าสังคมนั้นคงยังไม่พร้อมที่จะเป็นสังคมที่พัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ที่สำคัญ คือ ในการสืบทอดภูมิปัญญาของคนชายขอบที่เคยสั่งสมกันมานาน และส่วนหนึ่งที่ได้รับจากพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่น่าสนใจ ในพิธีกรรมและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ได้มีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีมากกว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปพบว่าในชุมชนชนบทชาวบ้านจะมีศรัทธาต่อความเชื่อในการนับถือผีลดลงไปมาก ซึ่งแสดงให้เห็นได้จากการเลิกประกอบพิธีหลายอย่าง เช่น ไหว้ผีอารักษ์หมู่บ้าน ผีอารักษ์ทางด้านวงการเกษตร เช่น ผีผายและผีนา และผีบรรพบุรุษ เช่น ผี ปู่ ย่า สืบทอดปฏิบัติกันมาจนเป็นวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของกลุ่ม มีกระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง เพราะมนุษย์มีปัญหา ปัญหาเกิดขึ้นได้อย่างไร ปัญหาเกิดมาจากการที่มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมกันมาผสมกับการคิดพินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผล และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง^๓

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๒๑.

นอกจากนั้นก็ยังพบว่ามีการเข้าทรงในพิธีเลี้ยงผีอารักษ์บ้านและเมือง หรือที่เรียกว่าผีเสื้อบ้านผีเสื้อเมือง โดยอาศัยพิธีกรรมซึ่งมีที่มาจากความเชื่อที่หลากหลายทั้งไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ และการส่งเสริมภูมิปัญญาของชุมชนในการประกอบกิจกรรม และส่วนหนึ่งได้มาจากพระพุทธศาสนาในระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน ด้านความคิด พิธีกรรม และความเชื่อเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงส่วนลึกทางจิตใจของชาวชายขอบและของชาวไทยภาคเหนือที่มีต่อกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของสังคม คนชายขอบยังคงอยู่และสูญเสียไป สามารถปรับเปลี่ยนความหมายที่มีต่อสังคม ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ได้ไม่เท่ากัน ถึงแม้ประเพณีและความเชื่อของคนชายขอบจะผสมผสานได้ก็ตาม การศึกษาประเพณี พิธีกรรมและความเชื่ออื่นที่ไม่ใช่พุทธศาสนาเห็นว่าความเชื่อเหล่านี้มักถูกมองข้ามเสมอ การแสดงออกของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญควรขาดหาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาพของการต่อต้าน เพราะชาวบ้านสามารถผลิตใหม่ได้ขณะที่พิธีกรรมในพุทธศาสนามีการควบคุมจากอำนาจหลักในสังคมให้แสดงลักษณะของชีวิตในสภาวะปกติ ถึงกระนั้นก็ตามก็มีการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดพุทธศาสนาอยู่บ้าง การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นต่อรุ่น ถึงแม้จะอยู่ในสภาพเป็นคนชายขอบก็ตาม แต่วัฒนธรรมที่ได้สั่งสมกันมากี่ยังจะนำมาปฏิบัติมาตลอดเมื่อชุมชนมีโอกาสกระบวนการจัดการเพื่อให้เกิดการคงอยู่ในวิถีชีวิต ปัญหาและอุปสรรค ก็มีบ้างแต่การคงอยู่ในวิถีชีวิตก็ดำเนินไป เช่น ชาวไทยใหญ่ เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยของในประเทศไทย เชื้อสายไทยใหญ่ที่อพยพมาจากเมืองเชียงตุง เมืองโก เมืองเลน เมืองพยาก รัฐฉาน ประเทศพม่า ราวปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ตรงกับปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ ๕ หรือ กลุ่มที่อพยพในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ (ไทยใหญ่) ยังมีระบบความสัมพันธ์ทางครอบครัวเป็นพื้นฐานเนื่องจากชาวไทยใหญ่มีระบบเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมกันในบริเวณบ้านเดียวกัน เช่น การแต่งงานตามประเพณีฝ่ายชายจะมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเมื่อพ่อแม่เห็นว่าสามารถช่วยเหลือตนเองได้ลักษณะของครอบครัวขยายเน้นระบบแบบความสัมพันธ์แบบกลุ่มเครือญาติ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทางสังคมที่จัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มศรัทธาวัด กลุ่มคนนอนวัด กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวไทยใหญ่มีระบบความสัมพันธ์ทางครอบครัวแล้ว ชุมชนชาวไทยใหญ่ยังมีระบบการผลิตในด้านการประกอบอาชีพ คือ การค้าขาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าชาวไทยใหญ่ค้าขายเก่ง และเห็นได้ว่าชาวไทยใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งในปัจจุบันชุมชนเมือง ได้ขยายเขตเข้ามาในชุมชนทำให้อาชีพทางการเกษตร ได้หมดไปจากชุมชน ผู้คนหันมาประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ทำธุรกิจ และประกอบอาชีพ บริบทของชุมชนดี เพราะชาวไทยใหญ่เชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักที่ชาวไทยใหญ่นับถือตลอดจนประเพณี ปฏิบัติ หรือการทำกิจกรรมร่วมกัน ชาวไทยใหญ่เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ จึงนิยมทำบุญกันมาก ตลอดจนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ชาวไทยใหญ่ให้

ความสำคัญกับพ่อแม่หรือผู้มีพระคุณที่บุตรหลานต้องให้ความเคารพ กราบไหว้ ประพฤติปฏิบัติ ตามความสั่งสอน หากไม่ประพฤติปฏิบัติ ตามก็จะมี การขอขมา ดังเช่น ในวันสงกรานต์หรือเทศกาล ขึ้นปีใหม่ของชาวไทยใหญ่ทุกปี เกิดจากชุมชนมีกระบวนการจัดการที่ดีบนพื้นฐานจากการมีความเชื่อ แนวความคิด อุดมการณ์เดียวกันที่เกี่ยวกับคำสอน ตามหลักธรรมทางศาสนา หรือคำสั่งสอนของ บรรพบุรุษ พ่อ แม่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่สอนให้ประพฤติ มีระบบการผลิตที่มีคุณภาพ ระบบความเชื่อที่ เหมาะสม และมีกระบวนการจัดการที่ดี โดยมีความเชื่อ แนวคิดอุดมการณ์เดียวกันของคนในชุมชน มีพิธีกรรมพิธีการที่มีวัตถุประสงค์เป้าหมายร่วมกัน มีระบบการจัดการของชุมชนที่ดี และมีการควบคุม ที่เหมาะสม ก่อให้เกิดเป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ ในการดำเนินชีวิตของชาวไทยใหญ่ ดัดแปลงให้ เหมาะสมกับวัฒนธรรมเดิม หรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไปบ้างให้เข้ากับของใหม่ เป็นต้น

ความเชื่อและการนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้รับอิทธิพลตามคติความเชื่อแบบของ ตนเอง และพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนชายขอบในชาติพันธุ์ต่างๆ ที่พยายามสร้างสิ่งปิดกั้นตัวเอง เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน การที่เราได้มารู้ เช่น ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของคนจากพื้นฐานชีวิต ที่แตกต่างกัน อาจช่วยให้พรมแดนความสัมพันธ์ของคนในสังคมใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย และเลือนรางมากในสังคมไทยปัจจุบันทำให้เราได้รู้ถึงปัญหาที่รัฐบาลและคนในสังคมถูกละเลย มานาน และมองภาพคนกลุ่มนี้เป็นคนชั้นล่างของสังคมจนชินชา คงถึงเวลาแล้วที่เราจะยื่นมือเข้ามาช่วย แก้ปัญหาของคนกลุ่มนี้อย่างจริงจัง เพราะหากสังคมใดยังคงมีกลุ่มคนนอกสายตาเหล่านี้อยู่ เราคิดว่าสังคมนั้นคงยังไม่พร้อมที่จะเป็นสังคมที่พัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกเอาคนชายขอบที่เป็นชาวไทยใหญ่จากกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาส่วนหนึ่งมาจากพระพุทธศาสนาและสะท้อนให้เห็นถึงส่วนลึกทางจิตใจ ของของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตนอกจากวิวัฒนาการจากวัฒนธรรมและ ความเชื่อดั้งเดิมของสังคมคนชายขอบยังคงอยู่และสูญไป ในสัดส่วนและลักษณะที่แตกต่างกัน จะแสดงลักษณะของชีวิตในสภาวะปกติ ถึงกระนั้นก็ตามก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ถึงแม้จะอยู่ใน สภาพเป็นคนชายขอบก็ตาม แต่วัฒนธรรมที่ได้สั่งสมกันมาก็ยังนำมาปฏิบัติกันอยู่ผสมผสานกับ พระพุทธศาสนา จะได้ดำเนินการศึกษาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชาวชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประพฤติปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัด เชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบที่มาของคนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชาวยุโรปในจังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบอัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนชาวยุโรปอำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ ชุมชน ๆ ละ ๕ คน ได้แก่ อำเภอฝาง ๑ ชุมชน อำเภอแม่เมาะ ๑ ชุมชน อำเภอเวียงแหง ๑ ชุมชน รวม ๑๕ คน

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาความหมาย วิถีชีวิตของคนชายขอบ ประวัติความเป็นมา แนวคิดคนชายขอบ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดภูมิปัญญา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธ อัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

โดยจะศึกษาชุมชนชาวยุโรป ๓ ชุมชน คือ

- ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) ชุมชนบ้านพระธาตุปู่แช่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้การสัมภาษณ์ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง คือ ชุมชนชาวยุโรป ๓ ชุมชน คือ ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง ๓) ชุมชนบ้านพระธาตุปู่แช่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ ชุมชน ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน ประกอบด้วย ๑) พระสงฆ์ ๒) ประชาชนท้องถิ่น ๒) ผู้แทนชุมชน ๔) ผู้นำกลุ่มชายขอบแต่ละพื้นที่ และ ๕) มัคทายก

๑.๕ คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คนชายขอบ หมายถึง คนไร้รัฐ เป็นคนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ไม่ได้รับการดูแล หรือไม่ได้รับบริการความคุ้มครองจากรัฐอย่างอื่น ๆ เป็นคนที่ต้องดูแลตนเองและมีวัฒนธรรมของตนเองที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในสังคมเมือง

วิถีชีวิต หมายถึง ทางดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชาวบ้าน ทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน ทั้งมีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน. กลุ่มชาติพันธุ์ใช้หมายรวมทั้งชนที่เป็นกลุ่มใหญ่และชนที่เป็นกลุ่มน้อย

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธ หมายถึง กระบวนการเกิดขึ้นโดยคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งส่งความรู้ให้อีกคนหนึ่ง หรือ อีกกลุ่มหนึ่ง และเป็นการเรียนรู้องค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา โลกุตระธรรม ประกอบด้วยภูมิปัญญาทางโลก คือ โลกียธรรม

อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มที่มีความแตกต่างไปจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่น ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มรับรู้ในลักษณะเด่นของตน และพยายามที่จะหวงแหนไว้

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทางวิชาการ

- ๑) เกิดคุณค่าระหว่างในการการสืบทอดหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา
- ๒) เกิดแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา
- ๓) ได้ทราบบทบาททางวิชาการเกิดความรู้เกี่ยวกับสังคมชายขอบ
- ๔) นำไปพัฒนาวิจัยต่อไปได้ เพื่อก่อประโยชน์ต่อชุมชนมนุษยชาติประเทศชาติต่อไปเช่น สร้างความสำนึก

๑.๖.๒ ด้านนโยบาย

- ๑) ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาของสังคม
- ๒) ชุมชนเรียนรู้ถึงพลังอำนาจของวัฒนธรรมประเพณีและพลังชุมชนในการเสริมพลังและสร้างศักยภาพของชุมชนเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ระบบคุณค่า ให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ
- ๓) ลดปัญหาทางสังคม ลดปัญหาด้านผิดจริยธรรมที่อาจจะก่อผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่
- ๔) ผู้สืบทอดมีความมั่งคั่งด้านจิตใจ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วย

๑.๖.๓ ด้านเศรษฐกิจและพาณิชย์

- ๑) สร้างเศรษฐกิจที่ดีต่อคนในสังคมชุมชนมีคุณธรรมและมีรายได้เพิ่มขึ้น พึ่งพาตนเองได้

๑.๖.๔ ด้านสังคมและชุมชน

- ๑) ทุกฝ่ายได้ร่วมมือทำให้สังคมเกิดความเข้าใจและหวงแหนสมบัติของส่วนรวม

๑.๖.๕ การเผยแพร่วารสารและจดสิทธิบัตร

- ๑) ได้ประชาสัมพันธ์แหล่งศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของประเทศ

๑.๖.๖ หน่วยงานที่นำไปใช้

- ๑) การวางแผน การทำงานที่ดูแลด้านคุณภาพชีวิตของคนชนชายขอบ โดยความร่วมมือจากวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานทางราชการ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

๑.๖.๗ ผลสำเร็จของงาน

๑) ผลจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้เชื่อว่า จะเป็นแนวทางส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ในเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและการปรับใช้ทุนทางสังคม ซึ่งจะยังผลในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ ภาษา และวิถีชีวิตของคนชายขอบ และได้นำหลักแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ทางสังคมวิทยามาเป็นเครื่องมือช่วยอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดคนชายขอบ Marginalization

แนวคิดพื้นฐานในสถานการณ์สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของคนชายขอบ และเพื่อพัฒนาสังคมต่างเข้าใจอย่างตรงกันในคำว่า “คนชายขอบ (Marginalized Person)” กล่าวคือ คำนี้ย่อมมีความหมายถึงคนที่ไม่อาจได้รับความเข้าใจจากรัฐในลักษณะเดียวกับ “คนตรงศูนย์กลาง (Centerized Person)” ซึ่งความเป็นคนชายขอบอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยอัตวิสัยของรัฐ กล่าวคือ “คนชายขอบ” ในประเทศไทย ไม่สามารถที่จะรับรองหรือคุ้มครองหรือส่งเสริมสิทธิของคนชายขอบได้ มนุษย์ในสังคมไทยที่ตกเป็นหากเราพิจารณาจากมาตรฐานแห่งสิทธิมนุษยชนที่กำหนดโดย ICCPR ก็คือ คนที่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบัน กล่าวคือ คนที่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมายเพราะประสบความไร้รัฐ

“คนไม่มีสัญชาติ” ในประเทศไทย หรือในหลายประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็คือ มนุษย์ที่ยังมิได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรของรัฐ (State Civil Registration) ซึ่งจะมีผลให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นคนไร้รัฐ “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” หมายความว่าคนที่ไม่ได้รับการยอมรับในสถานะคนสัญชาติในทะเบียนราษฎรของรัฐใดเลยบนโลก

แนวคิดตะวันตกจึงเข้าใจว่า Stateless Person ย่อมหมายถึง Nationality - less Person คนในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยที่คิดว่า การบันทึกบุคคลในทะเบียนราษฎรและการยอมรับสถานะคนสัญชาติไทยเป็นเรื่องเดียวกัน รัฐมักยอมรับที่จะบันทึกมนุษย์ทุกคนในทะเบียนบุคคลของรัฐ (ทะเบียนราษฎร)

ประเทศไทยในอดีตนับว่ามีจำนวนประชากรที่เป็นประชากรชายขอบอยู่เป็นจำนวนมาก แต่คนเหล่านี้ก็ไม่เคยได้รับความเป็นธรรมจากสังคมเลย แต่คนในสังคมก็ยอมรับความสัมพันธ์ที่ไม่

เสมอภาคระหว่างคนแต่ละชนชั้นเป็นหลักสำคัญในแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ความเป็นในสังคมไทยมีลักษณะ คือ

- ๑) ทิศนะทางพระพุทธศาสนา มองหาความเป็นธรรมทางศีลธรรมภายใต้กฎแห่งกรรมของซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์
- ๒) วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ สัมพันธ์กับเป็นธรรม
- ๓) สถานะทางสังคมยอมรับกับความยุติธรรม
- ๔) ความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุที่ประชากรชายขอบในสังคมไทยยังถูกมองว่าแตกต่างไปจากเดิม เชื่อว่าสามารถเกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของการตระหนักถึงความเท่าเทียมในการเป็นมนุษย์

คนชายขอบในสังคมไทยเป็นกลุ่มประชากรที่เรียกว่าคนชายขอบได้รับความสนใจศึกษาในสังคมศาสตร์หลากหลายสาขา ทั้งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ในช่วงแรกของการศึกษาคนชายขอบอาจกล่าวได้ว่ามุ่งสนใจความเป็นชายขอบในทางพื้นที่ คือ คนที่อยู่ในชนบทห่างไกลจากการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สถานะทางสังคม และเศรษฐกิจศูนย์กลาง โดยเฉพาะการทำความเข้าใจลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างของคนเหล่านั้น เพื่อการผสมกลมกลืนเข้าเป็นคนในรัฐชาติไทย คนชายขอบตามความคิดข้างต้นนี้ จึงได้แก่การศึกษาชาวเขาบนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง คนยากคนจน ทั้งชาวนาชาวไร่ในชนบท และคนจนเมืองในสลัม โดยเฉพาะในมิติของภาวะด้อยโอกาสไร้ที่พึ่ง ถูกทอดทิ้งคนเหล่านี้ให้ตกอยู่ในภาวะชายขอบความทุกข์ยากวังวนของปัญหา

ประเด็นคนชายขอบที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปสู่การศึกษาวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มจากกลุ่มใหญ่ของสังคมมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นคนเก็บขยะ คนขอทาน คนพิการ หาบเร่แผงลอย คนถีบสามล้อ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง คนขับรถบรรทุก เด็กขายพวงมาลัย เด็กเร่ร่อน หญิง/เด็กขายยาบริการ ชาวนา ไร้ที่ดิน แรงงานข้ามชาติ แรงงานเหมาช่วง ผู้ป่วยเอดส์ คนไร้รัฐ คนพลัดถิ่น ผู้หญิงคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ เป็นต้น

การมองให้เห็นคนชายขอบที่อยู่นอกสายตาของรัฐในสังคมไทย จึงไม่ได้เพียงมุ่งความสนใจไปยังผู้คนในพื้นที่ห่างไกลศูนย์กลางอย่างชายแดนทางภูมิศาสตร์เท่านั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการมองให้เห็นคนชายขอบเหล่านี้ก็คือ การเปลี่ยนทัศนคติที่เคยมองว่าการเป็นคนชายขอบเป็นความไม่เท่าเทียมตามธรรมชาติที่ปกติธรรมดา เป็นความจริงที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกสังคม อาจจะเนื่องจากชาติกำเนิด โศก เศรษฐกิจ ฯลฯ ที่กำหนดให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมนี้ดำรงอยู่ได้ ไปสู่การเข้าใจปรากฏการณ์ไม่เป็นธรรมที่คนชายขอบเผชิญอย่างสัมพันธ์กับโครงสร้างเชิงอำนาจรูปแบบต่างๆ เรียกได้ว่าคนชายขอบมีถิ่นกำเนิด เชื้อสาย เผ่าพันธุ์มาจากชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง

๒.๑.๑ ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทยใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งตั้งความเชื่อในพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในความนิยมทำบุญของชาวไทยใหญ่ปรากฏเป็นพิธีกรรมสำคัญ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีจองพารา นอกจากนี้ยังพบความเชื่อร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ เช่น การสักรูปสัตว์ เช่น สิงห์ มอม และลวดลายอักขระ คาถาอาคมเพื่อความคงกระพันและยังพบการสักในผู้หญิงเพื่อป้องกันภัยอีกด้วย

๒.๑.๒ การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวไทยใหญ่ในอำเภอแม่สะเรียงมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด คือ ถ้าเป็นผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก้วย หรือเป็นกางเกงเป้าใหญ่ เรียกเป็นภาษาไทยว่า โกงนโห่งโย่ง และ สวมเสื้อแขนยาว คอกลมมีปกเล็กน้อยหรือบ้างก็ไม่มี ผ่ากลางอกตลอดแนวและมี กระดุมแบบถักด้วยมือตามแนวสาบเสื้อ เสื้อดังกล่าวมักจะใช้สวมเป็นเสื้อตัวนอก ส่วนเสื้อตัวในไม่จำกัดแบบ แต่ส่วนใหญ่เพื่อความเรียบร้อยจะนิยมใส่เสื้อเชิ้ตคอปกสีขาว ทั้งเสื้อและกางเกงทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือ และจะพกหัวด้วยผ้าสีชมพูอ่อนๆ

ส่วนการแต่งกายของผู้หญิง สวมเสื้อแขนยาวหรือแขนสามส่วน นิยมตัดให้พอดีตัว นุ่งผ้าถุงยาวหรือ ชิ่น ถึงเรียตาตุ่ม นุ่งโดยวิธีป้ายผ้าแล้วบิดเกี่ยวม้วนลงให้กระชับและมีการพกหัวคล้ายๆ ผู้ชายด้วยผ้าเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้กำหนดสีผ้า

๒.๑.๓ ภาษา

ชาวไทยใหญ่มีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนอยู่ในตระกูลภาษากลุ่มไทกระไดซึ่งใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่กระจายอยู่ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมไปถึงตอนใต้ของประเทศจีนภาษาพูดของไทยใหญ่เรียกว่า “ความไท” หรือความไต ภาษาไทใหญ่มีเสียงวรรณยุกต์ 5 เสียง คำศัพท์ส่วนใหญ่แตกต่างไปจากภาษาไทยในกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ในล้านนาค่อนข้างมาก นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากพม่ามาด้วยเนื่องจากรัฐฉานอยู่ในเขตแดนของประเทศสหภาพเมียนมาร์ คำศัพท์หลายคำจึงเป็นคำศัพท์ของพม่าปนมาด้วย

๒.๑.๔ อาหาร

ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวในล้านนาที่นิยมทานข้าวเจ้าเป็นหลัก ใช้ผักเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร โดยเครื่องปรุงได้มาจากพืชผักธรรมชาติ เช่น พริก เกลือ หอม กระเทียม เครื่องปรุงสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทใหญ่คือ “ถั่วเน่า” หรือถั่วเหลืองหมัก มีทั้งถั่วเน่าแผ่น เรียกว่า ถั่วเน่าแซ็บ และถั่วเหลืองที่หมักและบดละเอียดโดยจะเก็บไว้ในลักษณะคล้ายการเก็บน้ำพริก ตาแดงจะไม่ทำให้แห้ง ใช้แทนกะปิ เรียกว่าถั่วเน่าเมอะ อาหารที่ขึ้นชื่อของคนไทใหญ่ เช่น จิ้นลุง อุ๊ป ไก่ ข้าวสั้ม เป็นต้น

๒.๑.๕ ประเพณีและวัฒนธรรม^๑

ประเพณีที่สำคัญของชาวไทใหญ่เป็นการทำบุญทำทานเป็นหลัก กำหนดการจัดงานประจำปีเรียกว่า “หย่าสี่” ซึ่งตรงกับคำว่า “ราศี” ทั้ง ๑๒ เดือน หรือประเพณีสิบสองเดือน เช่น ประเพณีตานข้าวหย่ากู่ กองโหล ปอยห่างน้ำ ปอยสลาท ปอยเหลินสิบเอ็ด หรืองานจองพารา ปอยเหลินสิบสอง โดยมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ ประเพณีปอยสา่งลองเป็นการบรรพชาสามเณรตามแบบไทใหญ่ และประเพณีสิบสองล่องมนผ่องโตหรือประเพณีลอยกระทงใหญ่เป็นประเพณีเก่าแก่ที่จัดขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาพระอุปคุต พระอรหันต์ตามความเชื่อ

๒.๑.๖ ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้^๒

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างไทใหญ่เหนือกับไทใหญ่ใต้นอกจากภาษาและวัฒนธรรมหลายอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากจีนคือเครื่องแต่งกาย ของผู้หญิงที่มี ลักษณะแตกต่างในแง่ของสีสัน รูปทรง และความหนาบางของเนื้อผ้า ชาวไทใหญ่ใต้ไม่นิยมโพกผ้านัก ในขณะที่ชาวไทใหญ่เหนือโพกผ้าด้วยสีขาวหรือสีดำหรือใช้หมวกทรง กระบอกสีดำ สูงราว ๔-๖ นิ้ว หากเป็นหญิงสาวไม่แต่งงานชาวไทใหญ่เหนือมักนุ่ง กางเกงสีดำ และถักผมห่อคอห่านประดับด้วยดอกไม้ แต่สาวชาวไทใหญ่มาว หรือไทใหญ่ใต้นุ่งซิ่นไม่คาดผมห่อ นอกจากนี่ยังมีวิธีเรียกชื่อออกเป็นกลุ่มตามชื่อเมือง เช่น ชาวไทใหญ่เมืองมวจะถูกเรียกว่าเป็นชาวไทใหญ่มว หากเป็นเมืองอื่นๆ จะเรียกว่าเป็น ไทใหญ่เมืองวัน ไทใหญ่เมืองซอน ไทใหญ่เมืองหล้า เป็นต้น

แต่บางเมืองที่ไม่ใช่ชาวไทใหญ่ แต่ก็ได้รับเรียกชื่อว่าเป็นชาวไทใหญ่ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะได้ติดต่อกับชาวไทใหญ่มานานจนพูดภาษาไทใหญ่ได้และรับอิทธิพลพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทใหญ่ เช่น ไทใหญ่เมืองสา ซึ่งเป็นชาวอาขาง ชาวไทใหญ่จะเรียกว่า ไทใหญ่สาหรือไทใหญ่ดอย หมายถึง ชาวตะอางหรือเต้อ่าง เป็นต้น ชาวจีนอันมักเรียกชาวไทใหญ่เหนือว่าเป็นไทใหญ่นา หรือไทใหญ่บุก ซึ่งจะตรงข้ามกับไทใหญ่น้ำ (สุยโต) ซึ่งหมายถึงชาวไทใหญ่ในพม่า (บางครั้งก็หมายถึงชาวไทใหญ่ลื้อด้วย) และเรียกชาวไทใหญ่เขต หลินซาง กิ่งม้า เมืองตึง ว่าเป็นพวกไทใหญ่ป่อง ในภาคเหนือของพม่า ยังมีชาวไทใหญ่คำตี้ ที่ยังคงใช้ช้างไถนา ส่วนในรัฐอัสสัมมีชาวไทใหญ่อาหม ไทใหญ่ฟาเก ไทใหญ่คำยั้ง ไทใหญ่โนรา ไทใหญ่อายตอน ไทใหญ่ตุรง เป็นต้น ชาวไทใหญ่เหล่านี้สามารถจัดอยู่ในกลุ่มชาวไทใหญ่ ด้วยภาษาและวัฒนธรรม ใกล้เคียงกันมาก ชาวไทใหญ่ส่วนมากทั้งในประเทศพม่า อินเดีย จีน และไทใหญ่นับถือพุทธศาสนามีอักษรเพื่อบันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็น คัมภีร์พุทธศาสนาชาดก นิทาน ฯลฯ เรามักเรียกอักษรเหล่านี้ว่าอักษรไทใหญ่ แต่ชาวไทใหญ่มีชื่อเรียกอักษรของ

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, *ประเพณีและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐), หน้า ๘๕.

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, *ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้*, (กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐), หน้า ๘๕.

เขาเองแตกต่างออกไป คือ หากเป็นอักษรไทใหญ่ที่ใช้ในเขตจังหวัดใต้คง เป่าซาน หลินซาง และซือเหมา จะเรียกว่า ตัวถ่วงอก หรือลิ้วถ่วงอก ด้วยรูปร่างของตัวอักษรที่เขียนด้วยก้านผักกูดหรือฟูกันจัน มีลักษณะยาว สูง ในขณะที่หากเป็นอักษรไทใหญ่ที่ใช้ในพม่าจะเรียกว่า ตัวมน หรือ ตัวไทใหญ่ป่อง ด้วยมีรูปร่างกลมเช่นอักษรพม่า อักษรไทใหญ่ใหญ่จะมีรูปร่างต่างกันไปอีก กลายเป็น อักษรอาหม อักษรไทใหญ่พ่าเกและอักษรไทใหญ่คำคี เป็นต้น แต่ลักษณะพื้นฐานส่วนใหญ่จะเหมือนกันคือ มีจำนวนพยัญชนะ และสระใกล้เคียงกัน และไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์มาแต่เดิม หากมีแต่การเพิ่มเติมรูปพยัญชนะและวรรณยุกต์ภายหลัง พยัญชนะส่วนใหญ่มีเพียง ๑๖ - ๑๙ รูป และรูปวรรณยุกต์ ๔-๕ รูป

หากแต่ยังต้องคำนึงถึงมิติที่ซับซ้อนของการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ด้วยการรับรู้ถึงผู้คนที่อยู่ชายขอบในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม รวมทั้งผู้คนที่อยู่นอกการรับรู้ของสังคมส่วนใหญ่อีกด้วย

๒.๒ แนวคิดอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ในกรณีของชาติพันธุ์^๓ (Ethnic Identity) ซึ่งในทางลักษณะที่เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) ในแง่นี้ ความเป็นชาติพันธุ์มิใช่จะไร้อะไรบางอย่างที่ถูกกำหนดจากเชื้อสายโดยกำเนิด หากแต่เป็นผลมาจากการจงใจเลือก กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มเลือกสรรประวัติศาสตร์ของตน เลือกที่จะหยิบยกเอาเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ มาตีความในลักษณะที่มีนัยสำคัญต่อชีวิตทางสังคมของตนเอง เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้กลายมาเป็นความจริง (Real History) หรือเป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนกลุ่มนั้นในเวลาต่อมา ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มหนึ่งนิยามอัตลักษณ์ของตนอย่างไรในบริบทของสำนึกทางประวัติศาสตร์ชุดหนึ่ง การทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ของตนอย่างไรในบริบทของสำนึกทางประวัติศาสตร์ชุดหนึ่ง การทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนกลุ่มหนึ่งจึงควรเริ่มต้นจากการศึกษาสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มนั้น ๆ

ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิใช่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยสายเลือดหรือโดยปัจจัยทางชีววิทยา ในทางตรงกันข้าม กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองและในขณะเดียวกันก็ถูกนิยามด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ตนเองสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิใช่จะไร้อะไรที่สำเร็จรูปและมียี่ห้อประทับตราติดไว้อย่างแน่นอนอนตายตัว หากแต่เป็นการจงใจเลือกที่จะบ่งชี้ตนเองกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในเวลาใดเวลาหนึ่งเพราะการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน

^๓ เกียรติก้อง ศิลปะสนธยานนท์, ศิลปศาสตร์ สาขาภูมิศาสตร์ศึกษา, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

ขวันตี สันติวฒิเมธิ กล่าวถึง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ไว้ว่าเป็น เครื่องหมายที่นำมาใช้สื่อถึงสำนึกทางชาติพันธุ์ เครื่องหมายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีความคงเส้น คงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้เรื่อย ๆ เพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่คนภายนอกสามารถรับรู้ได้ผ่านการมองเห็น รับฟัง สัมผัส และในเวลา ต่อมาอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นอาจทำทลายหรือประนีประนอมกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ แวดล้อมโดยกระบวนการทั้งหมดเป็นไปเพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนให้ดำรงต่อไป

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า สิ่งที่ทำให้รู้ว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากพวกเขา หรือพวกเขาคือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียวแต่อาจมีหลาย อัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเราพวกเรา อัตลักษณ์มิใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูก สร้างขึ้นมาโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่กันไป การ สร้างอัตลักษณ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งตั้งแต่อดีต สันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ณ ช่วงเวลาเดียวกันที่มีการติดต่อ สัมพันธ์ในเชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ จนถึงการรบฆ่าฟัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหิบบ ยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็น หนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกันกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาอย่างสิ้นเชิง และการหิบบยืมมาบางส่วนจากวัฒนธรรมอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมา

อัตลักษณ์ให้ความรู้สึกนึกคิดต่อบุคคลที่มีวัฒนธรรมร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ว่า “ฉันคือ ใคร” มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการหล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตน อย่างไร การที่เรารู้จักความเป็นตัวตนจะทำให้เกิดความสำนึกทางชาติพันธุ์และแสดงออกในรูปแบบ ของการดำเนินวิถีชีวิตหรือกิจกรรมทางสังคมอันเป็นรูปธรรมที่บุคคลภายนอกสามารถมองเห็นและ รับรู้โดยวิธีต่าง ๆ อัตลักษณ์อาจไม่ใช่การสร้างวัฒนธรรมของตนเอง โดยบริสุทธิ์หากแต่มีการหิบบยืม ต่างวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมตนเองก็เป็นได้ การศึกษา ครั้งนี้นอกจากจะศึกษารูปแบบศิลปะการแสดงจ๊าดไตแล้ว ยังมองเห็นถึงเรื่องของการดำรงอัตลักษณ์ ในชาติพันธุ์และการแสดงออกสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อที่จะแสดงความเป็นตัวตนให้สังคมภายนอกรู้จัก ผ่านการแสดงจ๊าดไตที่ประกอบด้วยการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ การแต่งกาย ภาษา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ศิลปะการแสดง ประเพณี ที่หล่อหลอมเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติใน ลักษณะการแสดงโดยใช้จ๊าดไตเป็นสื่อเพื่อเป็นตัวอธิบายความเป็นอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สำนักวัฒนธรรมศึกษาให้ความสนใจอย่างมาก และได้เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวนี้เข้ากับแนวคิดอื่น ๆ เช่น อำนาจ การสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

อันที่จริงก่อนหน้านี้ได้มีนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้ความสนใจศึกษาเรื่องอัตลักษณ์อยู่แล้ว เริ่มตั้งแต่การให้คำนิยาม ศึกษากระบวนการก่อตัวและคลี่คลาย ศึกษาหน้าที่อัตลักษณ์ เป็นต้น

คำนิยามว่า อัตลักษณ์ต้องเป็นกระบวนการแบบเหรียญ ๒ ด้าน ด้านหนึ่งคือ การรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน (Self-ascription) และในอีกด้านหนึ่ง คนอื่นก็ต้องรู้สึกเช่นนั้นด้วย (Ascription by other) อัตลักษณ์จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างขอบเขตที่ชัดเจนของบุคคล คือตอบคำถามให้ได้ว่า “เราเป็นใคร และเราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ตรงไหน” นอกจากคำถามหลักเหล่านี้ก็จะมีคำถามย่อยอื่น ๆ ตามมาเป็นชุด ๆ เช่น มีใครเป็นพวกเดียวกับเราบ้าง เราอยู่ที่ไหน เรามีที่ทางอย่างไร เรามีความสัมพันธ์กับใคร คนอื่นสัมพันธ์กับพวกเราอย่างไร

หลังจากคำนิยามแล้ว ในขั้นต่อมาก็คือ การศึกษาว่ากระบวนการก่อตัวของอัตลักษณ์นั้นเป็นอย่างไร Barker กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องที่ติดตัวมากับธรรมชาติ (Anti-essentialism) หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (Socially construction) และอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น เวลาที่มีใคร “บอก” ว่า เราเป็นคนอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อัตลักษณ์เกิดมาจากการสังเคราะห์ผลผลิตของวาทกรรม (Product of discourse) เช่น เรารู้ว่าอัตลักษณ์ของเราในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร เพราะเราได้ยินคนพูดถึงเราว่า “เป็นลูกผู้หญิง เขาไม่กระโดดกระเดกเขา ต้องเรียบร้อยเขาต้องรู้จักการบ้านการเรือน...” หรือกล่าวในภาษาของ L. Althusser ก็จะต้องพูดว่า อัตลักษณ์ (Subjectivity) เกิดเนื่องจากบรรดาสถาบัน/ตัวแทนสถาบันต่าง ๆ พากัน “เรียก” (Interpellation) “ตัวเรา” ให้กลายเป็น “ตัวตน” (Subject) ขึ้นมา เช่น “นี่หนู” อัตลักษณ์ของเด็ก เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ สิ่งที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะ เมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลาเรียบร้อย สุภาพ เหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวทัศน์ของผู้อื่นและของตน เป็นต้น^๔

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้

^๔ สำนักงานราชบัณฑิตยสภาวัฒนธรรม, บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”, ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.

คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^๕

วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวสั้นๆ ได้ว่า วัฒนธรรมคือ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ที่สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง^๖

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์^๗ ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) วัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ ข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการร่วมกันของสมาชิกในสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังเรียนรู้และสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน เช่น การถอดรองเท้าก่อนเข้าบ้าน การแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโสกว่า

๒) วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม ทั้งวัฒนธรรมที่ค้นพบสมัยก่อนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุต่างๆ วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมมนุษย์ที่ได้จัดสรรขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่ สามารถจำแนกได้เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่ก่อประโยชน์ในด้านความสะดวกสบายทางกาย อันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเครื่องที่ก่อให้เกิดความสุขทางใจ อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ศิลธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ต่างก็เหลื่อมล้ำกันอยู่ แบ่งแยกไม่ขาด และในสังคมหนึ่งๆ ก็จะมีวัฒนธรรมทั้งสองในลักษณะที่สมดุลกัน

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบในสังคมมนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ^๘

^๕ สุพัทธรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา และประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๗.

^๖ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ประยุตโต) ให้ไว้ใน**การปลุกเกศพิเศษ** เนื่องในงานฉลอง ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชธน เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒).

^๗ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, **คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕-๓๑.

^๘ อมรา พงศาพิชญ์, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

วัฒนธรรมในสังคมไทยนั้น มีหลากหลาย แต่อาจแสดงผลแตกต่างกันอย่างชัดเจน ๒ ความหมาย คือ

๑) วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามและที่มีคุณค่าซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาช้านาน ในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปกรรม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์

๒) วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้นและสร้างขึ้น เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทั้งเป็นสิ่งที่มิระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบเป็นที่ยอมรับภายในสังคมนั้นๆ ซึ่งในทัศนะของบุคคลภายนอกแล้วจะมีความเป็นเอกลักษณ์

วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ทุกชาติ และทุกเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทุกชาติได้แสดงออกมาจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมและมีความหมายที่กว้างออกไป^๙

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^{๑๐}

วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์เริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ เริ่มตั้งแต่เกิดไปจนวันตาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่แล้วก่อนเราเกิด เราเกิดมาในวัฒนธรรมใดก็เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในวัฒนธรรมนั้น การที่ประชากรของสังคมต่างๆ มีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน แตกต่างกันไปนั้น เพราะมีการเรียนรู้ต่างกันไปตามวัฒนธรรมของตน การกระทำดังกล่าวทำให้สังคมแตกต่างกันไป การเรียนรู้ดังกล่าว รวมถึงการเรียนรู้แบบรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวด้วย โดยผ่านสื่อกลางที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการทางสังคมที่แตกต่างกันไปเป็นต้น สิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ล้วนเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น การอบรมสั่งสอนโดยสื่อที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม ย่อมจะมีอิทธิพลต่อปัจเจกชนในสังคมไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม^{๑๑}

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งมีความรู้สึกรู้สีกต้องการอาหาร การพักผ่อนหลับนอนและการสืบต่อชีวิต ลักษณะเหล่านี้ เป็นเรื่องของสัญชาตญาณ ซึ่งมนุษย์และสัตว์มีความเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์มี

^๙ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ, วิวัฒนาการของวัฒนธรรมจากมิติทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ใน *สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

^{๑๐} สุพัตรา สุภาพ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัวยุค ศาสนา และประเพณี*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๗.

^{๑๑} งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗-๒๘.

มากกว่าสัตว์เพราะมนุษย์มีธรรมคือ การปฏิบัติตนให้พ้นไปจากสภาพป่าเถื่อน มนุษย์รู้จักการประกอบอาหาร การนุ่งห่ม การสร้างที่อยู่อาศัย การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ และพยายามรักษาการปฏิบัติตนนั้นไว้ให้เจริญงอกงาม ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรม^{๑๒}

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนถูกพัฒนาขึ้นจากฐานทฤษฎีที่กว้างตั้งแต่แนวสังคมนิยม เสรีนิยม ชุมชนนิยม จนถึงประชาชนนิยม เหตุนี้ วัฒนธรรมชุมชนจึงมีความหมายได้หลายหลาก ในที่นี้เมื่อพิจารณาถึงนักคิดสำนักต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการสร้างแนวคิดนี้ขึ้นมาตั้งแต่นักบวชในศาสนาคริสต์ พระสงฆ์ นักพัฒนาที่พัฒนาความคิดมาจากฐานประสบการณ์จริงระดับชุมชน นักคิดนักเคลื่อนไหวค่าสังคมนิยม นักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ฯลฯ แต่แนวคิดนี้ได้ก่อเกิดอยู่บนประสบการณ์ตัวจริงของสังคมไทย ไม่มีข้อสรุปสำเร็จจากต่างประเทศเหมือนทฤษฎีการพัฒนาระแสหลัก ดังนั้นในโลกทางวิชาการหรือสถานะทางทฤษฎี อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนยังดำรงอยู่บนความหลากหลาย^{๑๓}

วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์เป็นความจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีแนวทางประพฤติ ปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชน การเรียนรู้ทางสังคมจะเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัว ถ้ายทอด ปรับเปลี่ยนและสืบต่อการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องต่อสถานการณ์ บริบท และกาลเวลา อีกทั้งยังเป็นตัวช่วยให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ทำการศึกษานำแนวคิดมาช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ของศิลปะการแสดงจำกัดกับชุมชนไทใหญ่ ที่ยังคงความเข้มข้นทางวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรม คือ พื้นที่ที่มีปฏิบัติการด้านการสร้างและใช้ระบบสัญลักษณ์ภายใต้บริบทสังคม (Culture and Sign System) จากการให้คำนิยามของ “วัฒนธรรม” ของสำนักวัฒนธรรมศึกษาที่ได้กล่าวไปข้างต้น สำนักวัฒนธรรมศึกษาได้อาศัยอิทธิพลทางความคิดจากนักสัญวิทยาคนสำคัญ^{๑๔} เช่น F.de Saussure และ R. Barthes เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วัฒนธรรม ในขณะที่ Saussure ได้วางระบบการวิเคราะห์ความหมายและรหัส (Code) เอาไว้อย่างยอดเยี่ยม R. Barthes ก็ได้นำเอาแนวคิดเรื่องสัญวิทยาผูกเข้ากับแนวคิดเรื่องโครงสร้างอำนาจในสังคม (Social Structure of Power) Barthes เสนอว่า เราได้วิเคราะห์สัญวิทยาเพียงเพื่อจะเข้าใจว่าความหมายแต่ละตัวคืออะไรเท่านั้น

^{๑๒} พระยาอนุমানราชธนะ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชธนะ, ๒๕๓๒), หน้า ๙๗-๑๐๓.

^{๑๓} บำรุง บุญปัญญา, ๒ ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน, (สุรินทร์: โครงการหนังสือตัวป่า, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

^{๑๔} กาญจนา แก้วเทพ. อยู่ชายขอบมองลวดความรู้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

หากแต่เราต้องให้ความสนใจพลังอำนาจของสัญญาที่ทำให้คนเกิดการยอมรับร่วมกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ อย่างง่ายดายที่สุดก็คือ สัญญา “เงินตรา” ที่มีอำนาจขนาดทำให้ “มีเงินเรียกน้อง มีทองเรียกพี่” หรือ “เห็นเงินหน้าดำ เห็นค่าน้ำเศร้า” “มีเงิน ใช้ผีไม่แบ่งได้” (ภาชิตจิน) (ลองนึกถึงสัญญาที่เป็น “แหวน” ในเรื่อง *The Lord of the Rings* ก็คงพอจะเข้าใจอำนาจของสัญญาได้)

เนื่องจากการยอมรับร่วมกันหรือการยอมรับอย่างสมยอม (Consent) เป็นเงื่อนไขเบื้องต้น ที่จะทำให้คนเรายอมค้อมหัวใจแก่ระบบที่เป็นไปเองอย่างไม่รู้ตัวหรือโดยปริยาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ถึงเรื่องสามัยสำนึก และกลุ่มอาการ *Taken for granted* ซึ่ง Barthes กล่าวว่า พลังการบีบรัดของ สังคมสมัยใหม่นั้นไม่ได้อยู่ที่การบีบบังคับจากภายนอก หากแต่เป็น “การบีบคั้นจากภายใน” คือ การ ใช้รหัสและสัญญะเดียวกัน ดังนั้นสัญญาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจที่ว่า ใครมีอำนาจใน การสร้างและแพร่กระจาย สัญญา และความหมายในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์สัญญาจะทำให้เราเข้าใจกระบวนการครอบงำทางวัฒนธรรม (Cultural hegemony) นั้นเอง

แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ความคิดคือเรื่องพื้นฐานทางวัฒนธรรม^{๑๕} กับพลังอำนาจ และ “อำนาจ” ที่วัฒนธรรมศึกษานำมาใช้ นั้น ได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดผู้โด่งดังใน ศตวรรษที่ ๒๐ นี้คือ M. Foucault ความสนใจในเรื่องอำนาจของสำนักวัฒนธรรมศึกษานั้นมีปรากฏ อยู่ทั้งในแง่มุมมองการวิเคราะห์อย่างเป็นวิชาการ และทั้งในเชิงภาคปฏิบัติของการของสำนัก คือการนำ ข้อเสนอแนะด้านนโยบายทางวัฒนธรรมไปปรณรงค์ผลักดันให้เป็นจริงในพื้นฐานทางสังคม

แนวคิดการประดิษฐ์ประเพณี (The Invention of Tradition) รูปแบบประเพณี ประดิษฐ์ประกอบด้วยการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไขหรือบริบทใหม่ หรือใช้บริบทเก่าเพื่อ จุดประสงค์แบบใหม่ เช่น กรณีวิถีปฏิบัติที่เป็นชนบประเพณีเพลงพื้นบ้าน สิ่งเหล่านี้ได้ถูกดัดแปลงถูก ทำให้เป็นพิธีกรรมและถูกทำให้เป็นสถาบันเพื่อเป้าหมายใหม่ในระดับชาติ หรือกรณีที่สัญลักษณ์ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ เช่น เพลงชาติ หรือ ธงชาติ ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหว ระดับชาติ^{๑๖}

นอกจากนี้ Hobsbawm ยังกล่าวถึงความแตกต่างวิธีปฏิบัติที่เป็นประเพณีดั้งเดิมกับแบบ ที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ คือ จารีตประเพณีมักเกิดขึ้นในชุมชนดั้งเดิมมีลักษณะผูกพันกับปฏิบัติ

^{๑๕} อานันท์ กาญจนพันธุ์, “ความเป็นชาติพันธุ์” ในคณาจารย์ภาคสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

^{๑๖} เจื้อจันท์ วงศ์พลกานันท์, “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของสตรีชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มอญและ ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพม่าและไทย: กรณีศึกษาชุมชนมอญในจังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ*, (วิทยาลัยสหวิทยาการ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗.

ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง ส่วนหนึ่งพิจารณาได้จากพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านสถานะ (Rite of Passage) ส่วนประเพณีประเพณีมักเกิดขึ้นเพื่อโอบอุ้ม “ชุมชนเทียม” เช่น ชชาติ หรือ ประเทศ ซึ่งมักเน้นลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงและมีความเป็นนิรันดร์ มักสร้างความคลุมเครือให้กับสิ่งที่เป็คุณค่าหรือค่านิยม สิทธิ และพันธะหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น ความรักชาติ ความภักดี จิตวิญญาณของโรงเรียน เป็นต้น โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างอารมณ์และสัญลักษณ์อันเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

แนวคิดชาวชายขอบที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ ความเข้มข้นทางศิลปวัฒนธรรมย่อมเลื่อนหายไปตามสถานการณ์ทางการเมืองและเมื่อมีการสร้างชุมชนใหม่หรือชุมชนเทียม มีการสานต่อถึงวัฒนธรรมแบบเดิมมาปรับประยุกต์ใหม่ให้เข้ากับสถานภาพทางสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตามแนวคิดการศึกษาการประเพณีของชาวไทใหญ่เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนให้ดำรงสืบต่อไป

แนวคิดการผลิตทางวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือ การถ่ายทอดหรือการขัดเกลากลทางสังคมเพื่อให้รู้ระเบียบสังคมเป็นรูปแบบการควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยตัวแทนจากสังคมเริ่มแรกคือครอบครัว เช่น บิดาสั่งสอนบุตร นอกจากนี้ยังมีการกระทำระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อน กลุ่มโรงเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อความหมายการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมคือ การถ่ายทอดหรือการขัดเกลากลทางสังคม นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

การขัดเกลากลทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่มนุษย์เป็นผู้คิดค้นขึ้น เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับและยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งบุคลิกภาพ ความเชื่อถือ เป็นการให้การศึกษาเพื่อมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเข้าใจในวัฒนธรรม มีทักษะความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตที่ต้องประสบ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมทางตรงหรือทางอ้อมหรือการมีส่วนร่วมในรูปแบบทางสังคม สมาชิกต้องเรียนรู้ค่านิยม กฎเกณฑ์ใหม่ โดยมีพ่อแม่ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนสำคัญในการเลี้ยงดูเด็ก นอกจากนี้การขัดเกลายังเป็นกระบวนการช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม อุปนิสัย คุณค่าของระบบสังคมที่ตนอยู่ ยอมทำตามกฎเกณฑ์ทางสังคมในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นนิสัย

๒.๔ แนวคิดภูมิปัญญา

ทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อการส่งเสริมภูมิปัญญาคนชายขอบพระพุทธศาสนามีทัศนะและท่าทีเกี่ยวกับการอบรมขัดเกลากลทางสังคมในหลายแง่มุม ซึ่งแต่ละแง่มุมมีความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาบุคคลเป็นอย่างมาก และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว สามารถนำมาเป็นวิธปฏิบัติสำหรับการอบรมขัดเกลากลทางสังคมได้ทุกระดับอย่างประสานสอดคล้อง เพราะพระพุทธศาสนามีทัศนะและท่าทีที่ชัดเจน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาล้วนเชื่อมโยงประสานกัน แนวคิดต่าง ๆ จึงเป็นลักษณะที่

สามารถนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน อีกทั้งจะต้องให้ความสำคัญกับทุกแนวคิด เพราะในการอบรมขัดเกลาบุคคล ไม่อาจจะทำโดยแยกส่วนได้ ดังนั้น จึงได้นำเสนอแนวคิดสำคัญในพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่หลักการและวิธีการในการฝึกฝนพัฒนาบุคคลต่อไป ดังนี้

๑) แนวคิดเรื่องการฝึกฝนพัฒนาตนเอง พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนตนเองจากบุคคลธรรมดา จนสามารถเป็นผู้ประเสริฐได้ (ทนต์ เสฏฐมฺหุ มนุสเสสุ) บุคคลจะเป็นผู้ที่จะเป็นคนประเสริฐหรือเป็นบัณฑิตได้ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งสิ้น^{๑๗} ในแง่ของบุคคลทุกคนสามารถฝึกฝนตนเองได้ โดยไม่จำกัดชนชั้นวรรณะใด ๆ แม้ผู้นั้น จะมีสถานภาพที่ต่ำต้อยอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อเขาสามารถฝึกฝนตนเองจนเป็นคนประเสริฐเมื่อนั้น เขาย่อมเป็นผู้ที่รุ่งเรืองพระพุทธศาสนาเห็นคุณค่าของบุคคลที่กรรมคือการกระทำ ผู้ที่มีกรรมดีแม้จะเกิดมาในตระกูลที่ต่ำก็ชื่อว่า เป็นผู้สูงส่ง ในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่ประกอบแต่อกุศลกรรม แม้จะเกิดมาในตระกูลที่สูง แต่ก็ชื่อว่า เป็นผู้ต่ำทราม^{๑๘} ผู้ที่ประเสริฐมิได้เกิดจากชาติตระกูล แต่เกิดจากการฝึกฝนตนเอง และเมื่อฝึกฝนแล้ว แม้จะอยู่ในชาติตระกูลเช่นไรก็ชื่อว่าผู้เจริญ

แนวคิดการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชาวยุโรป

ชาวยุโรปที่เป็นชาวไทใหญ่และกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้าสู่ภาคเหนือประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชาวล้านนาอย่างยาวนาน ทั้งเรื่องการค้าวัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตที่มีความใกล้เคียงต่อมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงยุคที่อาณาจักรล้านนาได้รวบรวมเป็นมณฑลพายัพของสยามประเทศ พร้อมกับยุคที่อังกฤษล่าอาณานิคมประเทศพม่าในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ซึ่งรัฐฉานเองก็ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของพม่า ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสองเมืองจึงค่อย ๆ ลดลง พม่าได้รับการประกาศอิสรภาพจากการอยู่ใต้การปกครองของอังกฤษและพม่ามีความต้องการที่จะผนวกดินแดนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของพม่า ก็มีการตกลงกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ว่า ให้อยู่รวมกันกับพม่าครบ ๑๐ ปี หลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ใดที่ต้องการแยกตัวออกไปปกครองตนเองหรือจะอยู่รวมกันกับพม่าต่อไปก็สามารถทำได้แต่เมื่อครบสัญญาพม่าก็ไม่ยอมคืน เหตุผลดังกล่าวเนื่องด้วยความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในแต่ละชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างชัดเจน ไม่สามารถลบเลือนหรือปรับเปลี่ยนความคิดให้เป็นชาติพันธุ์อื่นได้ กอปรกับมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ตนอย่างลึกซึ้งมากไปเสียกว่าที่จะผันตัวเองไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพม่า

แนวคิดในการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการเรียนรู้ของชาวยุโรป โดยรอบความคิดเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นหลักนាំร่องของความคิดและเป็นเครื่องกำหนดเส้นทางการศึกษาค้นคว้า โดยมีแนวทางศึกษาตามแนวทางดังนี้ ประสพการณ์

^{๑๗} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖/๒๒.

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๗-๖๗/๗๖.

โลกทัศน์ชีวิตทัศน์ ความเชื่อ – พิธีกรรม และวิถีชีวิต อันสืบเนื่องจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสมสืบสาน และปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชน รุ่นต่อ ๆ มา รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับตนใน วัฒนธรรมอื่นที่ได้ไปมาหาสู่กันตลอดมา จึงรวมเรียกประสบการณ์นี้ว่า ภูมิปัญญาสั่งสม ในการ ประยุกต์วิทยา หรือเทคโนโลยีเป็น ภูมิปัญญาใหม่ ที่มีแหล่งกำเนิดในสังคมตะวันตก และโดยเหตุที่ ชาติตะวันตกมีอำนาจอิทธิพลทางการเมือง และเศรษฐกิจ แผ่ขยายครอบงำหลายประเทศ หลายกลุ่ม ชน ภูมิปัญญาสั่งสม หรือภูมิปัญญาเดิมได้ทั้งหมด ภูมิปัญญาเดิมได้รับการเลือกสรร ทดสอบหรือ ดัดแปลงตาม เหตุปัจจัยและพลวัตทางวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชนนั้นจึงยังจำเป็นและเหมาะสมกับกลุ่มชน ที่มี วิถีชีวิต และประสบการณ์พื้นฐานแตกต่างกัน ดัดแปลงให้สอดคล้องกับความจำเป็นใหม่โดยมี กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายขอบ และภูมิปัญญาสั่ง สมเป็นพื้นฐานรองรับ ที่มีการปฏิวัติวิธีการเกี่ยวกับการจัดการจัดการข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง การเรียนรู้นอกชั้นเรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติ ท่ามกลางระบบ ข้อมูลข่าวสารอันทันสมัย จะทวีความสำคัญ

กรอบความคิดในการวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านในปัจจุบันมีปรากฏการณ์มากมายที่ สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ซึ่งถึงแม้จะสามารถพัฒนาโลกทาง วัตถุสิ่งของให้เจริญก้าวหน้าอย่างมาก มนุษย์มีความสะดวกมากขึ้น แต่บนความเจริญดังกล่าวมนุษย์ก็ ได้ทำลายสิ่งต่าง ๆ ไปอย่างมากมายเช่นกัน และที่สำคัญมนุษย์กำลังเผชิญปัญหาสิ่งแวดล้อม ระบบ นิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายอย่างมหาศาล มนุษย์มองข้ามคุณค่าของชีวิตตลอดจน ละเลยต่อสิ่งที่ดำรงของชุมชน ภูมิปัญญาของกลุ่มชนคือ ความอยู่รอดของชีวิตของมนุษย์และสรรพสิ่ง โดยมีความสัมพันธ์กับวัฏจักรของการดำเนินชีวิตที่ต้องมีความสัมพันธ์กับระบบต่าง ๆ เช่น ระบบ นิเวศน์ ระบบพันธุกรรม ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์และปรับตัวทางพันธุกรรมเชื่อมโยงต่อกัน เกิดความสุข ความสงบ ไม่สร้างปัญหาเกิดขึ้นในสังคม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) สุณี เชื้อนแก้ว^{๑๙} ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความ หลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ชาวไทใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ในตระกูลภาษาไทกะไต อาศัยอยู่ในรัฐฉานประเทศพม่า เป็นส่วนใหญ่และมีบางส่วนที่อาศัยอยู่บริเวณ ดอยไตแลง ชายแดน ไทย-พม่า ชาวไท ใหญ่ มีวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งภาษา การแต่งกาย การใช้ชีวิตที่ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติก่อให้เกิดการสั่งสมองค์ความรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาช้า

^{๑๙} สุณี เชื้อนแก้ว, ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญา ท้องถิ่น, บทความงานวิจัย, (ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

นาน ชาวไทใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการนำไม้มาสร้างบ้าน ทำฟืน การเก็บพืชมาใช้เป็นอาหาร หรือแม้แต่เป็นยาสมุนไพร นอกจากนี้ ชาวไทใหญ่มักมีการใช้พืชตามความเชื่อทางประเพณีที่ถูกถ่ายทอดกันมาช้านานอีกด้วย การอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้คาดว่าจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาโดยเฉพาะการเป็น พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศต่อไปได้

๒) ศักราข ฟ้าขาว^{๒๐} การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกหลอมรวมจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิตที่มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนเองในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า ปัจจัยภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีและปัจจัยภายในจากการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของจังหวัดทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น ส่วนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจาก ๔ ภาคีหลักในชุมชนไทใหญ่ จะช่วยให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน และเป็นรูปธรรม

๓) กนกวรรณ ปลาศิลา^{๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไทใหญ่ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวนทั้งสิ้น ๒๙ คน รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ ประเด็นผลการวิเคราะห์ข้อมูล วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ผ่านมุมมองการบอกเล่าของผู้สูงอายุ สรุปประเด็นหลักเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัว ๔ ประเด็นประกอบด้วย การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตครอบครัวการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน และการจากไปของสมาชิกครอบครัว

^{๒๐} ศักราข ฟ้าขาว, การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน, งานวิทยานิพนธ์ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓).

^{๒๑} กนกวรรณ ปลาศิลา, วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓).

๔) จินตนา แพบติบ^{๒๒} กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่อง วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ว่า ชาวชุมชนบ้านเมาะหลวงมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อต้องการนิยามความหมายชุมชนขึ้นใหม่ภายใต้ระบบโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยม วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจึงเน้นความสำคัญที่ความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ของชาวชุมชนผ่านกระบวนการสร้าง ๔ วิธี คือ การสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์จาก “นามสกุล” “ชุมชนโฮมสเตย์วัฒนธรรมไทใหญ่” “แหล่งกำเนิดประเพณีแห่ช้างผ้า” และ “แหล่งเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีการแสดงแบบศิลปะไทใหญ่” โดยวาทกรรมอัตลักษณ์ที่ชาวชุมชนบ้านเมาะหลวงสร้างขึ้นนั้นเกิดจากกระบวนการสร้างทางวาทกรรมจำนวน ๔ ชุด คือ ชุดวาทกรรมการย้ายและการให้ความสำคัญของการสืบเชื้อสายไทใหญ่ ชุดวาทกรรมการกล่าวซ้ำความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านวัฒนธรรมประเพณีและศิลปะการแสดงต่างๆ ชุดวาทกรรมการเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม และชุดวาทกรรมการผลิตผลงานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสู่การผลิตเพื่อการค้าชุดวาทกรรมทั้ง ๔ ชุดนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากพัฒนาการทางสังคมแบบทุนนิยมที่นำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อพัฒนาเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่สร้างผลประโยชน์ให้กับคนหลายกลุ่มทั้งในและนอกชุมชนบ้านเมาะหลวง

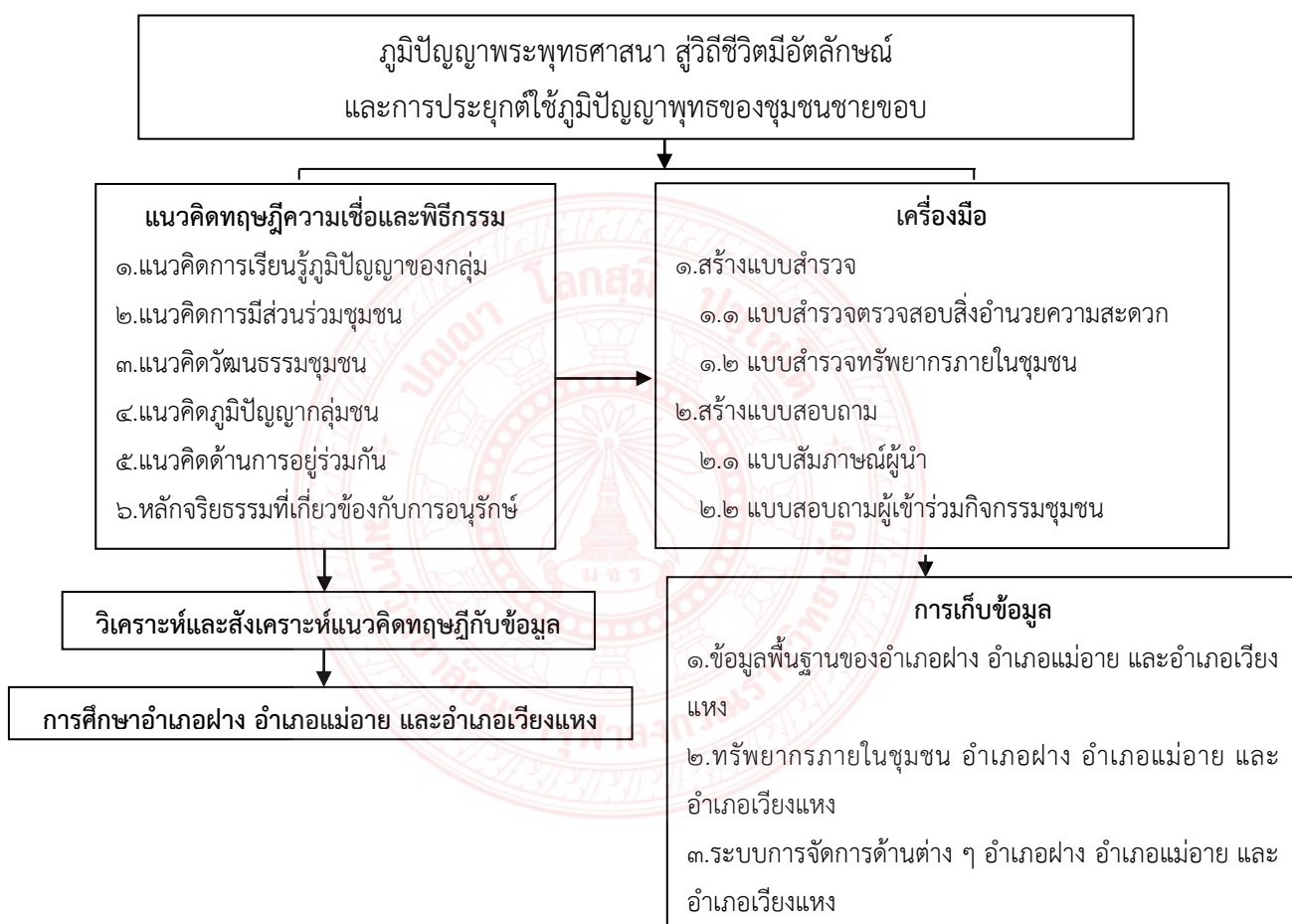
๕) พรรณิตา ชันธพัทธ^{๒๓} กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่า อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทใหญ่ ในมิติที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านแผนนโยบายท่องเที่ยว สังคม และเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ก็ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกด้วย การแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่ในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยผ่านทางประเพณีพิธีกรรม รวมถึงการผลิตซ้ำ สร้างใหม่ หรือฟื้นฟูทางประเพณี ทั้งนี้ก็เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยมุ่งหมายให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าและยอมรับในการดำรงอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน รวมทั้งเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้แก่ชาติพันธุ์ของตนเอง ทางด้านผลของการปรับเปลี่ยนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกของชาวไทใหญ่นั้น มีทั้งผลต่อสังคมไทยและผลต่อตัวชาวไทใหญ่เอง ผลที่มีต่อสังคมไทย คือ ทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทใหญ่ และทำให้เกิดองค์ความรู้จุดประกายให้เกิงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

^{๒๒} จินตนา แพบติบ, วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง, *รายงานการวิจัย*, (ศิลปศาสตรบัณฑิต: วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง, ๒๕๕๖).

^{๒๓} พรรณิตา ชันธพัทธ, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่”, *ดุชนิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรี สาขาไทยศึกษา*, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘)

เพิ่มขึ้น ส่วนผลที่มีต่อ ชาวไทใหญ่ คือ หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือดูแลเรื่องสิทธิของชาวไทใหญ่และชาวไทใหญ่ก็กลายเป็นผู้อุปถัมภ์ทางพุทธศาสนากลุ่มใหม่ และทางวัดต่างๆ ก็เปิดรับประเพณีของชาวไทใหญ่เพิ่มขึ้น

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตารางที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการกำหนดประเด็นทางด้านวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายขอบ กรณีศึกษาอำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ และอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ากระบวนการที่ให้คนกลายเป็นคนชายขอบมีพื้นฐานมาจากการที่มี ๑) วิถีชีวิตในอดีตที่ย่ำแย่ ๒) ภูมิหลังที่เลวร้าย และ ๓) ความต้องการอยู่รอด ซึ่งก็ต้องเผชิญอยู่กับวิถีแห่งคนชายขอบที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับอุปสรรค

ความลำบากยากเข็ญ เพื่อเป้าหมายแห่งความอยู่รอด โดยยังปรารถนาที่จะดำรงชีพอยู่ด้วยสันติสุข ไม่สร้างปัญหาให้สังคม มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

บทที่ ๓

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสอบถาม ตัวแทนชุมชน ปฏิบัติการ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาในเชิงพรรณนาผ่านบทเอกสารโดยอาศัยวิธีการและกระบวนการวิจัยเชิงสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยาและรัฐศาสตร์เข้ามาช่วยในการเก็บข้อมูลและทำการวิเคราะห์ผลเพื่อให้ข้อมูลเกิดความสมบูรณ์และครอบคลุมในประเด็นที่ทำการศึกษา วิธีการ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

๓.๑.๑ การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการสำรวจหาข้อมูลเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ ทั้งจากการค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร วารสาร หรืองานวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำแนวคิดดังกล่าวเสริมความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิด บทบาททางสังคม การสืบทอดและแบบแผนทางการแสดงซึ่งประกอบไปด้วยเอกสารดังนี้

๑) ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวยุโรปของชาวไทยใหญ่ที่อพยพกลายเป็นคนชายขอบจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มีความเกี่ยวข้องเชิงสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองของชาวไทยใหญ่ที่เป็นชายขอบ

๒) ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการแสดงศิลปวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ ความสำคัญทางจิตวิญญาณของชาวไทยใหญ่และที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและรับอิทธิพลมาพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไทยในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ทำการวิจัยได้มีการกำหนดพื้นที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บข้อมูลในภาคสนามและดำเนินวิธีการเก็บข้อมูลคนชายขอบ โดยจะศึกษาชุมชนชาวชายขอบ ๓ ชุมชน คือ

- ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) ชุมชนบ้านพระธาตุปู่แช่ อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่

จำนวน ๓ ชุมชน ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คนและทำการลงพื้นที่จริงที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจนตรงตามกรอบแนวคิดของผู้ศึกษา

ในการทำการวิจัยมีขั้นตอนซึ่งผู้ทำการวิจัยได้แบ่งขั้นตอนเป็น ๒ ช่วง คือ

ช่วงที่ ๑ การเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) เก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ในงานพิธีสำคัญของชาวไทยใหญ่ ที่เป็นชาวชายขอบ เช่น งานปอยออกหว่า ของบ้านปู่แช่ อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ วิธีการเก็บข้อมูลคือการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่รู้และผู้ที่เป็นชาวไทยใหญ่ ที่เป็นชาวชายขอบด้วยวิธีการสอบถาม การพูดคุยและการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๒) การเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากชาวไทยใหญ่ที่เป็นชาวชายขอบในเชียงใหม่ การสอบถามกระแสมโนมในสังคมไทใหญ่

ช่วงที่ ๒ การเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ทำการศึกษา คือ การเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องชาวชายขอบชุมชน ฟ้าเวียงอินทร์ อำเภอเวียงแหง ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง และชุมชนบ้านพระธาตุปู่แช่ อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการลงพื้นที่จริงในการเก็บข้อมูลการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำมาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ผู้ทำการวิจัยรู้จักและคุ้นเคยกับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวชายขอบทั้งในพื้นที่การวิจัยและนอกพื้นที่การวิจัย

๒) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากชาวชายขอบใหม่ ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายในการเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่และอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทใหญ่จึงส่งผลในการสนับสนุนและให้ความร่วมมืออันดีในการให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลแก่ผู้วิจัยที่มีจุดประสงค์ร่วมในการรับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา

๓) เนื่องจากชาวชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แสดงอัตลักษณ์ของตนเองออกมาที่อยู่ภาคเหนือตอนบนเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่มาก ด้วยเหตุนี้ผู้ทำการวิจัยเก็บข้อมูล ซึ่งเนื้อหาที่มีความหลากหลายการปรับเปลี่ยนไปตามประเพณี วัฒนธรรมของชาวชายขอบ

๓.๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลชุมชนบ้านลาน อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่

๑) พระอินสร ธรรมโร	เจ้าอาวาส
๒) นายขจร หน่อแก้ว	มัคนายก
๓) นายจันทร์แก้ว หน่อแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๔) นายสิงห์คำ แสงหลู่	ปราชญ์ชาวบ้าน
๕) นายดวงจันทร์ วันดี	ผู้แทนชุมชน

๓.๔ เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความตระหนักร่วมถึงคุณค่า และแนวทางการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายขอบ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ

๓.๔.๑ การศึกษาเอกสารและการพัฒนาเครื่องมือ

- ๑) การศึกษาเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- ๒) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดเครื่องมือในการวิจัยหลายประเภท ได้แก่

๓.๔.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
๒. การสังเกต (Observation) โดยได้มีการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในช่วงงานประเพณีของชาวไทยใหญ่พร้อมใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษากอปรกับการสังเกตสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางการศึกษา
๒. เอกสาร (Document) โดยได้ศึกษาทั้งจากหนังสือ เอกสาร วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานที่ศึกษา
๔. เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกการสนทนาแล้วนำมาถอดข้อความ
๕. กล้องถ่ายรูป ถ่ายรูปในการสนทนา สัมภาษณ์ และสถานที่ที่ลงเก็บข้อมูล มีการสนทนากลุ่ม ใช้สมุดบันทึกภาคสนาม

๓.๕ วิธีเก็บข้อมูลในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเป็นระยะของการวิจัย (Research Phase) เป็นการร่วมกับชุมชนในการศึกษาชุมชนและพิจารณาดำเนินงาน

๑) ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre – Research Phase) เป็นการเตรียมชุมชนเพื่อให้มีความพร้อมในการวิจัยและสร้างความคุ้นเคยไว้วางใจระหว่างกัน ประกอบด้วย

(๑) การสร้างสัมพันธ์ภาพ การสำรวจ การศึกษา การเข้าสู่ชุมชน การเตรียมคนและเตรียมเครือข่าย

(๒) สำรวจชุมชนด้านสภาพพื้นที่ สภาพปัญหาของชุมชน โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ/การสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

๒) ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase) เป็นการร่วมตัดสินใจวางแผนกิจกรรมซึ่งประกอบด้วย

(๑) จัดเวทีเรียนรู้กลุ่มแกนนำชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการสืบสานพุทธศาสนาของชายขอบ

(๒) เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไข

๓) ระยะการกำหนดแผนงาน : การเสนอทางเลือก และสร้างแผนปฏิบัติงานระดับชุมชนเพื่อบรรลุเป้าหมาย

๔) ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

(๑) การจัดเวทีเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชายขอบ

(๒) การจัดกิจกรรมหนุนเสริมนำพาศึกษาดูเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชายขอบ

(๓) การหนุนเสริมกิจกรรมสร้างพลังในการอนุรักษ์วัฒนธรรมกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชายขอบ

(๔) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสร้างเครือข่ายทั้งในระดับชุมชนและนอกชุมชนชายขอบ

(๕) การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อสืบสานกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชายขอบ

๕) ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) นำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบ

สรุปองค์ความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของชายขอบ : กรณีศึกษาอำเภอฝาง อำเภอเวียงแหงและอำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย แกนนำชุมชน ตัวแทนองค์กรภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากตรวจสอบกับคำถาม เอกสาร วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกเป็นหมวดหมู่เพื่อทำการแยกประเด็นทางการศึกษาและทำการสรุปข้อมูลให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่ได้มาเป็นตัวช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำการสรุปผลทางการศึกษา และจัดทำรายงานการวิจัยต่อไป

พื้นที่ที่ศึกษานอกจากจะมีปรากฏการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว ยังเป็นชุมชนที่เคยได้รับการศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพปัจจุบันปัญหาและศักยภาพของชุมชน ด้วยกลไกบุคลากรในชุมชน ทั้งยังมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ของชุมชนว่าด้วยการส่งเสริมและสืบสานพระพุทธศาสนาที่จะบูรณาการกับวิถีชีวิตพร้อมทั้งการสร้างอัตลักษณ์ในมิติวัฒนธรรม

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาชนชายขอมมีหลายลักษณะกลุ่มที่ได้เข้าทำการศึกษา คือ ชาวไทใหญ่ที่อยู่ในชายแดนภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเวียงแหง อำเภอฝาง อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอละ ๑ ชุมชน ชาวไทใหญ่ มีภาษา ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เหตุผลดังกล่าวเนื่องด้วยควมมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในแต่ละชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างชัดเจน ไม่สามารถลบล้างหรือปรับเปลี่ยนความคิดให้เป็นชาติพันธุ์อื่นได้ กอปรกับมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ตนอย่างลึกซึ้งมาก ผลการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอฝาง อำเภอแม่เอย และอำเภอเวียงแหง

๔.๒ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอมในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๓ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชายขอมในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๔ วิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอมในจังหวัดเชียงใหม่

มีดังนี้

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอฝาง อำเภอแม่เอย และอำเภอเวียงแหง

อำเภอฝาง

เดิมอำเภอฝางเป็นที่ตั้งของเมืองฝาง ซึ่งเป็นเมืองหลวงในอดีต มีอายุนับพันปีในตำนานโยนกกล่าวไว้ว่า เมืองฝาง ถูกสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๔ โดยเจ้าลาวจกกราช เป็นหัวเมืองทางตอนเหนือของอาณาจักรล้านนา พญามังรายหรือพ่อขุนเม็งรายมหาราชทรงเคยเสด็จมาปกครองเมืองฝางและประทับอยู่ที่เมืองนี้(ก่อนหน้านั้นเมืองฝางอาจจะเป็นเมืองร้างหรือถูกพญามังรายเข้ายึดจากเจ้าเมืององค์ก่อนหรือไม่ยังไม่ทราบแน่ชัด) พระองค์ทรงเตรียมกำลังพลก่อนที่จะยกทัพไปตีเมืองหริภุญชัย สร้างเวียงกุมกาม และสร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๑๘๓๙ เรียกสั้นๆ ว่า นครเชียงใหม่ต่อไป ดังนั้นเมืองฝางจึงเป็นเมืองโบราณที่มีอายุนับพันปี ปัจจุบันยังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ กำแพงเมืองและคูเมืองแบบเดียวกับในเมืองเชียงใหม่

อำเภอฝางเคยเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย แต่ถูกโอนมาสังกัดจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ด้วยเหตุผลเรื่องการคมนาคมและการติดต่อราชการ อำเภอฝางได้มีการสร้างที่ว่าการอำเภอฝางขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๘ และปัจจุบันได้มีการสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอฝางขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๐ โดยยังคงเก็บรักษาอาคารที่ว่าการอำเภอฝาง หลังเก่าไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมอันเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ อาคารแห่งนี้เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๑ ต่อมาได้มีการแยกกิ่งอำเภอออก คือ กิ่งอำเภอแม่เมาะในปีพ.ศ. ๒๕๑๐ ก่อนที่ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่เมาะในปีพ.ศ. ๒๕๑๖ ต่อมาได้แยกกิ่งอำเภออีก คือ กิ่งอำเภอไชยปราการในปีพ.ศ. ๒๕๓๑ และได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอไชยปราการในปีพ.ศ. ๒๕๓๗

อำเภอแม่เมาะ

ตำนานและคำบอกเล่า “แม่เมาะ เมืองเจ้าแม่มะลิกา” คำานามซึ่งเป็นที่มาของชื่ออำเภอแม่เมาะในปัจจุบันนั้น มีตำนานและคำบอกเล่าสืบต่อกันมาจากตำนานเวียงมะลิกา เนื่องจากพื้นที่เดิมของเวียงมะลิกาตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่เมาะ เวียงมะลิกาตั้งอยู่ ณ เส้นละติจูด ๒๐ องศา ๒ ลิปดา ๒๑ ฟลิปดาเหนือ ลองติจูด ๙๙ องศา ๑๘ ลิปดา ๑๔ ฟลิปดาตะวันออก ปัจจุบันอยู่ในเขตหมู่ที่ ๘ ตำบลมะลิกา อำเภอแม่เมาะ มีทางแยกออกจากทางหลวงแผ่นดินสาย ฝาง - ท่าตอน ผ่านโรงพยาบาลแม่เมาะไปทางทิศเหนือ มีแนวคูเมืองและซากอิฐ กำแพงดินเป็นที่สังเกตได้ ราษฎรถือเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ ร่องรอยของเวียงมะลิกาที่เห็นได้ในปัจจุบันคือ แนวกำแพงสูง ๒ ชั้น มีคูเมืองอยู่ระหว่างกลางเป็นแนวล้อมรอบเมือง มีรูปร่างคดเคี้ยวไปตามลักษณะ ของเนินดิน อาณาเขตของเวียงมะลิกาที่มีพื้นที่ประมาณ ๓๒๑ ไร่ ลักษณะพื้นที่ภายในส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ๒ ระดับ พื้นที่ระดับสูงประมาณ ๕๒๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล ๗๐ เมตร จากที่ราบลุ่มแม่น้ำฝางพื้นที่ระดับต่ำสูงประมาณ ๔๘๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล โดยมีแนวติดต่อ ดังนี้

....ทิศเหนือ จรดเชิงดอยกลาง

....ทิศตะวันออก จรดห้วยสันป่าเหียว

....ทิศใต้ จรดที่ราบลุ่มแม่น้ำฝาง

...ทิศตะวันตก จรดลำน้ำห้วยศาลา

เวียงมะลิกา เป็นเมืองโบราณขนาดเล็ก ซึ่งสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.๒๑๕๐ ตรงกับ จ.ศ. ๙๑๙ ปรึกษา เดือน ๔ เหนือ ถึง พ.ศ.๒๑๙๑ มีอายุเพียง ๔๑ ปี คือ ช่วงที่พระนางมะลิกาปกครองอยู่เท่านั้น ซึ่งตามตำนานเรื่องของพระนางมะลิกา เป็นเรื่องราวที่ไม่ปรากฏว่ามีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เป็นเพียงเรื่องที่ได้มีการเล่าสืบต่อกันมาจากผู้อาวุโส และอาศัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุบ้าง สันนิฐานบ้าง และจากบรรดาที่พบเห็นอิทธิพลของเจ้าแม่มะลิกา ที่บันดาลให้ปรากฏไว้กับใครต่อใครบ้าง ตลอดจนวิเคราะห์ จากประวัติของพระเจ้าฝางอุดมสินและพระ

นางสามผิวผู้เป็นพระราชบิดา – มารดาผู้ครองเมืองฝาง พระนามของพระนางมะลิกา ตามความเห็นของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป มักจะเรียกว่า “เจ้าแม่มะลิกา” มากกว่าจะเรียก “พระนางมะลิกา” เจ้าแม่มะลิกาเป็นราชบุตรในพระเจ้าฝางอุดมสินกับพระนางสามผิว พระนางสามผิว พระราชมารดาของพระนางมะลิกา นี ทรงพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก ดังมีคำกล่าวที่ว่า มีพระวรกายอวบท้วมเปล่งปลั่งเป็นน้ำเป็นนวล ดวงพระเนตรดำขลับต้งนัยน์ตาเนื้อสมัน พระเกษายาวสลวยดำสนิทเหมือนขนกาน้ำ พระนาสิกได้สัดส่วนรับกับ พระโอษฐ์อันจิ้มลิ้มพริ้มเพรา พระโขนงโค้งดั่งคันธนูศิลป์ มีความงามเป็นเลิศ แห่งยุคเพียบพร้อมด้วยเบญจกัลยาณียากที่จะหาหญิงใดมาเทียบ นอกจากนั้น ยังมีปรากฏการณ์ประหลาดเกิดขึ้นกับพระนางอันเป็นที่ประจักษ์แก่คนเมืองฝางนั้นคือ วันหนึ่ง ๆ สีของพระวรกาย (ผิว) ของพระนางจะเปลี่ยนไปถึง ๓ สี คือ ตอนเช้าจะมีพระฉวีเป็นสีขาวนวลบริสุทธิ์ผุดผ่องดั่งนํ้านม พอตกเที่ยงจะแปรเปลี่ยนเป็นสีชมพูอ่อน ดุจดอกบัวจกกลณี พอเวลาเย็นจะเปลี่ยนแปลงเป็นสีแดงระเรื่อดุจดอกกุหลาบ จึงเป็นที่มาของพระนาม “พระนางสามผิว”

อำเภอเวียงแหง

"เวียงแหง" เป็นเมือง ๆ หนึ่งในอดีต มีตำนานเกี่ยวข้องกับลำน้ำแม่แดงโดยกล่าวกันว่าในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพร้อมด้วยพระอานนท์องค์อุปฐากเสด็จจาริกและสั่งสอนโปรดสรรพสัตว์ จนบรรลุถึงเมืองเมืองหนึ่ง พระองค์ได้ประทับแรม ณ ยอดเขาเดี่ยว ลูกหนึ่ง พอรุ่งขึ้นวันใหม่ มีพวกชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง (ยาง) บ้านแม่ยางกุ่ม ได้นำข้าวน้ำโภชนาอาหาร พร้อมกับแดงลูกหนึ่งถวายพระพุทธองค์ พระอานนท์ก็นำแดงลูกนั้นไปปอกเปลือกและผ่าเป็นซีกๆ แล้วทิ้งเปลือกแดงโผลงในลำธาร ซึ่งต่อมามีลำธารแห่งนี้ก็ปรากฏชื่อว่า "ลำน้ำแม่แดง" ขณะที่พระพุทธรองค์ได้เสวยแดงที่พระอานนท์นำไปถวายนั้น พระทนต์ (ฟัน) ก็กระเทาะออกมา (คำว่ากระเทาะนี้ภาษาท้องถิ่นใช้คำว่าแหง) ด้วยเหตุนี้เมืองแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "เมืองแหง" เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงใหม่ พ่อเหงซาววา เป็นพ่อเมืองคนสุดท้าย มีอายุอยู่ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๗๒ ปัจจุบันยังปรากฏคูเมืองเก่ารูปเมลิ็ดถั่ว ยาวกว่า ๒ กิโลเมตรเศษ อ.เวียงแหง เดิมเป็นตำบลขึ้นอยู่กับ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ สภาพท้องที่กันดาร และติดกับชายแดนประเทศพม่า มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบากทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปกครอง พัฒนา และการป้องกันรักษาความสงบ จึงได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๔ ประกอบด้วย ๒ ตำบล ๑๒ หมู่บ้าน จนกระทั่งได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ ๔ พ.ย. ๒๕๓๖ อาณาเขตอำเภอเวียงแหงตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ อาณาเขตส่วนหนึ่งเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและพม่า อำเภอเวียงแหงมีเขตติดต่อ^๑ ดังนี้

^๑ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงแหง, [ออนไลน์],แหล่งที่มา : [http://district.cdd.go.th/wianghaeng/about- b๔ / \[๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓\]](http://district.cdd.go.th/wianghaeng/about- b๔ / [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓])

ทิศเหนือ ติดต่อกับรัฐฉาน (ประเทศพม่า)

ทิศตะวันออกและทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเชียงดาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอปาย (จังหวัดแม่ฮ่องสอน)

๔.๒ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

คนชายขอบที่เป็นชาวไทใหญ่กลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้าสู่ภาคเหนือประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชาวล้านนามาอย่างช้านาน ทั้งเรื่องการค้าวัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตที่มีความใกล้เคียงต่อมาเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงยุคที่อาณาจักรล้านนาได้รวบรวมเป็นมณฑลพายัพของสยามประเทศ พร้อมกับยุคที่อังกฤษล่าอาณานิคมประเทศพม่าในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ซึ่งรัฐฉานเองก็ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของพม่า ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสองเมืองจึงค่อย ๆ ลดลงแต่คนชายขอบที่เป็นชาวไทใหญ่ก็มากขึ้น

วิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ชายขอบใน ๓ ชุมชน คือ ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง ๓) ชุมชนบ้านปูแซ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคนที่ไม่เคยมีสัญชาติหรือห่างไกลจากสังคมเมืองขาดโอกาสหลายๆ อย่างที่คนพื้นเมืองได้รับจากรัฐ แต่ความมั่นคงที่คนชายขอบ คือ มีวิถีวัฒนธรรมและศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา เลี้ยงชีพโดยการรับจ้างต่างๆ ไปที่รัฐเปิดโอกาสให้บ้าง ความเป็นชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบของกลุ่มคนเหล่านี้ภายใต้ความสัมพันธ์ซับซ้อนกับสถาบันทางสังคมต่างๆ ในสังคมไทย

๔.๒.๑ ความหมายคนชายขอบ

คนชายขอบ คือ คนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม มักหมายถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับบริการหรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ที่ได้รับ เป็นคนที่ต้องดูแลตนเอง และมีวัฒนธรรมของตนเอง ที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในเมือง คนชายขอบ ต่างจากคนหลังเขา ตรงที่คนหลังเขา เน้นการไม่รับรู้ข่าวสาร จึงกลายเป็นคนที่ไม่ทันสังคมไม่ทันโลก แต่คนชายขอบเน้นคนที่มีอิสระ มีพฤติกรรม ความคิด หรือวัฒนธรรมของตนเอง และพยายามให้สังคมยอมรับกลุ่มของตน

คนชายขอบเป็นกลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์และสังคม วัฒนธรรม “คนชายขอบ” มักจะเป็นกลุ่มคนที่ถูกกีดกันและเอาใจเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ในทางสังคม และกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับ หรือได้รับการเลือกปฏิบัติจากชนกลุ่มใหญ่ในกระแสวัฒนธรรมหลักการเรียนรู้การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะเอาตัวรอดหรือ มีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสาระสำคัญของวิถี

ชีวิตของชาวไทยเชื้อสายมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำรงอยู่ภายใต้วัฒนธรรมชายขอบที่แตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย^๒

คนชายขอบ (marginal people ; marginalization) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่สังคมไม่สนใจเหลียวแล ถูกทิ้งขว้างแปลกแยกจากสังคมกระแสหลัก เช่น ชาวเขา ชนกลุ่มน้อย ผู้หญิงชายบริการ กลุ่มรักเพศเดียวกัน หรือคนพิการ นอกจากนี้ คนชายขอบยังรวมถึงผู้ที่ถูกปฏิเสธโดยสังคมส่วนใหญ่ เช่น ในห้องเรียน ถ้าบังเอิญเราเรียนไม่เก่ง แต่เพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นคนเรียนเก่งแทบทั้งหมด เราก็อาจจะกลายเป็นคนชายขอบได้เช่นกัน เพราะฉะนั้น กาลเทศะ (space/time) จึงไม่ใช่แค่คนที่อยู่ชายขอบแบบที่อยู่ตามชายแดนระหว่างประเทศ เท่านั้น แต่หมายถึงคนที่ถูกคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นคนส่วนน้อยในสังคม อันเป็นที่ว่างทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน^๓

ในภาษาไทยคำว่า “ชาย” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานนั้น หมายถึง ส่วนริมหรือปลายของบางอย่าง เช่น ชายผ้าจิว “ส่วนที่สุดเขต/ริม” เช่น ชายฝั่ง ชายแดน ชายทะเลความหมายนี้จะมีย้ายไปในทางกายภาพหรือภูมิศาสตร์ แต่หากเราพิจารณาเนื้อหาของนิยามศัพท์ Marginalisation ต่อๆ ไป เราจะพบความหมายของคำว่า “ชายขอบ” ที่อ้างอิงไปถึงการอยู่นอกการไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการคิดหรือตัดสินใจ

กล่าวได้ว่าในวงวิชาการสังคมวิทยาของประเทศเรา คำว่า “ชายขอบ” ก็มีใช้คำใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนแต่อย่างใด ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีการบัญญัติศัพท์คำนี้ในภาษาไทยไว้อย่างชัดเจนโดยให้นิยามว่า “กลุ่มชายขอบ” ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่ยังไม่ถูกกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์ กลุ่มที่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนไปบางส่วน และยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์ กลุ่มที่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนไปบางส่วน และยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์ในวัฒนธรรมใหม่ที่กลายมาเป็นวิถีชีวิตของตน คำนี้มักจะนำมาใช้กับกลุ่มคนที่อพยพย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ในกลุ่มคนนี้จะมีวัฒนธรรมต่างๆ ผสมกันมากมาย ดังนั้นทัศนคติ คุณค่า และแบบพฤติกรรมที่แสดงออกมากจึงมิได้มีลักษณะเป็นของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง

๔.๒.๒ สถานะเป็นพลเมือง

ประเทศไทยกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนชนเผ่าตามหลักสากลโดยรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ดังนี้

^๒ สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิตติอาษา, *มานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์ : รวมบทความ*, (นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษา สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

^๓ มหาวิทยาลัยนเรศวร, *ความเป็นคนชายขอบกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.th.wikipedia.org/wiki/คนชายขอบ [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๓].

๑) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มาตรา ๔ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีใครเอาไปได้ โอนให้แก่กัน ไม่ได้มนุษย์ทุกคนจึงมีความเท่าเทียมกันทุกแห่งหนในโลกจึงควรปฏิบัติต่อกันฉันท์พี่น้อง

๒) สิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง

มาตรา ๔๖ ว่าด้วยสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๕๖ ว่าด้วยสิทธิของบุคคลและชุมชน ในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๓) หลักความเสมอภาคและห้ามเลือกปฏิบัติ

มาตรา ๓๐ รัฐจะประกันสิทธิของทุกคนให้มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย โดยไม่จำแนก ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิวหรือเผ่าพันธุ์กำเนิด

๔) สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว

มาตรา ๘๔ สิทธิในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินต้องสอดคล้องกับวิถีทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน โดยรัฐต้องจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้ตามกติกา

๕) สิทธิในการรับสัญชาติ

บัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ ๑๔ และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทาง เชื้อชาติ สิทธิพลเมือง สิทธิเด็ก(เด็กทุกคนต้องได้รับสัญชาติ) ซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยยังไม่รับรองสิทธิในการได้รับสัญชาติ แต่ให้เป็นไปตาม พ.ร.บ.สัญชาติ

๖) เสรีภาพในการเคลื่อนย้ายเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่

มาตรา ๓๖ สิทธิยังมีปัญหาในกรณีที่ชนเผ่ามีบัตรสี ถูกอพยพโยกย้ายจากที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ไม่มีสิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ได้โดยสมัครใจ

๗) สิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข

มาตรา ๕๒ ว่าด้วยสิทธิการรับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน ผู้ยากไร้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

มาตรา ๕๕ รัฐต้องคุ้มครองคนพิการหรือทุพพลภาพให้ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก

๘) สิทธิในการศึกษา

มาตรา ๔๓ ให้รัฐจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปีอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและไม่เสียค่าใช้จ่าย แม้รัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิชนเผ่าไว้อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติยังคงต้องดำเนิน

การให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มีการดำเนินการทางยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการจัดทำแผนแม่บทต่างๆ เพื่อพัฒนากลุ่มชนเหล่านี้ โดยให้ชนเผ่ามีส่วนร่วมบนพื้นฐานของหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญและหลักสากล^๕

คนชายขอบอยู่ในสถานะคนไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน เป็นคนคนไร้รัฐ ที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ไม่ได้รับการดูแล หรือ ไม่ได้รับบริการความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่นๆ เป็นคนที่ต้องดูแลตนเอง การปกครองมีการปกครองกันเองโดยมีผู้นำชุมชนที่ตั้งกันขึ้นมาที่มีความเชื่อถือได้ให้เป็นผู้ประสานทางบ้านเมืองและชุมชนเพื่อให้เกิดสันติสุข ดำเนินตามชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง โดยไม่ผิดต่อกฎหมายของบ้านเมืองที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในสังคมเมือง

คนชายขอบที่เป็นชาวไทใหญ่ที่ทำการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้จะอยู่ในสถานะคนไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน เป็นคนคนไร้รัฐ ที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ไม่ได้รับการดูแล คุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่นๆ ก็ตาม แต่ก็ยังมีศรัทธาและมีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา และมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง

๔.๒.๓ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ ภาษาบาลี: buddhasāsana พุทธศาสนา ส่วนภาษาสันสกฤต: buddhasāsana เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพระสงฆ์ (ภิกษุ ภิกษุณี) สาวกผู้ตัดสินใจออกบวชเพื่อศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอน ธรรมวินัยของพระบรมศาสดา เพื่อบรรลุสู่จุดหมายคือพระนิพพาน และสร้างสังฆะ เป็นชุมชนเพื่อสืบทอดคำสอนของพระบรมศาสดา รวมเรียกว่าพระรัตนตรัย^๕ นอกจากนี้ในพระพุทธศาสนา ยังประกอบคำสอนสำหรับการดำรงชีวิตที่ดีงาม สำหรับผู้ที่ยังไม่ออกบวช (คฤหัสถ์ - อุบาสก และอุบาสิกา) ซึ่งหากรวมประเภทบุคคลที่ที่นับถือและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา แล้วจะจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือที่เรียกว่า พุทธบริษัท ๔

คนชายขอบในพื้นที่ศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง และมีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลาคิดใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดีและก้าวหน้าขึ้น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น ให้มีความสุขสงบ เป็นวิถีของชาวไทใหญ่

^๕ ศราวุธ ปทุมราช, ข้อกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชนเผ่าในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ:โค-ชยัน มีเดียทิม, ๒๕๔๘)

^๕ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตกะ-สุตตนิบาต คาถาธรรมบท อุตตวรรคที่ ๑๒, พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, [ออนไลน์], [๙ มิถุนายน ๒๕๕๒]

ครอบครัวคนชายขอบมีแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามาก พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยบุคคลที่ดี เช่น การอบรมดูแลในครอบครัว ได้แก่บิดามารดา หากเป็นครอบครัว ก็มักจะมีญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้าอา ลูก หลาน เข้ามามีบทบาท ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวด้วยให้เป็นคนดีของสังคม คนชายขอบที่มีสถานะความเป็น พลเมืองโลกคนหนึ่ง ทั้ง ๓ พื้นที่ที่ทำการศึกษามาจากการได้ลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ชุมชนได้มีส่วน สืบต่อพระพุทธศาสนาตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่ ในวันพระ วันประเพณีทางพระพุทธศาสนาก็เข้าไปช่วยกัน ดูแลวัดและร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก ส่งบุตรหลานเข้าไปวชเรียนตั้งแต่เล็ก จึงมีประเพณี ปอยส่าง ลอง (บรรพชา) ทุกปี

ครอบครัวบุตรหลานมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว ถือเป็น การแสดงความกตัญญู กตเวทิตะ และผู้สูงอายุเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในครอบครัว ที่สามารถถ่ายทอด ความรู้ ความเชื่อต่างๆ แก่เด็กได้ บุคคลอื่นในครอบครัวนอกจากบิดามารดาที่มีอิทธิพลทำให้เด็กมี พฤติกรรมที่ดีที่สุด คือ ปู่ย่าตายาย เช่น ปู่ย่าตายายมักตามใจเด็ก เพราะรักหลานมากเกินไป และ ต้องการให้หลานรักตนเอง เมื่อเด็กทำผิดปู่ย่าตายายมักจะปกป้อง บิดามารดาก็ไม่กล้าลงโทษบุตรเพราะ เกรงใจปู่ย่าตายาย ทำให้เด็กได้ใจและทำผิดอยู่เรื่อยไป ด้านสังคม ศาสนา และสิ่งแวดล้อมมีส่วนใน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาและพระพุทธศาสนา

๔.๓ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายขอบที่ น่าสนใจ คือ ชาวไทยใหญ่มักจะเป็นคนที่มีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติก็ตาม กลัวความเสื่อมสลายไป ของวัฒนธรรมดั้งเดิม ประเพณี วิถีชีวิตของคนไต (ไทใหญ่) กลัวว่าการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการค้า สมัยใหม่ โลกยุคใหม่และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประเพณีวิถีคนไตจะเป็นอย่างไรต่อ แนวคิดต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีกระบวนการการสืบทอดวิถีวัฒนธรรมคนไต และมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญา ทางพระพุทธศาสนาของคนชายขอบ ในทัศนะของผู้คนที่ใช้ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านั้นด้วยความ ศรัทธาเป็นการป้องกันในระดับหนึ่งด้วย

๔.๓.๑ การให้ความรู้

ความรู้ คือ วิชา หมายถึง ความรู้ทั่วไป สามารถแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ เป็นการถ่ายทอดวิชา ชีวิต หากมีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องใด ๆ เราเรียกว่าวิชาการ มีความรู้ในเรื่องที่ได้ฝึกฝนเล่าเรียน มา แหล่งเกิดความรู้ จำแนกเป็น (๑) ความรู้เกิดจากประสบการณ์ เรียนรู้จากสังเกตธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แหล่งความรู้ ตำรับตำรา ขยายถึงความรู้ที่เกิดจากกระบวนการศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝน อบรมจากครู อาจารย์ (๒) ความรู้เกิดจากการคิด หรือใช้เหตุผลการขบคิดพินิจพิเคราะห์ ด้วยการใ้

เหตุผล ด้วยเขาวรรณปฏิภาณ ไหวพริบ ก็ทำให้เกิดความรู้ได้ ชาวไทยเชื่อในเรื่องพรสวรรค์ เพราะบางคนมีความคิด มีปัญญาติดตัวมาแต่เกิด เป็นอัจฉริยะเก่งมาแต่เกิด (๓) การตรวจสอบความรู้ กระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ เพื่อขยายขอบเขตของการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น^๖

การศึกษาอัตลักษณ์ของคนชายขอบจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ในชีวิตจริง ที่เกิดมาจากการต่อสู้ดิ้นรนของผู้คนกลุ่มต่างๆ เห็นว่าเป็นความพยายามสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ครอบครัว การเดินทางออกพื้นที่ถิ่นกำเนิดของตนเองเพื่อไปแสวงรายได้เข้ามาจนเจือครอบครัว ซึ่งเป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์แสดงถึงพลังของความเป็นมนุษย์ ในการปรับตัวให้มีชีวิตอยู่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งก็น่าจะช่วยเปิดช่องทางให้สังคมไทยได้เรียนรู้จากทุกๆ ส่วนของสังคม ด้วยการเรียนรู้และสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับตัวให้มีชีวิตอยู่ในพื้นที่และอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนสลับไปสลับมา ศักยภาพดังกล่าวของคนชายขอบ ในด้านหนึ่งนับว่ามีนัยสำคัญต่อความเข้าใจวัฒนธรรมของการเรียนรู้ท่ามกลางการต่อสู้ในชีวิตจริง เพราะคนไทยใหญ่มิได้ลงทุนทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว เช่น ผู้ใหญ่ให้ความรู้เรื่องการทำบุญ เรียนรู้เรื่องอาชีพการทำนา เริ่มต้นอย่างไร เรียนรู้และปฏิบัติต่อเรื่องความเชื่อสิ่งที่เคารพนับถือ ควรทำอย่างไร เรื่องที่เป็นศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ใหญ่ทำให้ดู ปฏิบัติให้เห็น

นางแสงหนุ่ม จองจาม กล่าวว่า “ปัจจุบันมีครอบครัวอยู่ในศูนย์อพยพ พวกกันหนีมาจากการทำสงครามสู้รบ ยิงกันภายในของกลุ่มไทใหญ่กับทหารพม่าหากขณะนั้นไม่เข้ามาอีกอันตราย ญาติพี่น้องก็ถูกยิงตายไปหลายคนที่อยู่ชุมชนนี้ ชีวิตที่ใช้ก็แบบที่เคยอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอน เช่น เรื่องประเพณีแต่การใช้ชีวิต อาหารการกิน ทำบุญทำทานยังเหมือนเดิม การแต่งกาย ภาษาก็เหมือนเดิมถามว่าวิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในประเทศไทย ที่มีผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาล หรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี ต่าง ๆ พยายามบอกกล่าวกัน คนครอบครัวไม่ให้ประพฤติดศีลธรรมอัน แต่คนโตก็พยายามครองตนให้ปราศจากอบายมุขว่าเป็นสิ่งไม่ดี เพราะสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว คือ มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่าง ได้เชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาสอนให้คิดสิ่งที่ถูกต้อง บนพื้นฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นดังกล่าว ย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง เพื่อให้คนในครอบครัวประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น การศึกษาช่วยสร้างองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ลูกหลาน มีความรู้ทั้งการศึกษาอยู่ในระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เช่น เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่

^๖ พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, (พะเยา: ม.ป.พ., ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

คนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสานกับคนท้องถิ่นและให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมดำเนินไปได้อย่างเรียบง่าย ตามวิถีแห่งอัตลักษณ์ของคนชาวขอบและการประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในภายภาคหน้า”

๔.๓.๒ กิจกรรมทางประเพณี

ศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางศาสนา เป็นข้อกำหนดที่ศาสนิกชนปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทำความดี เข้าถึงคำสอนหรือธรรมะในศาสนา และเสริมสร้างบรรยากาศให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสและรวมจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมุ่งไปสู่สิ่งที่เคารพศรัทธาร่วมกัน ศาสนพิธีที่มุ่งสู่ความดี พระพุทธศาสนามีการสมาทานศีล การขอศีล ๕ หรือศีล ๘ เริ่มด้วยการตั้ง (กล่าว) นะโม ๓ จบ แล้วจึงกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย ๓ จบ และขอศีลด้วยบทสวดอาราธนาศีล

กิจกรรมทางประเพณีถือว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชาวขอบเป็นสิ่งสำคัญ เริ่มต้นจากการสนใจศึกษาความเสื่อมสลายไปของวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเชื่อว่าเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการค้ำสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะการใช้แนวการศึกษาที่มองความเชื่อในรูปแบบของหน้าที่ ตามแนวคิดของสำนักทฤษฎีมานุษยวิทยาแนวโครงสร้างและหน้าที่ ไม่อาจเข้าใจการเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากจะตอกย้ำลักษณะอุดมคติของความเชื่อมากขึ้น เช่น ประเพณี เทวดาบอก วัดใดหรือสถานที่ใดเป็นวัดเก่าแก่ เช่น เจดีย์เก่าแก่คนใดจะไปสักการะ ไม่ต้องมีใครเชิญ จะไปกันเอง เรียกว่า เทวดาบอก เป็นเหตุผลที่ชี้ให้เห็นว่าคนใด (ไทใหญ่) มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา อีกประเพณีได้แก่ประเพณีออกพรรษา บอกที่มา ความสำคัญ ระยะเวลา กำหนดการ การตกแต่งขบวน ความสำคัญของงานประเพณี ทำให้เกิดความรู้แก่ลูกหลาน คนในชุมชนจะได้แต่งชุดใหม่ หยุดงานระยะยาวได้จะสามารถได้ปฏิบัติต่อไปในอนาคตได้ ทุกชุมชนมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอยู่แล้วยังได้แนวคิดเรื่องประเพณีและปรีชาธรรมที่แฝงในคำสอนเพื่อนำไปใช้ในชีวิตรได้ ยังได้รับความร่วมมือจากชุมชนอีกทุกปี ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาบางอย่างผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิม

ได้สัมภาษณ์ นางพร จองจามว่า “ทุกคนต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยใช้ความเชื่อ คติความเชื่อ เป็นสิ่งประสาน ความประพฤติเพราะวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายคนใดจะมี ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และคำสอนความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิต เช่น มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานานทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่ม คือ วิถีชีวิตของ

^๗ สัมภาษณ์ นางแสงหนุ่ม จองจาม. ผู้แทนชุมชน ฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ชาวไทยใหญ่อยู่กับธรรมชาติทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทยใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา”^๔

๔.๓.๓ การสร้างเครือข่าย

งานประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษามีการประสานงานกลไกเครือข่ายที่ชัดเจน สถาบันศึกษา โรงเรียน ส่วนภาครัฐประกอบไปด้วย ทุกหน่วยงานในอำเภอ สภาวัฒนธรรมอำเภอ สถานีตำรวจ รัฐวิสาหกิจทุกหน่วยงานในอำเภอ วัดทุกวัดในอำเภอ องค์การปกครองท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนอำเภอฝาง แม่ข่าย เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ของบ้าน วัด และชุมชนผ่านประเพณีออกหว่าซึ่งบ้าน วัด และโรงเรียนในอำเภอฝาง แม่ข่าย เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสำคัญร่วมกันในการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี ได้ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีมาตลอดและผสมผสานระหว่างศาสนาให้เข้ากับประเพณี โดยการจัดบริเวณวัดให้มีการแสดงตามประเพณีและผสมกับศาสนพิธี วัฒนธรรมประเพณีใหญ่ ๆ ได้แก่ สงกรานต์ ปอยส่างลอง ปอยออกหว่า ทั้งสามเสาหลัก ร่วมร่วมในการพัฒนา เช่น การจัดกิจกรรมสืบสานประเพณีปอยออกหว่า เป็นต้น ทำให้มีความมั่นคงต่อเนื่อง ยั่งยืนตลอดไป วัดรวมถึงพระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทยเป็นต้นแบบในการรักษาวัฒนธรรมประเพณี บ้านและชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้ยั่งยืน ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียนในการพัฒนาสังคม

การสร้างเครือข่ายของคนชายขอบส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม เช่น ปอยส่างลอง (บรรพชา) ชุมชนใหญ่ๆ จะจัดทุกปี อำเภอฝาง แม่ข่าย เวียงแหง มีอย่างน้อยอำเภอละแห่ง ชุมชนของคนไต (ไทยใหญ่) จะแจ้งบอกกัน แล้วเวียนไปร่วมงาน ส่วนงานอื่น เช่น ปอยออกหว่า หรืองานประเพณีออกพรรษาที่เชียงใหม่ก็ไปรวมกันที่อำเภอแม่ข่าย เป็นประเพณียิ่งใหญ่ประจำปี คนไทยใหญ่ที่เป็นคนชายขอบและไม่ใช่คนชายขอบก็ไปรวมกัน แต่ละอำเภอ หรือ แต่ละตำบลที่มีคนไทยใหญ่ได้ร่วมจัดขบวนแห่ ประดับตกแต่ง ตามศิลปะของไทยใหญ่ ได้จินตนาการเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและเรื่องการออกพรรษา มาสื่อที่ขบวนแห่ เด็กผู้ใหญ่จะเข้าไปร่วมงานมากทุกปี ผู้ใหญ่จะสอนการทำระบวน และเล่าเรื่องราวในการออกพรรษา และผูกโยงกับบรรณกรรมของคนไต เพื่อลูกหลาน ได้เกิดความเคารพ ศรัทธา ตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา เช่น เล่าเรื่องพระอุคุต ปาฏิหาริย์

^๔ สัมภาษณ์ นางพร จองงาม. ประชาชนชาวบ้านฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ของพระอุปัชฌาย์ ที่คนไทใหญ่มีศรัทธาต่อพระอุปัชฌาย์ ในขบวนนั้นจะมีขบวนพระอุปัชฌาย์อย่างน้อย ๑ ขบวน จึงมีเครือข่ายร่วมงานอยู่เสมอ

ได้ทำการสัมภาษณ์นายไกรศรี ชาวพรม กล่าวว่า “ช่วยกันดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนให้เกิดความสงบในชุมชน”^๙

๔.๓.๔ การสร้างศรัทธา

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจในที่นี้หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัย ที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมของพระพุทธศาสนาและเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลที่เป็นไปตามความเป็นจริงเท่านั้น เป็นความเชื่อที่สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นและต้องเป็นปัจจัยในการก้าวสู่การเข้าถึงเป้าหมายในพระพุทธศาสนา คือนิพพานนอกนั้นถือว่าไม่ใช่ความเชื่อตามหลักศรัทธาทางพระพุทธศาสนาศรัทธา กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลของบุคคลที่มีต่อพระพุทธศาสนา อาจจะมีมากน้อยแตกต่างกัน อันนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุผล ดังนั้นจึงสามารถให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ ศรัทธา ทางพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ศรัทธา ความเชื่อ ความเชื่อถือ ในทางธรรมหมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสซาบซึ้งชื่นใจสนิทใจเชื่อมั่นมีใจแน่วแน่มุ่งมั่นไปตามไปรับคุณค่าความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้น ๆ, ความมั่นใจในความจริงความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก^{๑๐} กล่าวถึงความเชื่อไว้ในหนังสือ ชุมชนุมนุชชิตอภิสระว่า ความเชื่อของพุทธมามกะ นั้นคือ เชื่อโดยตรงต่อเหตุผล เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ได้บ่มพระองค์เองมาเป็นเวลาเพียงพอจนสามารถรู้ด้วยพระองค์เอง และทรงชี้ทางให้มนุษย์มีความสะอาดความสว่างและความสงบเย็นได้จริง เชื่อว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรลุและนำมาสอนนั้น คือ ความจริงอันตายตัวของสิ่งทั้งปวง เชื่อว่าพระสงฆ์ คือบรรดามนุษย์ที่มีโชคดี มีโอกาสก่อนใครในการได้รู้ ได้ปฏิบัติ และได้รับผลของการปฏิบัติในพระธรรม เชื่อว่าโลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้างหรือคอยบังคับให้เป็นไป เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคน

^๙ สัมภาษณ์ นายไกรศรี ชาวพรม. ผู้นำชุมชนบ้านปู่แช่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒๘.

ล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เชื่อว่าตัวแท้ของศาสนานั้น คือ ตัวการกระทำที่ถูกต้องทั้งหมดนี้ คือ ความเชื่อ ๗ ประการ ของพุทธมามกะ^{๑๑}

พระพุทธศาสนาเห็นว่าสัทธาเป็นองค์ธรรมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก และแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสัทธาในพระพุทธศาสนามีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น และเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องสัทธาในพระพุทธศาสนา จึงควรศึกษาสัทธาในด้านต่าง ๆ ให้ครบถ้วนโดยเริ่มต้นจากประเภทของสัทธา บ่อเกิดสัทธา หน้าที่และความสำคัญของสัทธาอันเป็นบริบทที่จะช่วยให้ทราบความหมายสัทธาในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนขึ้นตามลำดับ การสร้างศรัทธาต่อคนต่อพระพุทธศาสนา จะเริ่มจากผู้ใหญ่ทำให้ดูปฏิบัติให้เห็น เช่นพาไปทำบุญ พาไปเคารพผู้ใหญ่ในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การสร้างสะพานในการทำบุญ

สัมภาษณ์นายขจร หน่อแก้วว่า “ความเชื่อของคนชนชาติไทยแต่เดิมาก็คงไม่ต่างกับชาติอื่นๆ คือ มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้คิดความเชื่อของคนไทย แต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้นเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น”^{๑๒}

๔.๓.๕ การนับถือศาสนา

พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ทุกอย่างทุกระยะตั้งแต่เกิดจนตายในการดำเนินชีวิตของคนเรา จึงมีวัดและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นศูนย์กลางในด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคมสงเคราะห์ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต มีหลักธรรมใช้ในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมของจิตใจ ทำให้เกิดความรักและสามัคคีของคนในชาติ ในบรรดาหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่เหนียวแน่นลึกซึ้งที่สุดนั้น ศาสนาเป็นความเชื่อที่มีกำลังมากที่สุด และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่หนาแน่นที่สุด ฉะนั้นคนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาเดียวกัน ก็จะเป็นการสร้างเสริมความสามัคคี ใ้กับบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน และยังเป็นรากฐานของวัฒนธรรม วิธีการ

^{๑๑} พุทธศาสนิกชน, ชุมชนมุขอัครดิศระ พุทธศาสนิกชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายขจร หน่อแก้ว, ฆ่านายก ชุมชนบ้านลาน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ดำเนินชีวิตของชาวไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อถือและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึมแทรกผสมผสานในแนวความคิดจิตใจและกิจกรรมแทบทุกด้านของการดำเนินชีวิตคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย

พระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตของคนไทยไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์รวมของการทำบุญตามกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา การรวมกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นการเอื้ออาทรและแสดงไมตรีจิตต่อกัน ทำให้วัดและชุมชนจึงใกล้ชิดกันตลอดมา^{๑๓}

ชาวไทยใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา สืบกันมาเป็นระยะยาวนาน ไม่เสื่อมคลาย มีศรัทธาอย่างแรงกล้า มีความเชื่อมั่นว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและได้แนวทางในการดำเนินชีวิต ต่อมาบางคนเมื่อมีความพร้อมได้มีศรัทธาสร้างถาวรวัตถุไว้กับวัด เช่น พระพุทธรูปในประเทศพม่า เมืองที่เป็นของชาติพันธุ์ไทใหญ่บางครอบครัวมีวัดประจำวงศ์ตระกูล มีการส่งเสริม และรักษาพระพุทธศาสนา

นายจันทร์แก้ว หน่อแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “คนไตเป็นชาวพุทธถือความกตัญญูทเวทเป็นสิ่งที่สำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัว ให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ความกตัญญูทเวทจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามีภรรยาอยู่ร่วมกันและดูแลกันและกัน จนตายจากกันไป บิดามารดามีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูทเวท และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล”^{๑๔}

๔.๓.๖ การสร้างความร่วมมือของชุมชน

วัดหรือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่เคียงคู่มากับชาติไทยเป็นรากฐานของระบบจริยธรรมของสังคม ไทยที่เป็นที่ยอมรับยึดถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันต่อ ๆ มา การพัฒนา ๓ สถาบัน คือ บ้านใน ฐานะสถาบันการปกครอง วัดในฐานะสถาบันศาสนา และโรงเรียนในฐานะ

^{๑๓} พระมหาวิญญู ผลเจริญ, “การศึกษาแนวคิดและขบวนการประชาสังคมของพุทธศาสนาในสังคมไทย (หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖-ปัจจุบัน)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔ – ๓๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายจันทร์แก้ว หน่อแก้ว. ผู้นำชุมชนบ้านลาน อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สถาบันการศึกษา ซึ่งสถาบันทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์กันในทางสังคม และเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่าง ต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะ วิฤตและปัญหามากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรม และวิกฤตทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้^๕

ในขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่สมาชิก ในสังคม และชุมชนยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่ก่อให้เกิด วัฒนธรรมแบบร่วมมือ และหลักของการอยู่ร่วมกัน ของผู้คนในสังคม และสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาตินำมาซึ่ง ความสงบสุขของชุมชน การสร้างความร่วมมือในเครือข่ายเป็นกระบวนการที่เป็นไปอัตโนมัติ ผู้ใหญ่ทำให้ดูชี้ทางให้เดินที่ถูกต้อง โดยวิธีบอกพี่บอกน้อง รู้พี่รู้น้อง ว่ามีอะไรที่ช่วยกัน คนโตจะเป็นที่มีจิตอาสา ไม่ว่าจะป็นงานสวนบุคคล หรือส่วนรวม วัด โรงเรียน รู้แล้วจะไปช่วย

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นางคำ ลุงอ่องว่า “ปัญหาอุปสรรคเกิดจากคนทำขึ้น และบางครั้งก็อาจมาจากธรรมชาติ ก็จะต้องแก้ด้วยคน เช่น ผิดเรื่องธรรมชาติหรือมีความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ที่มองไม่เห็นชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบลู่เกิดขึ้นเป็นอันตราย หรือ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของนอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และ ลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติตาม เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอาณิสสรส์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อาณิสสรส์อย่างนั้น ถ้าทำชั่วก็ช่วยกันแก้ไขปัญหา ตามจารีตประเพณีคนไทยใหญ่เชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุขครอบครัวเจริญรุ่งเรืองได้”^๖

๔.๔ วิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประพฤติปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

คำว่า “อัตลักษณ์” ไม่มีบันทึกไว้ในพจนานุกรม แต่มีตำราหลายเล่มให้ความหมายคำว่า “อัตลักษณ์” ไว้ว่า คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะตัวบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไป หรือ สากลกับสังคมอื่นๆ กล่าวคือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นๆ “อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลีว่า

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๑.

^๖ สัมภาษณ์ นางคำ ลุงอ่อง. ผู้แทนชุมชนปู่แซ่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

อตต ผสมกับคำว่า ลักษณะ โดยที่“อัตตะ” มีความหมายว่า ตัวตน ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้ หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า ส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึงหนึ่งเดียว จึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลายๆ สิ่ง) หรือลักษณะของหลายๆ สิ่งมีร่วมกัน

อัตลักษณ์ มีความสำคัญต่อระบบสังคม กล่าวคือ ประการแรกทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเรา หรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น โดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบขึ้นมา^{๑๗}

อัตลักษณ์ คือ ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นโดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเรา และในขณะที่เดียวกันมโนทัศน์ อัตลักษณ์จะถูกกล่าวควบคู่ไปกับเรื่องของอำนาจนิยม ความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เมื่ออัตลักษณ์ไปสัมพันธ์กับแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว คุณจะมีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่เข้าใจกันโดยสามัญสำนึกมาก^{๑๘}

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นมโนทัศน์ที่คาบเกี่ยวความสัมพันธ์กับหลายแขนงทางสังคมศาสตร์วิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยาและปรัชญา ในสาขาเหล่านี้ มีมโนทัศน์ที่มีความหมายใกล้เคียงที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์^{๑๙}

อัตลักษณ์แตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการ เราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ร่วมมีนัยของการเกี่ยวข้องกับ การตื่นตัว (Active) บางอย่างในตัวของเรา เช่น เราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่มหรืออัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งบางครั้ง เราอาจมีตัวเลือกมากกว่าคนอื่นและอัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่างๆ ที่บุคคลทั่วไปจะมี เช่น การเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายใน แต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่าง อาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง (นั่นคือ การยอมรับอย่างตั้งใจ) กับอัตลักษณ์ความสำคัญของการแสดงตัวตน (Marking Oneself) คือ การมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่ง และมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคนในครั้งแรก และเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือใคร ด้วยการตั้งคำถามว่า เขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหา สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวของบุคคลและสิ่งที่ทำให้เขาเหมือนกับเราด้วย (สิ่งที่เรา

^{๑๗} ยุรฉัตร บุญสนิท, ลักษณะความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม ในพัฒนาการวรรณคดี, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕.

^{๑๘} อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

ร่วมกับเขา) และสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกล สถานที่ที่คุณจะไป คุณได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนา แล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกของการระลึกรู้ (Recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้น การที่คุณมีบางอย่างร่วมกัน ได้นำเสนอช่วงของการระลึกรู้และการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นที่มีอัตลักษณ์ร่วมกับคุณ อัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือ เกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับเรา^{๒๐}

อัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรม ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้น อัตลักษณ์ทั้งหลาย มีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้หรือนำเอา มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา ซึ่งหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ ซึ่งมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Identity^{๒๑}

อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือคำว่า Identities เดิมใช้คำว่า Idem ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน (The Same) หมายถึง ความเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนที่แตกต่างกันแต่ละกลุ่มคน อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้ว ที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ดังนั้น จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้^{๒๒}

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) เป็นเครื่องหมายที่นำมาใช้สื่อถึงสำนึกทางชาติพันธุ์ เครื่องหมายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีความคงเส้น คงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้เรื่อย ๆ เพื่อรักษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้ อัตลักษณ์ให้ความรู้สึกนึกคิดต่อบุคคลที่มีวัฒนธรรมร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ว่าชนชาติใด (ไทใหญ่) เพราะมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการหล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ต้นของคนชายขอบที่เป็นชาวไทใหญ่

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๒๑} ฉลาดชาย รมิตานนท์, แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไท, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^{๒๒} ประสิทธิ์ ลีปรีชา, “การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง”, รวมบทความการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๓๒.

๔.๔.๑ ความเป็นตัวตนของคนชายขอบ

ปัจจุบันชาวไทใหญ่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศต่างๆ หลายประเทศ ได้แก่ ประเทศพม่า ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ในเขตรัฐไทใหญ่ (รัฐฉานหรือรัฐชาน) ในภาคเหนือของประเทศพม่า มีเมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองของชาวไทใหญ่มากแต่โบราณอันได้แก่ เมืองแสนหวี สีป้อ น้ำคำ หมูเจ เมืองนาย เมืองปั่น เมืองยองห้วย เมืองต่องจี เมืองกาล เมืองยาง เมืองมิด และเมืองอื่นๆ อีกมากมาย ในประเทศจีนมี ชาวไทใหญ่จำนวนมากอาศัยอยู่ในเขตภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนานอันมีเมืองม่าว เมืองวัน เมืองหล้า เมืองตี เมืองซอน เจฝาง เมืองแลง เมืองฮิม เมืองยาง เมืองกึ่งม้า เมืองตัง เมืองแช็งหรือเมือง แสง เมืองบ่อ หรือ เมืองเซียง หรือเมืองเซียงกู๋ เมืองเมื่อง เป็นต้น

ประเทศไทยมีชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาทำมาหากินในจังหวัด แม่ฮ่องสอน เชียงราย และ เชียงใหม่ ส่วนใหญ่เพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่มากนัก ประเทศอินเดีย ในรัฐอัสสัม มีชาวไทใหญ่ที่ อพยพจากประเทศพม่าเข้าไปตั้ง รกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลามากกว่า ๖๐๐ ปีขึ้นไป และ ประเทศลาว ในภาคเหนือก็มีชาวไทใหญ่ที่เรียกตนเองว่าไทใหญ่เหนืออาศัยอยู่จำนวนหนึ่งด้วย เช่นเดียวกันจะเห็นได้ว่าปัจจุบันชาวไทใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจาย เป็นอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่ บริเวณรัฐอัสสัมของอินเดียทางตอนเหนือของ พม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ทางเหนือของไทใหญ่ และลาว เขตนี้อาจถือได้ว่าเป็นเขตตะเข็บชายแดนของอำนาจรัฐหรืออาณาจักรใหญ่มาแต่ เดิมไม่ว่า จะเป็น อาณาจักรพยู อาณาจักรจีน อาณาจักรเวียดนาม อาณาจักรมอญ และแม้ในปัจจุบันก็ยังถือได้ ว่าเป็นเมืองชายขอบชายแดนของอินเดีย พม่า จีน และ ลาว ด้วยเหตุที่ว่าเขตนี้เป็นพื้นที่เขตป่าใหญ่ เขาสูง ทุ่งราบแคบและไม่มีทางออกทะเล^{๒๓}

ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ตามหุบเขา แต่ละหุบเขามักจะตั้ง ชื่อเป็น ชุมชนระดับหมู่บ้าน หากเป็นที่ราบในหุบเขาที่กว้างใหญ่ก็อาจมีชุมชน ขนาดใหญ่ที่ก่อตั้งเป็นเมือง หมู่บ้าน หรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า ม่าน หรือ วาน (บ้าน) มีขนาดตั้งแต่ ๒๐ หลังคาเรือน และมีขนาด ใหญ่จนถึงขนาด ๗๐๐ - ๑,๐๐๐ หลังคาเรือน เมืองมักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีหมู่บ้านหลายๆหมู่บ้าน อยู่ใกล้ เคียงกันและด้านหลังของเมืองมักจะเป็นเชิงเขาหันหน้าเข้าสู่ทุ่งนา ชีวิตของไทใหญ่ ใหญ่ผูกพัน อยู่กับทุ่งนา ปลูกข้าว ปลูกผัก ถั่ว ใบบายสูบ แดงโมและพืชล้มลุกอื่นๆ ชีวิตถูกกำหนดด้วยฤดูกาล ที่จะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตการทำงาน การประกอบ พิธีกรรม และประเพณีทางศาสนาต่างๆ ตลอดปี เมืองไทใหญ่ใหญ่แต่ละเมืองเดิมมา นั้นมักจะมีต้นเสื่อเมือง อันเป็นต้นไม้ใหญ่ประจำเมือง อาจอยู่ห่าง เมืองออกไป แต่ไม่ไกลนัก ทุกปีจะมีการไหว้เสื่อเมืองโดยมีเจ้าฟ้าขุนนางอำมาตย์ต่างๆ และ ปู่กั้ง ปู่เหง ปู่สัง และปู่กาบ ของทุกเขตทุกกิ่งและทุกหมู่บ้านมาร่วมพิธีหมู่บ้าน ทุกแห่งจะมีเสื่อบ้านและหอเสื่อ

^{๒๓} Tannenbaum, ถิ่นที่อยู่ปัจจุบันของชาวไทใหญ่, หน้า ๑๘๕.

บ้านเพื่อให้ชาวบ้านทุกคนมาประกอบพิธีกรรม เพื่อ ความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน และเพื่อความอยู่ดี
 กินดี พี่ชพันธ์เจริญงอกงาม วัวควาย สัตว์เลี้ยงทั้งหลายเติบโต ปราศจากโรคภัย

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ ถิ่นที่อยู่ และความเชื่อประเพณี พิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลทาง
 พุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผีนางฟ้า ทำให้ชีวิตของชาวไทใหญ่ดูไม่แตกต่างจากชาวไทใหญ่ลื้อ
 ไทใหญ่นวนลาว ไทใหญ่ดำ ไทใหญ่ขาว และไทใหญ่กลุ่มอื่นๆ มากนัก ภูเขาสูง แม่น้ำกว้างใหญ่ เช่น
 แม่น้ำอิรวดี แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำโขง อันเป็นแม่น้ำใหญ่สามสายในเขต ชุมชนชาวไทใหญ่ไม่ได้เป็น
 เครื่องกีดขวางการติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างชาวไท ใหญ่ใหญ่และชาวไทใหญ่กลุ่มอื่น ขณะเดียวกัน
 ชาวไทใหญ่ก็ติดต่อกับกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่ม อื่นๆ ในบริเวณเดียวกันและในดินแดนที่ห่างออกไปด้วย
 ในเขตภูเขาสูงมักมีชนเผ่า คะฉิ่นที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า ขาง อาศัยอยู่ ในระดับสูงที่สูงมากมักมีพวก
 อาซาง เตออ่างและปะหล่อง ที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า ไทใหญ่สา และ ไทใหญ่ตอย (ออกเสียงว่า ชาวไท
 ใหญ่ลอย หรือ ชาวไทใหญ่หลอย) นอกจากนี้ยังมีชาวจีนฮั่นหรือชาวจีนที่อพยพมาอยู่ตามเชิงเขาทำไร่
 ทำนาภูเขา ชาวฮั่นกลุ่มนี้ไม่กล้าอาศัยอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มหรือในทุ่งนาเหมือนชาวไท ใหญ่ไทใหญ่ใหญ่
 สำหรับคนอื่นแล้วถือว่าเป็นเขตใช้ปามาลาเรียกที่รุนแรง มากแม้การเดินทางทุ่งนากลางวัน ก็ยังนับว่า
 เป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวง ถึงชีวิตเลยทีเดียวฉะนั้นในเขตนี้ ชาวฮั่นส่วนมากจึงอาศัยอยู่แต่ในเขต
 ภูเขาเท่านั้น หลังการปฏิวัติในประเทศจีน เริ่มมีชาวคะฉิ่นอพยพลงมาอยู่ในที่ราบและทำนากัน มาก
 ขึ้น

ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน ชาวไทใหญ่มีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ
 มากมาย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในเชิงของการเป็นผู้ให้ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นผู้รับ
 ด้วย วัฒนธรรมไทใหญ่แม้จะดูเหมือนว่าเป็นวัฒนธรรมของคนในหุบเขาห่างไกล ดูเหมือนว่าอยู่กันโดด
 เดี่ยว แต่แท้จริงแล้ว ได้ติดต่อสัมพันธ์กับชนต่างกลุ่มมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มใหญ่กลุ่มน้อยที่
 มีอำนาจรัฐ ก่อร่างสร้างเป็นอาณาจักร เช่น ปยู (ผิว หรือ เผี้ยว) พม่า (ไทใหญ่ใหญ่เรียกพม่าว่า ม่าน)
 ปาย ฮยี ฮั่น (ชาวไทใหญ่เรียกชาวจีนฮั่นว่า แซ่หรือแซ่) และการรับเอาวัฒนธรรมอินเดียและจีนผ่าน
 อาณาจักรใหญ่ ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในรูปของการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้า
 เครื่องใช้จำเป็นอาหารการกินและอื่นๆ เป็นต้น กลุ่มไทใหญ่นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากเป็นที่
 สอง รองจากชาวพม่าเขตบริเวณที่อยู่อาศัยได้แก่ที่ราบสูงฉาน (Shan Plateau) จากหลักฐานต่างๆ
 ที่นักประวัติศาสตร์ได้พบค้นพบ เชื่อว่าชาวไทใหญ่อพยพมาจากบริเวณตอนใต้ของประเทศจีน
 ในปัจจุบันเมื่อประมาณศตวรรษที่ ๗ โดยบางกลุ่มก็อาศัย อยู่ในบริเวณที่ราบร่วมกับชาวพม่า และชาว
 มอญ ในขณะที่บางพวกแยกตัวขึ้นไป อยู่ในบริเวณที่ราบสูงและได้แบ่งแยกดินแดนออกเป็น ๓๓ แคว้น
 แต่ละแคว้นมีเจ้าฟ้า (Sawbwa) ปกครองโดยการสืบสันตติวงศ์ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐฉานกับราช
 สำนักพม่าเป็นไปอย่างหลวมๆ บางยุคสมัย อาณาจักรไทใหญ่ก็จะแยกตัวเป็นอิสระ แต่ในบางยุคเมื่อ
 พม่ามีความเข้มแข็งก็จะผนวกรัฐฉานเข้ามาอยู่ในอำนาจ แต่ราชสำนักก็จะปล่อยให้บรรดาเจ้าฟ้า

ปกครองแคว้นแคว้นของตนเอง และจะส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาประจำราชสำนักของรัฐฉาน เพื่อทำหน้าที่ที่ปรึกษา พร้อมกับการส่งนายพล ซึ่งควบคุมกองทัพทหารพม่าจำนวนหนึ่งมาประจำการที่เมืองนาย (Mongnai) เพื่อทำหน้าที่ดูแลควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อย และคอยปราบปรามเจ้าฟ้าที่ยังทำทลายอำนาจ

ความเป็นตัวตนของชายชบที่เป็น ถึงแม้ไม่มีสัญชาติก็ตาม ตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวไทใหญ่เป็นคนเรียบง่าย นับถือพระพุทธศาสนา มีวิถีประเพณี มีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นของตนเองที่สำคัญ คือ ประเพณีที่เห็นได้ชัด เช่น ปอยสงล่อง (บรรพชา) ปอกออกหัว การแต่งกาย อาหารที่รู้จักคือถั่วเน่า พริกคั่วทราย ยกย่องผู้นำในชุมชน มีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ ๑. หัวหน้าชุมชน ๒. คนเฒ่าไปจำศีล ช่วงเทศกาลเข้าพรรษาทุกคน ถึงเทศกาลสงกรานต์คนในชุมชนจะแห่กันไปคารวะทุกปี หากไม่ไปจำศีลอายุมากแค่ไหนคนในชุมชนก็อยู่เฉยๆ ไม่คารวะ เป็นต้น

ได้สัมภาษณ์พระหลู่ วิริโย ประธานที่พัทสงฆ์จุงจ่อว่า “คนชาวชบในพื้นที่ชุมชนจุงจ่อได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตชุมชน โดยมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาวิถีพุทธ โดยการสอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม เป็นพลเมืองดี ใ้ห่างเหินจากความชั่ว ทำแต่ความดี มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น การศึกษาช่วยสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ส่งเสริมให้ลูกหลานมีความรู้ทั้งการศึกษาอยู่ในระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลได้สืบทอด”^{๒๔}

๔.๔.๒ การประพัตินต่อครอบครัว

ความสำคัญของครอบครัวเป็นเพราะการรวมตัวของบุคคลที่มีความรัก ความผูกพันกัน มีปฏิสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุดแต่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยสังคมแรกที่หล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัวให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน เป็นแหล่งผลิตคนเข้าสู่สังคม สังคมจะดีมากขึ้นน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถาบันครอบครัวนี้ เพราะครอบครัวเป็นที่ให้การอบรมสั่งสอน หล่อหลอมพฤติกรรมทั้งทางดีหรือไม่ดี การกระทำตามผู้นำครอบครัวหรือแหวกแนวไปบ้าง การแสดงความคิดเห็นความรู้สึกที่ช่วยหล่อหลอมบุคลิกภาพหรืออัตลักษณ์เฉพาะครอบครัวนั้นๆ โดยทั่วไปถือว่าการสร้างและพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ในสังคม แม้สังคมไทยในอดีต สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมมีความผูกพัน มีสัมพันธ์ภาพแน่นแฟ้น มีความเคารพนับถือ ให้ความช่วยเหลือ ดูแลกันอย่างทั่วถึง มีการติดต่อไปมาหาสู่หมู่ญาติพี่น้องสม่ำเสมอ แม้สมาชิกบางคนจะไปประกอบกิจการงานต่างถิ่น เมื่อทางครอบครัวมีงาน

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระหลู่ วิริโย, ประธานที่พัทสงฆ์จุงจ่อ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

สำคัญ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์หรืองานบุญสำคัญ สมาชิกนั้นจักต้องหาโอกาสร่วมงานนั้นกับครอบครัวเสมอ ดังนั้น ความสำคัญของครอบครัวอยู่ที่ความมั่นคงของครอบครัว ส่วนความมั่นคงของครอบครัวเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น

๑) หน้าที่ของครอบครัว หมายถึง คนในครอบครัว เช่น พ่อ แม่แต่ละคนต้องรู้จักหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบในหน้าที่นั้นๆ เช่น การเลี้ยงดู อบรมสมาชิกในครอบครัว ให้สามารถเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม เป็นคนดีของสังคม โดยผู้นำครอบครัวจักให้การอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำดูแลความประพฤติของสมาชิก เพื่อนำความรู้ทักษะที่ได้รับไปใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในอนาคต

๒) การผลิตสมาชิกใหม่หรือการสืบเชื้อสาย เป็นผู้สร้างและสืบสกุลให้แก่สังคม โดยการทำงาน มีบุตรธิดาและครอบครัวให้มีบทบาทสร้างสมาชิกใหม่ที่มีคุณภาพสู่สังคม นอกจากการผลิตด้วยตนเองแล้ว ครอบครัวอาจหาบุคคลอื่นเข้ามาเป็นสมาชิกของครอบครัวได้ เช่น การรับบุตรบุญธรรม หรือบุคคลอื่นๆ มาเป็นสมาชิกครอบครัวได้ด้วย

๓) สร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพของสังคม โดยการเตรียมสมาชิกที่อยู่ในวัยอันสมควรได้เข้าสังคม และสนับสนุนให้สมาชิกของครอบครัวมีเกียรติเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีผู้นำครอบครัวที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพสุจริตและรู้จักเก็บออมเงิน เพื่อให้มีฐานะมั่นคงอยู่อย่างมีความสุข มีสภาพทางสังคมที่ดี

๔) สร้างความอบอุ่นให้ครอบครัว โดยตอบสนองความต้องการด้านร่างกายโดยจัดหาสิ่งที่เป็นจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เป็นต้น รวมทั้งการดูแลสุขภาพเมื่อจำเป็น และตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์ โดยการให้ความรักความเอาใจใส่ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้สมาชิกรู้สึกอบอุ่นใจ มั่นใจ มีคุณค่าในตนเอง มองโลกในแง่ดี มีบุคลิกภาพมั่นคง เนื่องจากได้รับความรักความอบอุ่นตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและอารมณ์อย่างเหมาะสม

๕) การอบรมเลี้ยงดู สั่งสอน ความสำคัญของสมาชิกที่เกิดใหม่ในครอบครัว คือ การให้ความรู้ การเป็นธุระจัดหาที่เล่าเรียนให้แก่บุตร ตลอดจนการกระทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้บุตรเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และนำความรู้ ความสามารถจรโลงสังคมให้พัฒนาสืบต่อไป เพราะเป็นการกำหนดสถานะทางสังคมให้แก่บุตร เมื่อบุตรเกิดมาในครอบครัว สถานภาพเบื้องต้น ได้แก่ การกำหนดเชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น ต่อมา สถาบันครอบครัวยังมีหน้าที่ในการกำหนดสถานภาพแห่งการเป็นบุตรที่มีผลตามกฎหมายในการสืบต่อการเป็นทายาทของบิดา มารดา เกี่ยวกับมรดก ซึ่งพึงมีพึงได้ในอนาคต

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายจายแดง ลุงอยู่ว่า “วิถีชีวิตของคนไตตั้งแต่เกิดจนตาย คือ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อยู่กับธรรมชาติ ทุ่งนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีการ

ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือ หากไม่พาลูกหลานเข้าวัดเหมือนแต่ก่อน ก็อาจจะเป็นปัญหา แก่ไม่ทัน มีวัฒนธรรมที่เคยมีนั้นแหละ ที่ทำให้กลุ่มชนชาวไทยใหญ่เกิดความยั่งยืน”^{๒๕}

๔.๔.๓ การสร้างความมั่นคงในครอบครัว

การสร้างความมั่นคงในครอบครัว หมายถึง การสร้างให้ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งทางกายจิตใจ เข้าใจซึ่งกันและกัน ทางเศรษฐกิจ และความเคารพกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล การสร้างความมั่นคงของครอบครัวนั้นโดยทั่วไปมีลักษณะ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวไม่เป็นโรคภัยแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

๒) สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ รายได้และค่าใช้จ่ายในครอบครัวมีเพียงพอกับสมาชิกในครอบครัว มีช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย ๔ เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเก็บบ้างส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

๓) สร้างความมั่นคงทางสังคม ได้แก่ ครอบครัวที่สามารถร่วมกิจกรรมต่างๆ กับสังคมได้ดี ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

๔) สร้างความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ สมาชิกทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอ รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพที่เหมาะสม ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม มีส่วนร่วมกับสังคมเพื่อให้ประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

๕) สร้างความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักปรับภูมิธรรมในครอบครัว รู้จักสร้างหรือหาทรัพยากรธรรมชาติและปรับสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยแก่ครอบครัวอย่างต่อเนื่องเพื่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต คอยระวังดูแลทรัพยากรที่มีอยู่โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่น ๆ

การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนี้ ต้องประกอบด้วยคุณค่าที่มีใช้ตัวเงินหรือวัตถุนิยม แต่เป็นการใช้จิตวิญญาณและคุณค่าของความสัมพันธ์ สัมพันธภาพ ความรักความผูกพันกันภายในครอบครัว มีตัวชี้วัดความเข้มแข็ง ดังนี้ ๑) ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว ได้อยู่ร่วมกัน ๒) มีเศรษฐกิจ

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายจายแดง ลุงอยู่. หัวหน้าชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ). วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

พอเพียง ๓) มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีที่อยู่อาศัย และ ๔) พ่อแม่เลี้ยงดูลูกเป็น ลูกจะฉลาด เป็นคนดี มีความสุข ซึ่งจะสามารถสร้างความสุขให้ครอบครัว โดยมีแนวทางสร้างได้ ดังนี้ ๑) การใช้เวลาว่างทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว เช่น ทานอาหารร่วมกัน ช่วยกันทำงานบ้าน อ่านหนังสือ/สอนการบ้าน ลูก หางานอดิเรกทำร่วมกัน ออกกำลังกาย ๒) การพักผ่อน/ท่องเที่ยวกับครอบครัว การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับเพื่อนบ้านหรือบุคคลอื่น พบปะสังสรรค์เพื่อการสร้างทักษะชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ๓) การทำประโยชน์ร่วมกัน เพื่อปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึกที่ดี เช่น การทำบุญหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การช่วยเหลืองานชุมชนหรือสังคมร่วมกัน ๔) การสื่อสารอย่างเข้าใจ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยเหตุผล เพื่อลดความขัดแย้งและป้องกันความรุนแรงในครอบครัว และ ๕) การมีเวลาให้กับครอบครัวอย่างเพียงพอ ในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ (Relationship time) เช่น การให้กำลังใจ การปรับความเข้าใจ การปรึกษาพูดคุย และทำกิจกรรมร่วมกัน (Activity time) ขณะที่พ่อแม่ก็ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หลักสำคัญของการมีครอบครัวที่อบอุ่น คือ การมีส่วนร่วมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกครอบครัว การไม่รู้สึกลิดเดียว หัวเหว่ ความรักใคร่ปรองดองกันและความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้แสดงองค์ประกอบของครอบครัวที่เข้มแข็งไว้ดังนี้

	ครอบครัวเป็นปึกแผ่น	
เศรษฐกิจพอเพียง	↕	การเลี้ยงดูของพ่อแม่
↔	ครอบครัวเข้มแข็ง ครอบครัวคุณภาพ	↔
สิ่งแวดล้อมที่ดี		การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ ๔.๑ แสดงพื้นฐานการมีส่วนร่วมของพหุภาคีทุกภาคส่วนในสังคม

คนชาวขอบในพื้นที่ ๓ อำเภอ ๓ ชุมชน คือ ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนบ้านพระธาตุปูแช่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ นั้น สามัภรรยาให้อยู่ร่วมกันแบบคู่ชีวิตที่ต้องมีศีลเสมอกัน มีคุณธรรมเท่าเทียมกัน มีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และให้เกียรติกันและกัน ดูแลกันไปจนตลอดชีวิตสร้างฐานะครอบครัวให้ลูก ให้การศึกษาที่ดี หากคู่ครองที่เหมาะสมให้กับลูกเพื่อสร้างครอบครัวที่ดีให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่งครอบครัวที่เข้มแข็งต่อไป

ได้ทำการสัมภาษณ์พระปัญญา สุบุญโญ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุปูแช่ กล่าวว่า “หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัว คนใดให้รู้จัก

คุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย เพราะการเป็นชาวพุทธ ต้องถือความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งสำคัญในความกตัญญูกตเวที จึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปรับใช้ในชีวิตคู่ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามัคคีปรองดองอยู่ร่วมกันและดูแลกันและกันจนตายจากกันไป บิดามารดามีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูกตเวทีการรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา^{๒๖}”

สัมภาษณ์นายดวงจันทร์ วันดี ได้กล่าวไว้ว่า “ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทยใหญ่ ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่งที่อยู่กันด้วยความเข้าใจแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพฤติผิดศีลธรรมอันดี เช่น ดิตยาเสพติด เป็นเด็กเกเร การแต่งงาน จะอยู่ในช่วงอายุที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเฝ้าพันธุ่มาก แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่เจ้าชู้มากชายหลายหญิง”^{๒๗}

และผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายสิงห์คำ แสงหลู่ ว่า “ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ เช่นความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอานิสสการทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อานิสสอย่างนั้นถ้าทำชั่ว ผิดธรรมะ เมื่อตายแล้วจะไปเสวยทุกขเวทนาในอบายภูมิ มีเดรัจฉาน เปรต อสุรกาย และนรก ตรงกันข้าม ถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน ชาวไทใหญ่ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาว และเด็กๆ การทำบุญหรือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ”^{๒๘}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระปัญญา สุปลโย, เจ้าอาวาส วัดพระธาตูปูแซ่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายดวงจันทร์ วันดี, ผู้แทนชุมชน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสิงห์คำ แสงหลู่, ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๔.๔.๔ การประพัตินต่อสังคม

การประพัติน การปฏิบัติตนที่ดีสอดคล้องกับหลักธรรมบุคคลที่เป็นผู้นำในครอบครัวกับการประพัตินต่อสังคม คำว่า บุคคล ในที่นี้หมายถึงผู้นำครอบครัว เพราะหน่วยงานใดมีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม มีความสามารถดี หน่วยงานนั้น จะเจริญก้าวหน้าและเกิดความมั่นคงขึ้น ฉะนั้นบุคคลที่ดีนั้น มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีได้ เช่น

๑) หลักธรรมชื่อว่า ธรรมมีอุปการะมาก หรือ ธรรมที่ช่วยคุ้มครองบุคคลให้มีความมั่นคงมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑.๑) สติ คือ ความระลึกได้ และ ๑.๒) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว^{๒๙} โดยมีแนวคิดที่สามารถอธิบายได้ ดังนี้

๑.๑) สติ หมายถึง การทำตนให้ตื่นตัวอยู่เสมอ คือ สติจะทำหน้าที่ระลึกได้ ก่อนการกระทำ ก่อนการพูด และก่อนการคิด สตินั้นหากนำมาใช้กับบุคคลที่ครองเรือนทั่วไปก็ย่อมมีประโยชน์มหาศาล การคิดสิ่งใดๆ จักเป็นระบบ จิตจะมีสมาธิในการทำกิจการงานนั้นๆ อารมณ์จักมั่นคงเป็นปกติ ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ถ้ารู้เนื่อง ๆ มีสติอยู่เนื่อง ๆ ก็เพื่อให้สติเกื้อกูลต่อการ “เห็นความจริง” และความจริงนี้เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวที่สุดคือ “กายกับใจ” จุดหมายของการรู้จักก็เพื่อให้เห็นความจริงอันเป็นสามัญลักษณะได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ว่ากายและใจของเรานั้นเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ว่าเรา ตัวอย่างเช่น ตื่นเช้าขึ้นมา คนเราทั่วไปต้องออกจากบ้านไปทำงาน ต้องระลึกอยู่เสมอว่าเราทำอะไร ที่ไหนอย่างไร ทำให้สติควบคุมตลอดเวลา สติเกิดตรงนี้ ดังนั้น สติเป็นคุณธรรมที่เกิดเองไม่ได้ บุคคลต้องการมีสติต้องทำให้เกิดขึ้นด้วยการฝึกฝนรวบรวมจิตใจให้หนึ่งแนวด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึกตามมหาสติปัฏฐานสูตร ทำสมาธิ สวดมนต์ ภาวนาให้มีความรู้สึกตัวผ่านอายตนะทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แล้วจักเกิดสติซึ่งสามารถใช้ในอีกหลายความหมาย เช่น กำหนดรู้ ตระหนักรู้ ระลึกรู้ สัมผัสรู้ รู้สึกตัว และอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายการทำความเข้าใจความรู้สึกตัวในปัจจุบันต่อสัมผัสใดๆ ที่เกิดขึ้นมาเพื่อให้กำหนดรู้เฉพาะหน้า ให้เท่าทันต่อสัมผัสตามความเป็นจริงต่อสิ่งที่ปรากฏขึ้นมานั้นๆ ให้จิตเป็นอิสระต่อสิ่งที่มากระทบเช่น รูปกระทบตา เป็นต้น ในฐานะเป็นผู้เฝ้ารู้ เป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัส สตินี้ใช้เพื่อที่จะรู้เท่าทันในสังขาร ๓ ที่สอดรับกับไตรสิกขา ๓ ดังนี้ การรู้เท่าทันในการเคลื่อนไหว (กายสังขาร) ในอันที่จะการสร้างกรรมใดๆ นั่นคือ ศิล ประการต่อมา การรู้เท่าทันในอารมณ์ที่ปรุงแต่งจิต (จิตสังขาร) จนจิตเป็นอิสระจากอารมณ์ นี้คือ สมาธิ และการรู้เท่าทันความคิดทั้งหลาย (วจีสังขาร) ว่าความคิดเป็นเหตุเป็นผลหรือไม่ (โยนิโสมนสิการ) นี้คือ ปัญญา จากการมีสตินี้เอง สามารถเตือนเราอยู่เสมอว่า จะคิด จะทำ และจะพูดอย่างไร จึงจักเกิดประโยชน์

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๘/๒๕๐.

๑.๒) สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัว เป็นธรรมที่มีอุปการะ ที่ช่วยให้เรารู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่า ขณะนี้กำลังพูดอะไร ขณะนี้กำลังทำอะไร และขณะนี้กำลังคิดอะไร การรู้ตัวนี้มี ๔ ลักษณะ คือ ๑) สาทกสัมปชัญญะ คือ สัมปชัญญะที่กำหนดพิจารณาก่อนที่จะกระทำ จะพูดสิ่งใดๆ ที่ให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ ๒) โคจรสัมปชัญญะ คือ สัมปชัญญะที่กำหนดรู้ในปัจจุบัน ในการกระทำใดๆ ว่า ทำสิ่งใดอยู่ ร่างกายเคลื่อนไหวเช่นไร (ปัจจุบัน) ๓) สัมปายสัมปชัญญะ คือ สัมปชัญญะที่อาการจิตที่ไม่มีทุกขเวทนา มาก จนขั้นการทำงานได้ปกติดี เช่น คนมีทุกข์มากย่อมขาดสติได้ ผู้ที่ทุกข์น้อยก็อาจคุมสติได้ดีกว่า และ ๔) สัมโมหสัมปชัญญะ คือ สัมปชัญญะที่กำหนด รู้สิ่งที่ผ่านมา เคยกระทำ คำสั่งสอนในอดีตที่พึงใช้ รู้ว่าเราเป็นใครมีหน้าที่อะไร สิ่งที่เคยพูดให้สัญญาเอาไว้กับใคร ต้องรู้ตัว สัมปชัญญะนี้เป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นธรรมที่เกี่ยวแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นธรรมเครื่องเตือนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายหลีกเลี่ยงหนทางที่ชั่ว และบำเพ็ญกุศลคุณงามความดี เป็นธรรมที่คอยตักเตือนตนเองไม่ให้ประมาทเลินเล่อในการใช้ชีวิต

สมาชิกในสังคมของคนชาวชอบได้รับและยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งบุคลิกรูปเป็นคนที่อ่อนน้อมถ่อมตน ความเชื่อถือผู้นำ มีความเข้าใจในวัฒนธรรม มีทักษะความรู้ต่างๆ การเรียนรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง บรรทัดฐานทางสังคม อุปนิสัย คุณค่าของระบบสังคมที่ตนอยู่ ยอมทำตามกฎเกณฑ์ทางสังคมในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นนิสัย

ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระอินสร ธรรมโร เจ้าอาวาสวัดบ้านลาน กล่าวว่า “คนชาวชอบมีหลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิต จะมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือกันในชุมชนและนอกชุมชน มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบัน รูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงาม เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา หรือ หลักอริยมรรค เชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง เชื่อว่าปฏิบัติตามหลักคำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่าเมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ สังคมของคนไตจึงจะอยู่ได้อย่างสงบร่มเย็นเป็นสุข^{๓๐}”

นายดำรง ปันชัย ได้ให้เสนอข้อมูลว่า “ครอบครัวของคนชายขอบจะส่งเสริมให้ลูกหลานศึกษาเล่าเรียนและช่วยแนะนำให้มีคู่ครองที่ดี สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่หาความรู้จากความรู้

^{๓๐}สัมภาษณ์ พระอินสร ธรรมโร, เจ้าอาวาสวัดบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ติงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว”^{๓๑}

สัมภาษณ์นายสามหงส์ มุลทะนะว่า “ทุกฝ่าย ทุกคน คนใดให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน การมีส่วนร่วม วัดมีประเพณีคนใดก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ปอยออกวา หรือประเพณีอื่นๆ ก็ต้องอาศัยทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง”^{๓๒}

๔.๔.๕ การเป็นผู้นำของคนชายขอบ

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ผู้นำ และบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่สามารถนำพาวงศ์กรและผู้ใต้ปกครองไปสู่ความสุขสวัสดิ์ตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม หลักแห่งการครองตน หมายถึง บุคคลที่จะเป็นผู้นำต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะและคุณสมบัติที่ดีเป็นที่ยอมรับของบุคคล กลุ่มชนและองค์กรต่าง ๆ ด้วยการมีจริยธรรมตามหลักธรรมการครองตน คือ การมีศีล ๕ ภาษาทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า นิจศีล คือ ที่พึงรักษาเป็นนิตย์ อาคาริยวินัย คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดกายและวาจาของผู้ครองเรือน มนุษยธรรม คือ ธรรมที่มนุษย์พึงประพฤติ ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีการเรียกทับศัพท์ว่า เบญจศีล คือ ศีล ๕ ข้อ นิยามและความหมายแห่งศีล ๕ คำว่า ศีล คำเดียว พระพุทธโฆษาจารย์ได้แสดงความหมายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยอ้างอาจารย์ทั้งหลายว่า อาจารย์อื่น ๆ พรรณนาอรรถในศีลศัพท์นี้ไว้โดยนัย เช่นว่า ศีลศัพท์ มีความหมายว่า สิริระ คือ สูงดุจจวียวะ คือ ศิริระ มีความหมายว่า สีสะ มีความหมายว่า สีตละ คือ เย็น มีความหมายว่า สีวะ (เกษม) พระภิกษุจารย์ผู้แต่งวิสุทธิมรรคภิกษา ได้อธิบายขยายความหมายแห่งศีลศัพท์นี้ ซึ่งปรากฏในเชิงอรรถว่า ศีล หมายถึง สิริระกับสีสะนั้นเป็นอันเดียวกัน คือ แปลว่า หัวเหมือนกัน ท่านขยายไว้ว่า เมื่อหัวขาดแล้ว ร่างกายทั้งหมดก็เสีย ใช้การไม่ได้ ฉันทเมื่อศีลแตกทำลายเสียแล้วร่างกาย คือ คุณธรรมทั้งปวงก็เสียไปหมด ฉันทนั้น เพราะฉะนั้น ศีล จึงมีอรรถว่า สิริระ หรือสีสะ ความหมายว่า สีตละ (เย็น) เข้าใจได้ง่าย คือ มีศีลแล้วก็ระงับเรื่องร้อนได้ คนมีศีลเป็นคนเย็น ไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร^{๓๓}

ศีล ๕ หมายถึงศีลที่มนุษย์พึงสมათานรักษามีจำนวน ๕ ข้อ คือ ภาษาทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า นิจศีล ดังข้อความที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถาทั้งหลาย

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายดำรง ปันชัย. มัคทายก ชุมชนบ้านปูแซ่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสามหงส์ มุลทะนะ. ประชาชนบ้าน บ้านปูแซ่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๖.

เช่น “ผู้สมานาศิล ๕ ที่กำหนดเป็นนิจศีล สมานาศิล ๘ โดยกำหนดเป็นอุโบสถศีลเป็นต้น”^{๓๔} “อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม คือ นิจศีลอุโบสถศีลทาน พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม”^{๓๕} “บัดนี้เพื่อจะแสดงนิจศีลนั้น เทวดาจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต”^{๓๖} “โดยความเป็นอุปนิสสยปัจจัยแห่งส่วนการศึกษาสิกขาบท ๕ ที่สมานเป็นนิจศีล”^{๓๗} จากข้อความที่ผู้วิจัยนำมากล่าวนี้ พอสรุปได้ว่า ศีล ๕ เป็นศีลที่มนุษย์พึงสมานรักษาเป็นประจำ เพื่อให้สังคมมนุษย์ถึงนิพพิติ คือ ความสงบร่มเย็น

ส่วนการเป็นผู้นำตามหลักวิชาการดังนี้

๑) ผู้นำตามอำนาจหน้าที่ เป็นผู้นำโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) และมีอำนาจบารมี (Power) เป็นเครื่องมือ มีลักษณะที่เป็นทางการ (Formal) และไม่เป็นทางการ (Informal) เกิดพลังร่วมของกลุ่มในการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อำนาจนี้ได้มาจากกฎหมาย กฎระเบียบ หรือขนบธรรมเนียม ในการปฏิบัติ จำแนกผู้นำประเภทนี้ออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑.๑) ผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leadership) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่ได้อำนาจในการปกครองบังคับบัญชาตามกฎหมายมีอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ราชการมา หรือเกิดขึ้นจากตัวผู้นำนั้น หรือจากบุคลิกภาพของผู้นำนั่นเอง ผู้นำแบบนี้ได้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในกระทรวง ทบวง กรม เช่น รัฐมนตรี อธิบดี หัวหน้ากอง และหัวหน้าแผนก เป็นต้น

๑.๒) ผู้นำแบบใช้พระคุณ (Charismatic Leadership) คือ ผู้นำที่ได้อำนาจเกิดขึ้นจากบุคลิกภาพอันเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำนั้น มีใช้อำนาจที่เกิดขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ความสำเร็จในการครองใจและชนะใจของผู้นำประเภทนี้ ได้มาจากแรงศรัทธาที่ก่อให้เกิดให้ผู้อยู่ใต้บังคับเกิดความเคารพนับถือและเป็นพลัง ที่จะช่วยผลักดันให้ร่วมจิตร่วมใจกัน ปฏิบัติตามคำสั่งแนะนำด้วยความเต็มใจ ตัวอย่างได้แก่ มหาตมะคานธี ซึ่งสามารถใช้ภาวะการณเป็นผู้นำครองใจชาวอินเดียนับเป็นจำนวน ล้าน ๆ คน ได้

๑.๓) ผู้นำแบบพ่อพระ (Symbolic Leadership) คือ ผู้นำที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายมิได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชา บุคคลเหล่านั้นปฏิบัติตามเพราะเกิดแรงศรัทธา หรือสัญลักษณ์ในตัวของผู้้นั้นมากกว่า เช่น พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นองค์ประมุขและสัญลักษณ์ของแรงศรัทธาของประชาชนไทยทั้งหมด

^{๓๔}นิจจัลอุโปสถนิยามาทีวเสน ปญจ อกุฐ สีสานี สมานิตนตสส” ... ขุ.อิติ.อ. (บาลี) ๓๑๗ .

^{๓๕}ไสนิจศีลอุโปสถศีลทานธมมสมนนาคโต อริยสากโก ปโยชเย ธมมิก วณิซช .. ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๑/๒๖๘.

^{๓๖}อทานิ ต นิจศีล ทสสตฺ ปาณาติปาตา วิรตาติ อาทิ วุตต . ขุ.วิ.อ. (บาลี) ๙๔.

^{๓๗}นิจศีลวเสน สมานิทินาน ปญจนน สิกขาโกฏฐาसान อุปนิสสยภาเวน . ขุ.วิ.อ. (บาลี) ๑๒๖.

การเป็นผู้นำของคนชายขอบ ความเป็นผู้นำทั้งที่เป็นมีบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นคนที่ชุมชนคัดเลือกกันเอง ชาวไทยใหญ่จะให้ความเคารพนับถือที่เป็นตัวอย่างที่ดีมีศีลธรรม มีความเที่ยงตรง ชี้แนะชุมชนได้ การคัดเลือกผู้นำ หากคนไหนมีความรู้ มีคุณธรรมสามารถประสานชุมชนประสานทางการได้ ผู้นำไม่มีกำหนดระยะเวลา ผู้นำจะต้องมีจิตอาสา ก็จะได้รับการยอมรับนับถือให้เป็นผู้นำได้ทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน คือ ผู้นำด้านการปกครอง

สัมภาษณ์นายวิจิต พุทธบุตรว่า “การสร้างผู้สืบทอดวัฒนธรรม โดยมีวัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่คนในชุมชน ให้ความร่วมมือกัน สนับสนุน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานกับคนท้องถิ่นและให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน”^{๓๘}

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาชุมชนชาวชายขอบ ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ อำเภอเวียงแหง ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง และชุมชนบ้านพระธาตุปู่แช่ อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ จำนวน ๓ ชุมชน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสนทนาตัวแทนกลุ่ม การสอบถาม ตัวแทนชุมชนปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ได้ศึกษาวิถีชีวิตตามของคนชายขอบตามหลักและกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนาที่มีอัตลักษณ์และผลการประพฤติปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบ แล้วนำมาถ่ายทอดซึ่งกันและกัน ถึงแม้ที่อยู่อาศัยของคนชาวขอบจะไม่มีคามมั่นคง แต่วิถีชีวิตยังมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ยังถ่ายทอดกันอยู่เสมอ มีการฝึกฝน อบรม บ่มเพาะ และปลูกฝังอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เด็กจนโตให้อยู่ในระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตของสังคมใดสังคมหนึ่งที่ตนเองที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มอย่างเห็นได้ชัดเจน อาศัยอยู่หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมนั้น ๆ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เริ่มจากตนเอง ครอบครัว สมาชิกในสังคม สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันศาสนา สถานศึกษา และสถาบันอื่น ๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และไม่ก่อปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไป กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์กับคำสอนทางพระพุทธศาสนาอบรมให้สังคม มีมโนสำนึกต่อตนเองและสังคม เคารพนับถือกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ระเบียบ ข้อบังคับ ประเพณี วัฒนธรรมประจำถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมนั้น ๆ การขัดเกลาทางสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการฝึกฝนอบรมตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อ

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายวิจิต พุทธบุตร. มัคทายก ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ). วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

การพัฒนาชีวิตให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกด้านจึงเน้นที่การพัฒนาชีวิตในระดับต่าง ๆ ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ชีวิตมีความสมบูรณ์แบบที่สุด พระพุทธศาสนา ถือว่ามีหลักการและกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่สืบทอดกันมารับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์แบบที่สุด ด้วยการขัดเกลาบุคคลให้ตรงตามทั้งในระดับโลกียะ คือ ในระดับของผู้ที่ยังติดข้องอยู่ในโลก เป็นฆราวาส ที่ทำมาหากินเลี้ยงตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มีความประพฤติถูกต้องดีงาม

ชายชายขอบ (ไทใหญ่) ในจังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้จะอยู่ในสถานะคนไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน เป็นคนไร้รัฐ ที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ไม่ได้รับการดูแล ค้ำครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ก็ตาม แต่ก็ยังมีศรัทธาและความมั่นคงในพระพุทธศาสนา ได้สำนึกถึงผืนแผ่นดินไทย มีภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมา ผนวกการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ได้นำมาบูรณาการในการดำเนินชีวิต เฉพาะตน บนแผ่นดินไทยที่อยู่อาศัย

วิถีชีวิตอัตลักษณ์ที่เรียบง่าย อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม มีอาหารการกินที่ได้มาจากธรรมชาติและปลูกพืชผักกินเอง มีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติ นับถือผีเจ้าเมือง นับถือพระพุทธศาสนา มีความเคารพธรรมชาติ มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ชาวไทใหญ่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีแห่จองพารา เป็นต้น มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นมีการ เช่นสรงกราบไหว้เป็นประจำทุกปี ดำรงอยู่ตลอดไป ชายชายขอบ (ไทใหญ่) เป็นสังคมแบบเครือญาติ อาศัยอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวใหญ่ มีสายสัมพันธ์กันในลักษณะญาติพี่น้อง มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน มีความเคารพให้เกียรติผู้เฒ่าผู้แก่ผู้อาวุโส มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน มีการรักษารูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีการทำมาหากินแบบเกษตรกรรม เลี้ยงชีพด้วยอาหารที่ได้จากพืช ผัก ผลไม้ และวัตถุดิบจากธรรมชาติป่าเขาและแหล่งน้ำ มีรูปแบบการแต่งกายที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม ควรการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ให้เจริญมั่นคงอย่างยั่งยืน

กลุ่มชายชายขอบได้รับการส่งเสริมให้บุตรมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่ดีเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูกตเวทิต์ ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ความกตัญญูกตเวทิต์ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะบุตรให้ดีที่สุด ไม่ทำให้พ่อแม่มีความทุกข์จากการประพฤติผิดศีลธรรมอันดี และละเมิดกฎหมายบ้านเมือง เป็นเหตุทำให้พ่อแม่และวงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียง

ในการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธของครอบครัวทุกระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคม โดยในระดับบุคคล ชาวชายขอบที่ชาวไทใหญ่ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาบุคคลให้อยู่ในศีลในธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักเข้าวัด ทำบุญ ทำทาน และมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ช่วยเหลือแบ่งปันให้ผู้อื่น วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชาวชายขอบ (ไทใหญ่) ให้ดำรงอยู่ตลอดไป ถึงแม้สังคมจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ ก็ได้รับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาเจือปนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทใหญ่ เช่น การใช้สื่อและเทคโนโลยี การแต่งกาย เป็นต้น แต่รูปแบบประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีการสืบทอดภูมิปัญญาตามประเพณี และพิธีกรรมเหล่านั้นให้กับกลุ่มเยาวชนช่วยกันอนุรักษ์และสืบสานต่อไปทางสังคมชาวชายขอบ (ไทใหญ่) ถือว่าพระพุทธศาสนาอยู่แล้วพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย และมีหลักธรรมที่เป็นหลักชัยให้กับผู้คนได้ยึดถือปฏิบัติตามตั้งแต่ระดับต้น (เบญจศีล เบญจธรรม) ระดับกลาง (กุศลกรรมบถ) และระดับสูงสุด (อริยสัจ) ชาวไทใหญ่ได้อบรม สั่งสอน และขัดเกลาบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความเมตตา กรุณา มีความเสียสละ มีความกตัญญู กตเวทิตะ มีความรักความสามัคคี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบหน้าที่ ให้สามีภรรยาเป็นผู้มีศีลเสมอกัน ให้มีความรัก ความเข้าใจกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ของชาวไทใหญ่ ถือเป็นการอบรมบ่มเพาะผู้คนให้มีความดีงามในจิตใจ และมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อคนอื่น และสร้างสังคมให้มีความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

วิถีชีวิตหากไม่มีนโยบายส่งเสริมแนวคิดวิธีปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในการรับรู้เข้าใจ อาจมีผลกระทบต่อคนชายขอบและกลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นได้ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมกำหนดแผนปฏิบัติการด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่ประจำปี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวชายขอบ (ไทใหญ่) อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ได้เรียนรู้อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมด้านต่าง ๆ ของไทใหญ่ และสืบสาน ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสาย การสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการบวชการบรรพชาอุปสมบทเป็นประจำ การทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาให้จิตใจเกิดความสงบร่มเย็น ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านวรรณกรรม คุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่าบางคนหรือนักวิชาการบางท่านให้ความหมายคนชายขอบว่า เป็นคนไม่มีที่อยู่อาศัยไม่ชัดเจน แต่แนวปฏิบัติก็ยังสืบสานวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้อยู่ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นชาวพุทธได้เห็นแนวปฏิบัติชัดเจนจากกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธมาถึงปัจจุบัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ วิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

วิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ชายขอบใน ๓ ชุมชน คือคือ ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง ๓) ชุมชนบ้านปู่แช่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคนที่ไร้รัฐหรือห่างไกลจากสังคมเมืองขาดโอกาสหลาย ๆ อย่างที่คนพื้นเมืองได้รับจากรัฐแต่ความมั่นคงที่คนชายขอบมี คือ ได้ดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของตนเองและศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา เลี้ยงชีพโดยการรับจ้างทั่ว ๆ ทั่วที่รัฐเปิดโอกาสให้บ้าง ความเป็นชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบของกลุ่มคนเหล่านี้ภายใต้ความสัมพันธ์ซับซ้อนกับสถาบันทางสังคมต่างๆ ในสังคมไทย

๑) สถานะเป็นพลเมือง

คนชายขอบอยู่ในสถานะคนไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน ไม่ได้รับบริการความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ เป็นคนที่ต้องดูแลตนเอง การปกครองมีการปกครองกันเองโดยมีผู้นำชุมชนที่ตั้งกันขึ้นมาที่มีความเชื่อถือได้ให้เป็นผู้ประสานทางบ้านเมืองและชุมชนเพื่อให้เกิดสันติสุข ดำเนินตามชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง โดยไม่ผิดต่อกฎหมายของ มีการการนับถือพระพุทธศาสนา รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง และมีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลาจิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น ให้มีความสุข เป็นวิถีของชาวไทใหญ่ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว มีแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มาก พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อ จิตใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ เป็นคนดีของสังคมที่คนชายขอบมีสถานะความเป็นพลเมืองโลกคนหนึ่ง นำหลักคำสอนของพุทธศาสนา มาปฏิบัติ เช่น ความกตัญญูตเวที ได้ถือว่าผู้สูงอายุ

เหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในครอบครัว ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ แก่เด็กได้ บุคคลอื่นในครอบครัวนอกจากบิดามารดาที่มีอิทธิพลทำให้เด็กมีพฤติกรรมได้ ด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาและพระพุทธศาสนา

๕.๑.๒ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชายชบในจังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายชบ ถึงแม้ไม่มีสัญชาติก็ตามแต่ก็กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการค้าสมัยใหม่ก็แล้วจะล้มวิถีวัฒนธรรมของตนเอง จึงมีแนวคิดต่าง ๆ ที่จะให้มีสืบทอดภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา และวิถีวัฒนธรรมของคนไต ประเพณีทางพุทธศาสนาของคนไตอยู่ตลอดไป ความเป็นชาติพันธุ์ยังคงอยู่ เป็นคนไร่รัฐก็จริงแต่ความเป็นไทใหญ่ยังคงอยู่เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายชบ เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งที่ไม่เห็นธรรมชาติก็สร้างและถ่ายทอดเป็นรูปธรรม ให้ลูกหลานได้เรียนรู้และได้ปฏิบัติต่อมา ขบวนการสืบทอด เช่น การให้ความรู้ การเข้าใจวัฒนธรรมของการเรียนรู้ท่ามกลางการต่อสู้ในชีวิตจริง เพราะคนไทใหญ่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว เช่น ผู้ใหญ่ให้ความรู้เรื่องการทำบุญ เรียนรู้เรื่องอาชีพการทำนา เริ่มต้นอย่างไร เรียนรู้และปฏิบัติต่อเรื่องความเชื่อสิ่งที่เคารพนับถือการเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธ ชาวไทใหญ่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคม โดยในระดับบุคคล ชาวไทใหญ่ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้อยู่ในศีลในธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักเข้าวัดทำบุญ ทำทาน และมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ช่วยเหลือแบ่งปันให้ เช่น กิจกรรมทางประเพณีทางประเพณีถือว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาของคนชายชบเป็นสิ่งสำคัญ เริ่มต้นจากการสนใจศึกษาความเสื่อมสลายไปของวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเชื่อว่าเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการค้าสมัยใหม่ ความสำคัญองงานประเพณี ทำให้เกิดความรู้แก่ลูกหลาน คนในชุมชนจะได้แต่งชุดใหม่ หยุคงานระยะยาวได้จะสามารถได้ปฏิบัติต่อไปในอนาคตได้ ทุกชุมชนมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอยู่แล้วยังได้แนวคิดเรื่องประเพณีและปรีชาธรรมที่แฝงในคำสอนเพื่อนำไปใช้ในชีวิตได้การสร้างเครือข่าย ของคนชายชบส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม เช่น ปอยสง่าลอง (บรรพชา) ชุมชนใหญ่ๆ จะจัดทุกปี อำเภอฝาง แม่ฮาย เวียงแหง มีอย่างน้อยอำเภอละแห่ง ชุมชนของคนไต (ไทยใหญ่) จะแจ้งบอกกัน แล้วเวียนไปร่วมงาน ส่วนงานอื่น เช่น ปอยยกหว่า หรืองานประเพณีออกพรรษา การสร้างศรัทธาต่อคนต่อพระพุทธศาสนาจะเริ่มจากผู้ใหญ่ทำให้ดูปฏิบัติให้เห็น เช่น พาไปทำบุญ พาไปเคารพผู้ใหญ่ในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การสร้างสะพานในการทำบุญ ชาวไทยใหญ่ มีความเชื่อมั่นว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและได้แนวทางในการดำเนินชีวิต ต่อมาบางคนเมื่อมีความพร้อมได้มีศรัทธาสร้างถาวรวัตถุไว้กับวัด การสร้างความ

ร่วมมือในเครือข่ายเป็นกระบวนการที่เป็นไปอัตโนมัติ ผู้ใหญ่ทำให้ดู ชี้ทางให้เดินที่ถูกต้อง โดยวิธีบอก พี่บอกน้อง รู้พี่รู้น้อง มีความตั้งใจ ช่วยกันทำงาน และประสานงานกันในชุมชนทั้งในวงแคบและวงกว้าง หลายชุมชนจะเป็นเครือข่ายชาติพันธุ์การเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้บุคคลอยู่ในศีลในธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบ ต่อตนเองและผู้อื่น

๕.๑.๓ วิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประพฤติปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ต้นของคนชายขอบ มีประเพณี มีพระพุทธศาสนา มีภาษาพูด ภาษาเขียนเป็นของตนเอง เป็นทางหนึ่งในการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น มีการฝึกฝน อบรม บ่มเพาะ และปลูกฝังบุคคลตั้งแต่เด็กจนโตให้อยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตของสังคมใดสังคมหนึ่งที่ตนเองอาศัยอยู่หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมนั้น ๆ ในการดำเนินชีวิตจะมีลักษณะหรืออัตลักษณ์ของตนเองมีกระบวนการตามวิถีประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาถึงแม้จะไม่มีที่มั่นคงแต่อย่างไรก็ตามยังมีแนวคิด วิธีปฏิบัติตามประเพณีของกลุ่มตนเอง ประยุกต์ใช้แนวคิดอย่างต่อเนื่องแบ่งออกเป็นด้านๆ คือ ด้านสังคม ครอบครัวและส่วนตัว อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ มีความเด่นชัดเฉพาะกลุ่ม ด้านอาหารการกิน ด้านการแต่งกาย ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม ด้านภาษาถิ่น ซึ่งเมื่อชาวไทใหญ่ปะปนอยู่กับชาวบ้านท้องถิ่นอื่น ๆ จะสามารถแยกได้เลยว่าใคร คือ ชาวไทใหญ่ อัตลักษณ์เหล่านี้จึงมีความมั่งคั่งทางคุณค่า สังคมของชาวไทใหญ่เป็นสังคมแบบเครือญาติ อาศัยอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวใหญ่ มีสายสัมพันธ์กันในลักษณะญาติพี่น้อง มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน มีความเคารพให้เกียรติผู้เฒ่าผู้แก่ผู้อาวุโส มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน มีการรักษารูปแบบวิถีชีวิต ตามความเชื่อแบบดั้งเดิมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีการทำมาหากินแบบเกษตรกรรม เลี้ยงชีพด้วยอาหารที่ได้จากพืช ผัก ผลไม้ และวัตถุดิบจากธรรมชาติป่าเขาและแหล่งน้ำ มีรูปแบบการแต่งกายที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม มีการละเล่นตามแบบฉบับไทใหญ่ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีแห่จองพารา เป็นต้น ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือ ความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้น้ำใจเชื่อใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูตทเวทิตี ชื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว เกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น

ด้านสังคมชาวไทใหญ่ถือว่า สังคมที่ดี คือ สังคมอุดมปัญญา มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและสงบสุข รูปแบบสังคมของชาวไทใหญ่ เป็นระบบเครือญาติที่อยู่อาศัยด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่

และสมาชิกภายในชุมชนล้วนเป็นเครือญาติกันเป็นส่วนใหญ่ หลักในการปกครอง ถือหลักความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เน้นพูดคุยสร้างความเข้าใจ ชาวไทใหญ่เชื่อว่า พระพุทธศาสนา คือ ชีวิตและผู้คนในหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะถูกรวมสั่งสอนให้นับถือ พระพุทธศาสนา และถ่ายทอดพระพุทธศาสนาผ่านประเพณีและพิธีกรรมให้กับเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยเป้าหมายของชีวิตในโลกนี้ คือ การมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เรียบง่ายไม่เบียดเบียนกัน ชาวไทใหญ่ มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม ด้วยการผสมผสานความเชื่อสองกระแส คือ ความเชื่อแบบผีดั้งเดิม กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน โดยปราศจากความขัดแย้ง และผสมกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว กลายเป็นรูปแบบอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมที่ปฏิบัติร่วมกันได้ทั้งแบบ พุทธและแบบผีผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมแบบกลุ่มชาติพันธุ์โดยผ่านกาลเวลาและสืบทอดกัน มาจนถึงปัจจุบัน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ชาวไทใหญ่วิถีชีวิตของกลุ่มที่อยู่ชายขอบที่ไร้รัฐ พยายามรักษาประเพณีเชื่อดั้งเดิม ให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดสันติสุขและความมั่นคง และการนำเอาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาผสมผสานอย่างเหนียวแน่น แต่ละชุมชนจะมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หรือมีสมาคมของตนเองตามสถานที่ต่าง ๆ มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันอย่างสม่ำเสมอ และจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ขึ้น ทั้งนี้เพื่อร่วมกันรักษาชาติพันธุ์ไทใหญ่ให้มีตำแหน่งแห่งที่ และรักษารากฐานอัตลักษณ์ไทใหญ่ให้ดำรงอยู่ตลอดไป ซึ่งผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผล คือ ด้านวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และสังคมของชาวชายขอบที่เป็นไทใหญ่ในจังหวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ให้ดำรงอยู่ตลอดไป ถึงแม้สังคมจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ ก็ได้รับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาบ้างเจือปนกับวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแต่งกาย เป็นต้น ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการส่งเสริมภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น มีการฝึกฝน อบรม บ่มเพาะ และปลูกฝังบุคคลตั้งแต่เด็กจนโตให้อยู่ในระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี มีการสอนในครอบครัว มีปราชญ์ชาวเป็นผู้ชี้แนะและให้ความรู้ บางชุมชนก็ร่วมกันทั้งทางบ้าน วัด โรงเรียน ประสานร่วมกัน จนทำให้กลุ่มเยาวชนคนชายขอบที่เป็นชาวไทใหญ่ปฏิบัติด้วยตนเองได้ อัตลักษณ์ชาวไทใหญ่ในชุมชนชาวขอบถือว่าพระพุทธศาสนา คือ ชีวิต การอบรม บ่มเพาะผู้คนให้มีความดีงามในจิตใจ และมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อคนอื่น และสร้างสังคมให้มีความสงบสุขได้อย่างแท้จริง จากการสังเกตคนโตจะเป็นผู้มีบัตระอนุญาตหรือไม่ คนไร้รัฐก็ตาม จะเป็นผู้มีจิตอาสา มีศิลปะการแสดง คือ ฟ้อนโต ฟ้อนกิ่งกะหร่า มีภาษาพูด ภาษาเขียน ประเภทอาหารของชาวไทใหญ่ เช่น ถั่วเน่า เป็นต้น ชาวไทใหญ่ รู้จักและนำมาดำเนินชีวิตเป็นปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

พรณิดา ชันธพัทธ์^๑ กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่า อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทใหญ่ ในมิติที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านแผนนโยบายท่องเที่ยว สังคม และเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ก็ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวบนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกด้วยการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่ในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยผ่านทางประเพณีพิธีกรรม รวมถึงการผลิตซ้ำ สร้างใหม่ หรือฟื้นฟูทางประเพณี ทั้งนี้ก็เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยมุ่งหมายให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าและยอมรับในการดำรงอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน รวมทั้งเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้แก่ชาติพันธุ์ของตนเอง ทางด้านผลของการปรับเปลี่ยนทางอัตลักษณ์สู่สังคมและวัฒนธรรมภายนอกของชาวไทใหญ่นั้น มีทั้งผลต่อสังคมไทยและผลต่อตัวชาวไทใหญ่เอง ผลที่มีต่อสังคมไทย คือ ทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทใหญ่ และทำให้เกิดองค์ความรู้จุดประกายให้เกิดงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เพิ่มขึ้น ส่วนผลที่มีต่อ ชาวไทใหญ่ คือ หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือดูแลเรื่องสิทธิของชาวไทใหญ่และชาวไทใหญ่ก็กลายเป็นผู้อุปถัมภ์ทางพุทธศาสนากลุ่มใหม่ และทางวัดต่างๆ ก็เปิดรับประเพณีของชาวไทใหญ่เพิ่มขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาได้ส่งเสริมแนวปฏิบัติที่เป็นประโยชน์วิถีชุมชนที่ดิงาม โดยร่วมกันรักษา ถ่ายทอด และสืบสานอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รับรู้ เข้าใจ และร่วมกันรักษาให้ดำรงอยู่สืบไป

๒) ควรมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน เพื่อให้เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์เกิดความตระหนัก ความเข้าใจ การยอมรับของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

๓) ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมกำหนด เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่ในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

๔) ส่งเสริมเยาวชนสืบสานวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น เพื่อให้เรียนรู้อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

^๑ พรณิดา ชันธพัทธ์, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่”, คุชชินีพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘)

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาวิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบพื้นที่อื่นที่มีชาติพันธุ์ใกล้เคียงกัน
- ๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๓) เสนอพื้นที่การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและความเชื่อของกลุ่มชาวชายขอบอื่นต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๒. หนังสือ:

กาญจนา แก้วเทพ. “แม่และเมีย : ภาคอภิมหาอมตะนิรันดร์กาลในสื่อมวลชนไทย.” ใน **ความเรียงว่า**

ด้วยสตรีกับสื่อมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒

_____. **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๔๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **ประเพณีและวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร: เจเนซิส มีเดียคอม,

๒๕๒๐.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **ความแตกต่างระหว่างไทใหญ่เหนือ-ไทใหญ่ใต้**, (กรุงเทพมหานคร:

เจเนซิส มีเดียคอม, ๒๕๒๐.

งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราช

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็น “ไท”. **เอกสารประกอบการประชุม**

วิชาการเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท, ๒๕๔๒.

นฤพนธ์ ตัววิเศษ. “ข้อพิจารณาเรื่องความเป็นชายขอบกับการศึกษาวัฒนธรรม” ใน **ปริตรตา เฉลิม**

เผ่า กอนนันทกุล (บก.) **ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย** (หน้า ๑-๒๕) กรุงเทพฯ:

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๕.

บำรุง บุญปัญญา. **๒ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน**. สุรินทร์ : โครงการหนังสือตัวป่า, ๒๕๔๙.

ปริตรตา เฉลิมเผ่า กอนนันทกุล (บก.) **ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย** กรุงเทพฯ: ศูนย์

มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๕

พรพิมล ตรีโชติ. **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยมูลนิธิ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๒.

พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์, **ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาศึกษา**, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ใหไว้ใน **การปลูกภาพพิเศษ** เนื่องในงานฉลอง ๑๐๐ ปี พระยา

อนุমানราชชน เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

พระยาอนุমানราชชน, ศาสนาเปรียบเทียบ, กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุमानราชชน, ๒๕๓๒.

วิภาดา เปรมวุฒิ และ วลัยพร ถาอ้าย. วัดฟ้าเวียงอินทร์ ถิ่นคนไต. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ, ๒๕๔๔.

วรรณภา พูนพานิชย์ และคณะ, ชีวิตและวัฒนธรรมไทย, สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ, กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๗.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ, วิวัฒนาการของวัฒนธรรมจากมิติทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ใน เรื่องความเข้าใจวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. ประวัติศาสตร์ไทใหญ่. กรุงเทพฯ : โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย, ๒๕๔๔.

สุริชัย หวันแก้ว. กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ (Marginalization) กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๔.

โสภา ซปีลมันน์. ครอบครัว : พื้นฐานปัญหาสังคมที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาวัฒนธรรม, บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”, ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.

สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา และประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๘ กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

อมรา พงศาพิชญ์, มนุษย์กับวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. “พื้นที่ในทฤษฎีทางสังคมศาสตร์” สังคมศาสตร์ ๑๒(๒) (๒๕๔๒): ๖๕-๑๐๑.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. อัตลักษณ์ (Identity) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด : รายงานการวิจัย. ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. รายงานการวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ (Identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

อมรา พงศาพิชญ์. “แนวคิดและทฤษฎีเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” รอยร้าวในสังคมไทย :

บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันศึกษาความมั่นคงและ
นานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. “ความเป็นชาติพันธุ์” ใน คณาจารย์ภาคสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม
เชียงใหม่: ภาคสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๔๒)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนใน
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

๓. งานวิจัย:

เกียรติก้อง ศิลปะสนธยานนท์, ศิลปศาสตร์ สาขาภูมิศาสตร์ศึกษา, รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

กำจร หลุยยะพงศ์. “การวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอของภาพของความเป็นชายในโฆษณาเบียร์สิงห์” .
รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๙.

กนกวรรณ ปลาศิลา, วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียง
แสน จังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย, สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๗.

โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์. สถาบันวิจัย
สังคม: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

เจือจันทร์ วงศ์พลกานันท์. “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของสตรีชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มอญและ
ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพม่าและไทย : กรณีศึกษาชุมชนมอญในจังหวัดกาญจนบุรี”.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ. วิทยาลัยสหวิทยาการ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

จินตนา แปบติบ, วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะเมาะ
จังหวัดลำปาง, รายงานการวิจัย, ศิลปศาสตรบัณฑิต: วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง,
๒๕๕๖.

ปณิธิ อมาตยกุล. “การย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

- พรรณนิดา ชันธพัทธ์, “การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่”, **ดุชนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุชนิพนธ์ิต** สาขาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.
- ยูลิกา ต้นสงวน. “การแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยในสหภาพพม่า”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการทูต**. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- วาสนา ละอองปลิว. “ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น กรณีศึกษาชาวดาระอั้งในอำเภอเชียงดาว”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.
- วิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์ และ จำรูญ วงศ์จันทร์. **การสร้างความหมายทางสังคมวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในจ๊าดไต (ลิเกไทใหญ่) ภายใต้บริบทการเข้าถึงทรัพยากรกรณีศึกษาจ๊าดไตบ้านแม่ละนา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. รายงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๒.
- วันดี สันติวุฒิมณี. **กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย - พม่า : กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่**. **วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕
- ศักราช ฟ้าขาว, **การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน**, **งานรายการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓.
- สุณี เชื้อนแก้ว, **ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทยใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น**, **บทความงานวิจัย**, ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.

๔. ภาษาอังกฤษ

- Appadurai, Arjun. **The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective**. Cambridge: Cambridge University Press, ๑๙๗๖.
- Barker, C. **Cultural Studies : Theory and Practice**. London : Sage Publications, ๒๐๐๐.
- Chayanov, Alexander V. **The Theory of Peasant Economy**. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, ๑๙๖๖.
- Condominas, Georges. **From Lawa to Mon, From Saa to Thai: Historical and Anthropological Aspects of Southeast Asian Social Spaces**. (Gehan

- Wijayewardene (ed.) Canberra: Australian National University, Research School of Pacific Studies, Department of Anthropology, ๑๙๙๐.
- Durkheim, Emile. **The Elementary Forms of Religious Life**. (๑st Published ๑๙๑๕). New York: The Free Press, ๑๙๖๕.
- Evans, Grant. **The Politics of Ritual and Remembrance: Laos since ๑๙๗๕**. Honolulu: University of Hawaii Press, ๑๙๙๗.
- Fiske, J. **Understanding Popular Culture**. Boston : Unwin Hyman, ๑๙๗๙.
- Hall, S. “Encoding/Decoding,” in P. Morris & S. Thornham (eds.) **Media Studies : a Reader**. Edinburgh : Edinburgh University Press, ๑๙๙๙.
- Mills, C. Wright. **The Sociological Imagination**. New York: Oxford University Press, ๑๙๕๙.
- Moore, Donald S. “Contesting Terrain in Zimbabwe’s Eastern Highlands: Political Ecology, Ethnography and Peasant Resource struggles,” **Economic Geography** ๖๙ (๔) (๑๙๙๒): ๒๗๐-๔๐๑.
- Storey, J. **Cultural Theory and Popular Culture**. Brighton : Harvester, ๑๙๙๒.
- Storey, J. (ed.). **What is Cultural Study : a Reader**. London : Arnold, ๑๙๙๖.
- Tanabe, Shigeharu and Charles F. Keyes (eds.) **Cultural Crisis and Social Memory: Modernity and Identity in Thailand and Laos**. London: Routledge Curzon, ๒๐๐๒
- Thompson, J.B. “Mass Communication and Modern Culture,” in O. Boyd-Barett & C. Newbold (eds.) **Approaches to Media**. London : Edward Arnold, ๑๙๙๕.
- Turton, Andrew (ed.) **Savagery and Civility: Social Identity in the Thai State**. Richmond, Surrey: Curzon Press, ๒๐๐๐.
- Turner, G. **British Cultural Studies**. London : Unwin Hyman, ๑๙๙๐.
- Van Zoonen, L. **Feminist Media Studies**. London : Sage Publications, ๑๙๙๔.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงแหง, [ออนไลน์],แหล่งที่มา : <http://district.cdd.go.th/wianghaeng/about-b4> / [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓]

๕ สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระปัญญา สุปญโญ. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุปูแช่ อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอินสร ธรรมโร. เจ้าอาวาสวัดบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๐
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระหลู่ วิริโย ประธานที่พัทสงฆ์ทุ่งจ้อ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๒ ตุลาคม
๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางคำ ลุงอ่อง. ผู้แทนชุมชนบ้านปูแะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑ สิงหาคม
๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางพร จองจาม. ประชาชนชาวบ้านฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัด
เชียงใหม่. วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางแสงหนุ่ม จองจาม. ผู้แทนชุมชน ฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัด
เชียงใหม่. วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายไกรศรี ชาวพรม. ผู้นำชุมชนบ้านปูแะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายขจร หน่อแก้ว. มัคทายก ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๐
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจันทร์แก้ว หน่อแก้ว. ผู้นำชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๐
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจายแดง ลุงอยู่. หัวหน้าชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ). วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายดวงจันทร์ วันดี. ผู้แทนชุมชน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายดำรง ปันชัย. มัคทายก ชุมชนบ้านปูแะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วันที่ ๑๑.
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายวิจิต พุทธบุตร. มัคทายก ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ). วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสามหงส์ มูลทะนะ. ประชาชนชาวบ้าน บ้านปูแะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่.
วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสิงห์คำ แสงหลู่. ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.
วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

งานวิจัยเรื่อง : ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา: วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชน
ชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่
๒. เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธของชาวชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่
๒. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และผลการประเพณีปฏิบัติของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง: กรุณาใส่เครื่องหมาย / ในช่อง ความคิดเห็น ตามความเป็นจริง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

☐ ผู้นำชุมชน (ผญบ.)	☐ ผู้นำทางจิตวิญญาณ (พระ/ปุจารย์)
☐ ประชาชนท้องถิ่น(ผู้อาวุโส)	☐ ผู้แทนชุมชน

๒. อายุ ๒๐- ๔๐ ปี อายุ ๔๑-๖๐ ปี
- อายุ ๖๑-ขึ้นไป

๓. การศึกษา ระดับประถม ระดับมัธยม ระดับปริญญาตรี
- ระดับปริญญาโท ระดับปริญญาเอก

๔. ฟ้าเวียงอินทร์ บ้านพระธาตุปูแซ่
- ชุมชนบ้านลาน

ตอนที่ ๒ ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

๒.๒ วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

.....

.....

๒.๒ ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิต
อย่างไรบ้าง เช่น

๑) หลักกรรม

.....

.....

๒) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

.....

.....

๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

.....

.....

๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

.....

.....

๕) หลัก ทุจจริต ๒

.....

.....

๖) หลักสุจจริต ๒

.....

.....

๗) หลักบุญกิริยาวัตถุ ๒ / ๑๐

.....

.....

๒.๔ ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิ
ปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง(โปรดระบุเป็นด้าน)

๑) ด้านจริยธรรม

.....

.....

๒) ด้านสังคม การปกครอง

.....

.....

๒) ด้านการศึกษา

.....

.....

๔) ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

๕) ด้านขนบประเพณี การปฏิบัติต่อประเพณี

.....

.....

๖) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

.....

.....

๒.๕ ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร (โปรดระบุเป็นข้อ ๆ)

๑) ปัญหาด้านบุคคล

.....

.....

๒) ปัญหาด้านนโยบาย

.....

.....

๓) ปัญหาอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

๒.๖ ทิศทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไปนี้)

๑) การวางแผน

.....

.....

๒) การกำหนดเป้าหมาย

.....

.....

๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน

.....

.....

๒.๗ ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อุตสาหกรรมที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๑) ด้านคติความเชื่อ ความประเพณี

.....

.....

๒) ด้านขนบจารีตประเพณี

.....

.....

๒) ด้านสังคมและการปกครอง

.....

.....

๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

.....

.....

๕) ด้านการปรับตัวเข้ากับยุคสมัย

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และแสดงข้อเสนอแนะ ในศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยโครงการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

สัมภาษณ์ วันที่ .....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา.....น.

บทสัมภาษณ์ของคนชายขอบ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ของ ๓ ชุมชน

ชุมชนบ้านลาน

๑) คำถามในการสัมภาษณ์ พระอินสร ธรรมโร เจ้าอาวาสวัดบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น.)

๑.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ชุมชนบ้านลาน ตำบลนาม่อนปิ่น อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ ได้มาจากกลุ่มไทใหญ่ประเทศพม่า ที่อยู่บ้านลานนี้ มาอยู่กับญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย แต่เดิมนั้นเขาเหล่านั้นก็มา ๗๐-๘๐ ปี เข้ามาทำมาหากิน ปัจจุบันก็ได้เป็นคนไทยได้สัญชาติไปแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็ได้อพยพเข้ามาจากความไม่สงบภายใน ประเทศ ในชุมชนบ้านลานที่มาอยู่มีคนจำนวนมาก มีคนท้องถิ่นได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนเป็นเกษตรกรรม สวนส้ม ทำนา รับจ้างทั่วไป ชาวไทใหญ่ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ

๑.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง

ชุมชนที่อาตมามาอยู่ก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง เช่น กฎระเบียบของหมู่บ้าน ที่ทางการเข้มงวดก็ต้องปฏิบัติ ถนนหนทางก็ดีขึ้น ลูกหลานที่อพยพมาด้วยกันหรือที่เกิดในเมืองไทย ก็ได้เรียนหนังสือ ลูกหลานเห็นสังคมสมัยใหม่ แต่ผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัด

การเปลี่ยนแปลงเช่นความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่รู้จักและเลือนหายไปจากชุมชนไทใหญ่นานแล้ว โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญ ประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง

๑.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิต มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือกันในชุมชนอื่นและชุมชนของตนเอง มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบัน รูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงาม

เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา หรือ หลักอริยมรรคดังกล่าวมา เชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง เชื่อว่าปฏิบัติตามหลักคำ

สอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่า เมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทาง ความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ สังคมของคน ไตจะอยู่ได้ จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การ ดำเนินชีวิตในครอบครัว

๑.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า บาป กรรมมีจริง ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้น้ำใจเชื่อใจ และความเข้าใจกัน ทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยาที่มีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จักให้อภัยกัน สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็จะสอนให้คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง ให้ดูแลพ่อแม่และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นอย่างดีที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน ไม่กล้าทำผิดต่อกัน สอนกันประพฤตินิสัยศีลธรรมอันดี เช่น ดิถยาเสพติด เป็นเด็กเกรง เป็นต้น

๑.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ ด้านการครองเรือนหรือการแต่งงาน จะอยู่ในช่วงอายุที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพฤติผิดนอกกรอบดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ตีฉนินทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย แต่ความเข้มงวดดังกล่าวได้หายไปจากสังคมแล้ว แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง

๑.๓.๓) ด้านความเชื่อ

ความเชื่อของคนชนชาติไทยแต่เดิมาก็คงไม่ต่างกับชาติอื่น ๆ คือ มีความเชื่อถือในสิ่ง ที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้

คติความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิ ปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง

การอยู่รวมกันเป็นชุมชน คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงเร้น อยู่ในตัว โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ก็ปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๑.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

คนไต เป็นชาวพุทธ ถือ ความกตัญญูกตเวทียเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึก ให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ความกตัญญูกตเวทียจึง

เป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรับใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามัคคีอยู่ร่วมกันและดูแลกันและกันจนตายจากกันไป บิฑามารดา มีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูกตเวที

๑.๓.๕) หลักความสามัคคี

ชาวไทใหญ่ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ สร้างความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกัน ตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจช่วยเหลือชุมชนเพื่อสร้าง เกิดความสงบในชุมชน

๑.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่นิยมสร้างสะพานไม้ไผ่ถวายเป็นพุทธบูชา คติความเชื่อเรื่องการสร้างสะพานของชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ เมื่อมนุษย์ตายไปจะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังสุคติภูมิ ชาวไทใหญ่จึงนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธสถานต่าง ๆ ซึ่งจะได้บุญมาก และได้เดินบนสะพานขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว

๑.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในวิถีชีวิตและชุมชนของท่านมี กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๑.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนลูกหลานและช่วยแนะนำให้มีคู่ครองที่ดี สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่ดีเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว

๑.๔.๑) ด้านสังคม การปกครอง

แนะนำให้เข้าวัดฟังธรรม เพราะพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดี ไม่ให้รุกรานกัน ให้มีความสงบ แต่พระองค์ได้ตรัสสอนว่าไม่ควรทำการใดๆ ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๑.๔.๒) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

การศึกษาช่วยสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ เพราะเป็นฐานของการพัฒนาคนแล้ว เขาก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ แต่คนส่วนมากนั้น ถ้าเราจะพัฒนาเด็ก ก็ต้องมองสิ่งแวดล้อม ด้วยและเป็นผู้จัดสรรสิ่งแวดล้อม

รูปแบบการสืบทอดประเพณี ชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ แนวคิดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการสัมภาษณ์แยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อาหาร การกิน รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ศิลปะ และด้านอื่นๆ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของไทใหญ่ และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชน และผู้ที่สนใจทั่วไป

๑.๔.๓) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

๑.๔.๓.๑) ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสือบ้าน หรือผีอื่นๆ ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อการใช้เวทมนตร์คาถา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องขวัญ และความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน เป็นต้น

นอกจากนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่นๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน เช่น จะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองในเดือน ๗ ของทุกปี ที่เรียกว่า “พิธีเลี้ยงเมือง”

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทุ่งนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๑.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญามาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง คนโตถือว่าถ้ามีปัญญาก็อยู่ไหนก็ได้ ยกตัวอย่างคนโต ที่อพยพมาอยู่เมืองไทยก็หลายคนไม่มีอาชีพเป็นหลัก ทำโน้นทำนี่บางคนก็มีเงินที่สร้างครอบครัวได้ดี ปัญญาแก้ปัญหาก็ได้หลายด้าน คือ

๑.๕.๑) ด้านบุคคล

การนำเอาสื่อมากแก้ปัญหาได้ เพราะสื่อเทคโนโลยีไม่ได้มีพิษภัยโดยตัวของมันเอง ทั้งนี้อยู่ที่ผู้ใช้ ผู้เสพว่าใช้อย่างไร ใช้ในทางที่ถูกควร หรือใช้ในทางที่ผิด ผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือเพื่อนพี่น้องต้องคอยสอดส่องดูแลและตักเตือนกันให้เลิกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ถึงแม้เราไม่อาจห้ามปรามเยาวชนได้ แต่เราคอย

บอกสอนว่าสื่อไหนเป็นประโยชน์ สื่อไหนเป็นโทษได้ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแล เพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

๑.๕.๒) ด้านนโยบาย

ชุมชนและโรงเรียนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยทางโรงเรียนต้องเป็นหลักในการนำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่จอบพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่จอบพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้นักเรียนได้เรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของไทใหญ่ต่อไป) ปัญหาอื่นๆ(ถ้ามี) ถือเป็นรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย

๑.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

ถ้าจะแก้ปัญหาก็ต้องทำคือ

๑.๖.๑) การวางแผน

วัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่จอบพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่จอบพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้นักเรียนได้เรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๑.๖.๒) การกำหนดเป้าหมาย

คนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่น และคนไต่ที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ ร่มเย็น สันติสุข

๑.๖.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม คนไต่ให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน วัดมีประเพณีคนไต่ก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่จอบพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๑.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๑.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิตของกลุ่ม คือ ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่น ๆ ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อการใช้เวทมนตร์คาถา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องขวัญ และความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน นอกจากนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่น ๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ที่มองไม่เห็น

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทุ่งนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตลอดถึงมีคำพังเพยสุภาษิต คำสอนตักทอมาถึงลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติตาม เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอนิสงส์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อนิสงส์อย่างนั้น ถ้าทำชั่ว ผิดธรรมะ เมื่อตายแล้วคนใดเชื่อว่าจะได้ไปเสวยทุกข์เวทนาในอบายภูมิ มี เดรัจฉาน เปต อสุรกาย และนรก ตรงกันข้าม ถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน ชาวไทใหญ่ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาว และเด็กๆ การทำบุญหรือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุขครอบครัวเจริญรุ่งเรือง

๗.๒) ด้านจารีตประเพณี

คนไต (ไทใหญ่) มีข้อปฏิบัติ ต่อด้านจารีตประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คือ ประเพณีทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีส่งเสริม สืบทอดพระพุทธศาสนาก็แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่ เล็กๆ จะมีการบรรพชาทุกปี ในชุมชนหนึ่งต้องมีการบรรพชา (บอยสำอาง)หรือบางที่ชุมชนเล็กไม่พร้อมก็เอารวมที่ชุมชนใหญ่ เช่น ตำบล หรือ อำเภอ พ่อแม่ หรือญาติก็ขออนุญาตอပ်พื้นที่จากทางการไปร่วมบวชลูกหลาน, ประเพณีบอยออกหว่า (ประเพณี ออกพรรษา) ถือว่าเป็นประเพณีที่ใหญ่ของคนไต ทำทุกปี นอกจากนี้ก็เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการ แต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ

๗.๓) ด้านสังคมและการปกครอง

การปกครองของคนไต (ไทใหญ่) มีหลายชั้น คือ ตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศ ไทยทางการจะแจ้งมาเป็นเรื่องๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติ กฎของหมู่บ้านที่มาอาศัยก็ปฏิบัติ กฎของกลุ่มคนไตที่อพยพ ก็ต้องปฏิบัติ นอกจากนี้ก็มีการดูแลกันในครอบครัว

๗.๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

ด้านภาษา ก็ใช้ภาษาไทย (ไทใหญ่) มีภาษาพูด ภาษาเขียน สำหรับภาษาเขียนนั้นคนปัจจุบันและผู้หญิง จะเขียนไม่ค่อยได้ นอกจากนี้ก็พูดภาษาคำเมือง ภาษาไทยกลางได้ วัฒนธรรมที่คนไทใหญ่ได้ปฏิบัติเป็นวิถีประเพณี เช่น การแต่งการก็แบบไทย ผู้หญิงใส่ผ้าถุง ผู้ชายใส่ผ้าเตี่ยว เมื่อมีงานประเพณีทำบุญต่าง อาหาร เช่น ถั่วเน่า น้ำพริกคั่วทราย ประเพณี เช่น ปอยส่างลอง (บรรพชา) ปอยออกวา (ออกพรรษา)

๗.๕) ด้านการปรับตัวเข้ากับยุคสมัย

การปรับตัวเข้ากับยุคสมัย คนไต (ไทใหญ่) ก็มีอยู่บ้าง เช่น การแต่งตัวของวัยรุ่น ค่านิยม เอาอย่าง เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง มีโทรศัพท์มือถือ มีรถมอเตอร์ไซด์ แต่ก็เป็นไปได้ยาก เพราะพวกเขาไม่รู้ตัวเองดี ผู้ใหญ่ก็แนะนำ ลูกหลานก็เข้าใจ ชาวไทใหญ่เป็นสังคมหรือชุมชนแบบพึ่งพาเกษตรกรรมที่อิงหรือผสมผสานกับอยู่กับความเชื่อพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติและมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย โดยในแต่ละความเชื่อนั้นจะแสดงออกมาเป็นประเพณีและพิธีกรรมในรอบปี ซึ่งจะสัมพันธ์กลมกลืนไปในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ในบางความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างได้สูญหายไปจากชุมชนไทใหญ่ อย่างเช่น กรณีการฝังศพชาวไทใหญ่ในปัจจุบัน จะไม่นิยมนำคนตายไปฝังเหมือนสมัยก่อน แต่จะนิยมทำพิธีสวดพระอภิธรรมที่บ้านหรือวัดก่อนที่จะนำคนตายไปเผาในเมรุที่ตั้งอยู่บริเวณป่าช้าภายในชุมชน หรือการแต่งงานกันข้ามชาติพันธุ์ในปัจจุบันก็สามารถทำได้ เพราะชาวไทใหญ่ไม่ได้สืบทอดคติความเชื่อดั้งเดิมที่ห้ามแต่งงานกับคนชาติพันธุ์อื่นแล้ว

๒) คำถามในการสัมภาษณ์ นายจร หน่อแก้ว มีคนยาก ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น.)

๒.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ชุมชนบ้านลาน ตำบลนาม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มาจากกลุ่มไทใหญ่ประเทศพม่า ที่อยู่บ้านลานนี้ มาอยู่กับญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย แต่เดิมนั้นเขาเหล่านั้นก็มา ๗๐-๘๐ ปี เข้ามาทำมาหากิน ปัจจุบันก็ได้เป็นคนไทยได้สัญชาติไปแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็ได้อพยพเข้ามาจากความไม่สงบภายในประเทศ ในชุมชนบ้านลานที่มาอยู่มีคนจำนวนมาก มีคนท้องถิ่นได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร

๒.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง

ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเช่นวัยรุ่น สาเหตุก็มาจากเห็นคนอื่นเป็น คนอื่นมี แต่ผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัดชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่รู้จักและเลื่อนหายไปจากชุมชนไทใหญ่นานแล้ว

๒.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิตให้มีน้ำใจต่อคนอื่น ต่อสังคม มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ถึงแม้ รูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตให้ได้

เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา เชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง คนใดได้ส่งลูกตัวเล็ก ๆ บวชเณร กลายเป็นประเพณีนิยมชีวิตจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว

๒.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ไม่สร้างความชั่วร้ายให้กับคนอื่นปฏิบัติต่อกันเสมอ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็จะสอนให้คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง ให้ดูพ่อแม่และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพาศศีลศีลธรรมอัน

๒.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

อบายมุขกับวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ มีความเข้มงวดในเรื่องเฝ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเฝ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพาศนอกครรลองดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ตีฉินนินทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย

๒.๓.๓) ด้านความเชื่อ

ความเชื่อของคนไทใหญ่ คือ มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างบ้าง

๒.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

คนไต ถือ ปลูกฝังจิตสำนึกเป็นชาวพุทธให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการความกตัญญูทุกเวทีเป็นสิ่งสำคัญ คือ พ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ความกตัญญูทุกเวทีจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่นๆ เช่น

การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา

มีความกตัญญูกตเวที และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล

๒.๓.๕) หลักความสามัคคี

ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ชาวไทใหญ่มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา เกิดความสงบในชุมชน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมว่าด้วยความสามัคคีดังที่กล่าวมา

๒.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่นิยมสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ เมื่อมนุษย์ตายไปก็จะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปสู่สวรรค์ชาวไทใหญ่ จึงนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธศาสนสถานต่างๆ ซึ่งจะได้บุญมากหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว

๒.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๒.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนลูกหลานและช่วย สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่ดี ไฝ่ห่างจากความชั่ว ทำแต่ความดี แนะนำให้มีคู่ครองที่ดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง

รูปแบบการสืบทอดประเพณี ชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ แนวคิดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการสัมภาษณ์แยกเป็นประเด็นต่าง ๆ จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อาหารการกิน รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ศิลปะ และด้านอื่น ๆ

๒.๔.๒) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ และมี ความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่น ๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ

๒.๔.๓) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ถิ่นชีวิตของชาวไทยใหญ่ นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พุ่่งนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทยใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒.๔.๔) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง คนไต แก้ปัญหาได้หลายด้าน คือ

๒.๔.๔.๑) ด้านบุคคล

การนำเอาสื่อมากแก้ปัญหาได้สิ่งที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม ถึงแม้เราไม่อาจห้ามปรามเยาวชนได้ แต่เราคอยบอกสอนว่าสื่อไหนเป็นประโยชน์ สื่อไหนเป็นโทษได้ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

๒.๔.๔.๒) ด้านนโยบาย

หลายประเพณีเป็นประเพณีใหญ่ที่จัดขึ้นโดยความรับผิดชอบร่วมกับกับหน่วยงานองค์กรการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีต่างๆ จึงเป็นการกระทำร่วมกันของทั้งหน่วยงาน คณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ถือเป็นรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย

๒.๔.๕) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินอย่างไร

วัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น คนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่น และคนไตที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ ร่มเย็น สันติสุข ทุกคนให้มีส่วนร่วม คนไตให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน วัดมีประเพณีคนไตก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว

๒.๔.๖) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๒.๔.๖.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

คนไทยใหญ่ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็่นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิต คือความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พุ่่งนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทยใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน

เชื่อในอนิสงส์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อนิสงส์อย่างนั้น ถ้าทำชั่ว ผิดธรรมะ เมื่อตายแล้วจะได้ไปเสวยทุกข์เวทนาในอบายภูมิ มี เจริจฉาน เปรต อสุรกาย และนรก ตรงกันข้าม ถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน

๒.๔.๖.๒) ด้านจารีตประเพณี

คนไต (ไทใหญ่) มีข้อปฏิบัติ ต่อด้านจารีตประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คือ ประเพณีทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีส่งเสริม สืบทอดพระพุทธศาสนาที่แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่ เล็กๆ จะมีการบรรพชาทุกปี ในชุมชนหนึ่งต้องมีการบรรพชา (ปอยส่งลง) หรือบางที่ชุมชนเล็กไม่พร้อมก็เอารวมที่ชุมชนใหญ่ เช่น ตำบล หรือ อำเภอ พ่อแม่หรือญาติก็ขออนุญาตออกพื้นที่จากทางการไปร่วมบวชลูกหลาน ประเพณีปอยออกหว่า (ประเพณีออกพรรษา) ถือว่าเป็นประเพณีที่ใหญ่ของคนไตทำทุกปี นอกจากนี้ก็เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ

๒.๔.๖.๓) ด้านสังคมและการปกครอง

การปกครองของคนไต (ไทใหญ่) มีหลายชั้น คือ ตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศไทยทางการจะแจ้งมาเป็นเรื่องๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติ กฎของหมู่บ้านละที่มาจากศักราชปฏิบัติ กฎของกลุ่มคนไตที่อพยพ ก็ต้องปฏิบัติ นอกจากนี้ ก็มีการดูแลกันในครอบครัว

๒.๔.๖.๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

มีภาษาพูด ภาษาเขียน สำหรับภาษาเขียน

๒.๔.๖.๕) ด้านการปรับตัวเข้ากับยุคสมัย

การปรับตัวเข้ากับยุคสมัย คนไต (ไทใหญ่) ก็มีอยู่บ้าง เช่น การแต่งตัวของวัยรุ่น ค่านิยม เอาอย่าง เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง มีโทรศัพท์มือถือ มีรถยนต์ แต่ก็เป็นไปได้ยากเพราะพวกเขาก็รู้ตัวเองดี ผู้ใหญ่ก็แนะนำ ลูกหลานก็เข้าใจ

๓) คำถามในการสัมภาษณ์ นายจันท์แก้ว หน่อแก้ว ผู้นำชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (วันที่๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๑.๐๐ น.)

๓.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ชุมชนบ้านลาน ตำบลนาม่อนปิ่น อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ ได้มาจากกลุ่มไทใหญ่ประเทศพม่า ที่อยู่บ้านลานนี้ มาอยู่กับญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย แต่เดิมนั้นเขาเหล่านั้นก็มา ๗๐ ๘๐ ปี เข้ามาทำมาหากิน ปัจจุบันก็ได้เป็นคนไทยได้สัญชาติไปแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็ได้อพยพเข้ามาจากความไม่สงบภายในประเทศ ในชุมชนบ้านลานที่มาอยู่มีคนจำนวนมาก มีคนท้องถิ่นได้เข้ามาหาเลี้ยงชีพ ส่วน

เป็นเกษตรกรรม สวนส้ม ทำนา ทำสวน รับจ้างทั่วไป ชาวไทใหญ่ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ

๓.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง

ชุมชนที่ข้าพเจ้ามาอยู่ก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง เช่น กฎระเบียบของหมู่บ้าน ที่ทางการแจ้งมาก็ต้องปฏิบัติ ถนนหนทางก็ดีขึ้น ลูกหลานที่อพยพมาด้วยกันหรือที่มาจากในเมืองไทย ก็ได้เรียนหนังสือ ลูกหลานเห็นสังคมสมัยใหม่ ก็มีการเลียนแบบบ้าง สาเหตุก็มาจากเห็นคนอื่นเป็น คนอื่นมี แต่ผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัด

การเปลี่ยนแปลงเช่นความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่รู้จักและเลือนหายไปจากชุมชนไทใหญ่นานแล้ว โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญ ประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง

๓.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนิน มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นนี้ให้ดำรงอยู่ต่อไป

เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา หรือ หลักอริยมรรคดังกล่าวมา เชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง เชื่อว่าปฏิบัติตามหลักคำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่า เมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ

จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว

๓.๓.๑) ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้นื้อเชื่อใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยา มีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จักให้อภัยกัน สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็จะสอนให้คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง ให้อุปถัมภ์แม่และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกัน ประพฤติผิดศีลธรรมอันดี เช่น ดิถยาเสพติด เป็นเด็กเกเร เป็นต้น

๓.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ ด้านการครองเรือนหรือการแต่งงาน จะอยู่ในช่วงอายุที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพฤตินอกครรลองดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ตีฉีนิทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย แต่ความเข้มงวดดังกล่าวได้หายไปจากสังคมแล้ว แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง

๓.๓.๓) ด้านความเชื่อ

ความเชื่อของคนชนชาติไทยแต่เดิมาก็คงไม่ต่างกับชาติอื่น ๆ คือ มีความเชื่อถือในสิ่งที่ยังมองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้

คติความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง

การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้นเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

คนไตเป็นชาวพุทธถือความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัว ให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ความกตัญญูกตเวทีจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรับใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามีภรรยาอยู่ร่วมกันและดูแลกันและกันจนตายจากกันไป บิดามารดามีความรักความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูกตเวที และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล

๓.๓.๕) หลักความสามัคคี

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมว่าด้วยความรัก ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน

และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง และเกิดความสงบในชุมชน

๓.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่นิยมสร้างสะพานไม้ไผ่ถวายเป็นพุทธบูชา คติความเชื่อเรื่องการสร้างสะพานของชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ เมื่อมนุษย์ตายไปก็จะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังสุคติภูมิ ชาวไทใหญ่จึงนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธสถานต่าง ๆ ซึ่งจะได้บุญมาก และได้เดินบนสะพานขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว

๓.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตและชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง(โปรดระบุเป็นด้าน)

๓.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนลูกหลานและช่วยแนะนำให้มีคู่ครองที่ดี สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ให้งดเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลุกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญู กตเวทิต์ ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว

๓.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

แนะนำให้เข้าวัดฟังธรรม เพราะพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดี ไม่ให้รุกรานกัน ให้มีความสงบ แต่พระองค์ได้ตรัสสอนว่าไม่ควรทำการใด ๆ ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๓.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

การศึกษาช่วยสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ เพราะเป็นฐานของการพัฒนาคนแล้ว เขาก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ แต่คนส่วนมากนั้น ถ้าเรา เราจะพัฒนาเด็ก ก็ต้องมองสิ่งแวดล้อม ด้วย และเป็นผู้จัดสรรสิ่งแวดล้อม

รูปแบบการสืบทอดประเพณี ชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ แนวคิดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการสัมภาษณ์แยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อาหารการกิน รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ศิลปะ และด้านอื่น ๆ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของไทใหญ่ และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชน และผู้ที่สนใจทั่วไป

๓.๔.๔) ด้านการจัดตั้งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

๓.๔.๔.๑) ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อการใช้เวทมนตร์คาถา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องขวัญ และความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน เป็นต้น

นอกจากนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่น ๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน เช่น จะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองในเดือน ๗ ของทุกปี ที่เรียกว่า “พิธีเลี้ยงเมือง”

๓.๔.๔.๒) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ถิ่นชีวิตของชาวไทใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พุทธนาการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๓.๔.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญญาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง คนไต ถือว่า ถ้ามีปัญญาก็อยู่ไหนก็ได้ ยกตัวอย่างคนไต ที่อพยพ มาอยู่เมืองไทยก็หลายคนไม่มีอาชีพเป็นหลัก ทำโน้นทำนี่บางคนก็มีเงิน ที่สร้างครอบครัวได้ดี ก็แก้ปัญหาได้หลายด้าน คือ

๓.๔.๕.๑) ปัญหาด้านบุคคล

การนำเอาสื่อมากแก้ปัญหาได้ เพราะ สื่อ เทคโนโลยีไม่ได้มีพิษภัยโดยตัวของมันเอง ทั้งนี้อยู่ที่ผู้ใช้ ผู้เสพว่าใช้อย่างไร ใช้ในทางที่ถูกควร หรือใช้ในทางที่ผิด ผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือเพื่อนพี่น้องต้องคอยสอดส่องดูแลและตักเตือนกันให้เลิกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ถึงแม้เราไม่อาจห้ามปรามเยาวชนได้ แต่เราคอยบอกสอนว่าสื่อไหนเป็นประโยชน์ สื่อไหนเป็นโทษได้ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

๓.๔.๕.๒) ปัญหาด้านนโยบาย

ชุมชนและโรงเรียนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยทางโรงเรียนต้องเป็นหลักในการนำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่ของพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่

จองพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้นักเรียนได้รับรู้และซึมซับวัฒนธรรม ประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของไทใหญ่ต่อไป๒) ปัญหาอื่นๆ (ถ้ามี)

เช่น หลายประเพณีเป็นประเพณีใหญ่ที่จัดขึ้นโดยความรับผิดชอบของจังหวัด และอำเภอ การประกอบพิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ จึงเป็นการกระทำร่วมกันของทั้งหน่วยงานคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ถือเป็นรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย

๓.๔.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญา พระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไป)

๓.๔.๖.๑) การวางแผน

วัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่จองพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้นักเรียนได้รับรู้และซึมซับวัฒนธรรม ประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๓.๔.๖.๒) การกำหนดเป้าหมาย

คนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่น และคนไทที่อพยพ เข้าให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ ร่มเย็น สันติสุข

๓.๔.๖.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม คนไทให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน วัดมีประเพณี คนไตก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๓.๔.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๓.๔.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ ความเชื่อการใช้เวทมนตร์คาถาความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่น ๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ๆ

ต่อมาความเชื่อสิ่งต่าง ๆ มาผสมกับ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ฟุ่่นการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

๓.๔.๗.๒) ด้านจารีตประเพณี

คนไต (ไทใหญ่) มีข้อปฏิบัติ เช่น สืบทอดพระพุทธศาสนาก็แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่เล็ก ต่อด้านจารีตประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คือ ประเพณีทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีส่งเสริม ๆ จะมีการบรรพชา (บอยส่งลง)ทุกปี นอกจากนี้ก็เกี่ยวกับวิถีชีวิต เกี่ยวของกับพระพุทธศาสนาอยู่เสมอเช่น ประเพณีเกี่ยวกับการ แต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

๓.๔.๗.๓) ด้านสังคมและการปกครอง

ทำตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศไทยทางการจะแจ้งมาเป็น เรื่อง ๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติ กฎของหมู่บ้านที่มาอาศัยก็ปฏิบัติ กฎของกลุ่มคนไตที่อพยพ ก็ต้องปฏิบัติ

๓.๔.๗.๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

ยังรักษา ใช้ภาษาไตอยู่ ก็ใช้ภาษาไต (ไทใหญ่) มีภาษาพูด ภาษาเขียน สำหรับภาษาเขียนนั้นคนปัจจุบันและผู้หญิง จะเขียนไม่ค่อยได้ นอกจากนี้ก็พูดภาษาคำเมือง ภาษาไทยกลางได้

๔) คำถามในการสัมภาษณ์ นายสิงห์คำ แสงหลู่ ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนบ้านลาน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๑.๐๐ น.)

๔.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านและสภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ชุมชนบ้านลาน ตำบลนาม่อนปิ่น อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ อพยพและเข้ามาอยู่ตามพื้นที่ตามร่อง เข้ามาจากความไม่สงบภายใน ประเทศ ในชุมชนบ้านลานที่มาอยู่มีคนจำนวนมาก มีคนท้องถิ่นได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนเป็นเกษตรกรกรรมยังรักษาวิถีประเพณีคล้ายกับที่อยู่ประเทศพม่า แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่าง

๔.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง

สาเหตุก็มาจากเห็นคนอื่นนำเข้ามา และลูกหลานที่มีบัตรอนุญาตให้ไปทำงานที่อื่นได้ เอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแต่อย่างไรก็ตามความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่ไว้ได้ เพราะมีพ่อแม่ มีพระพุทธศาสนายึดไว้เป็นที่พึ่ง

๔.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนิน มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นนี้ให้ดำรงอยู่ตลอดไป

เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา หรือ หลักอริยมรรคดังกล่าวมา ชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า ชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักคำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่า เมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ

จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว

๔.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประทับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง พ่อแม่และผู้หลักผู้ใหญ่สอนกันประพาศศีลธรรมอันดี เช่น ติดยาเสพติด เป็นเด็กเกเร เป็นต้น ให้ดูในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน

๔.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

วิถีชีวิตชาวไทใหญ่ มีความเข้มงวดในเรื่องเฝ่าพันธุ์มาก แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิงจะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเฝ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพาศนอกครรลอง ดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ตีฉินนินทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย

๔.๓.๓) ด้านความเชื่อ

คติความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวช่วยมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้นเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพ ซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร

๔.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

คนไตเป็นชาวพุทธถือความกตัญญูทวดเวทเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

มาปรับใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามัคคีปรองมั่งและดูแลกันและกันจนตายจากกันไป บิดามารดามีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญู กตเวทิตะ และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล

๔.๓.๕) หลักความสามัคคี

ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนาไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน

๔.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชาวไทยใหญ่จึงนิยมสร้างยังพุทธสถานต่างๆ ซึ่งจะได้บุญมาก และได้เดินบนสะพานขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว ถวายเป็นพุทธบูชา

๔.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมี กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง (โปรดระบุเป็นด้าน)

๔.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนลูกหลานประพฤติตนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ตั้งงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูกตเวทิตะ ซื่อสัตย์สุจริต ชยัน อดทน ละอายชั่ว

๔.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

พุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลাজิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดีและก้าวหน้าขึ้น ไม่ให้รุกรานกัน ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น ให้มีความสงบ แต่พระองค์ได้ตรัสสอนว่าไม่ควรทำการใด ๆ

๔.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

๔.๔.๓.๑) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาใช้มีปัญญาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง คนไต ถือว่า ถ้ามีปัญญาก็อยู่ไหนก็ได้ ยกตัวอย่างคนไต ที่อพยพ มาอยู่เมืองไทยก็หลายคนไม่มีอาชีพเป็นหลัก ทำโน้นทำนี่บางคนก็มีเงิน ที่สร้างครอบครัวได้ดี ปัญญาแก้ปัญหาก็หลายด้าน คือ

๔.๔.๓.๑.๑) ปัญหาด้านบุคคล

สื่อและเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์อาจ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ถึงแม้เราไม่อาจห้ามปรามเยาวชนได้ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา แต่เราคอยบอกสอนว่าสื่อไหนเป็นประโยชน์ สื่อไหนเป็นโทษได้

๔.๔.๓.๑.๒) ปัญหาด้านนโยบาย

กิจกรรมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยทางโรงเรียนต้องเป็นหลักในการนำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่จองพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้นักเรียนได้รับรู้และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของไทใหญ่ต่อไป) ปัญหาอื่นๆ (ถ้ามี)

๔.๕) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไปนี้)

๔.๕.๑) การวางแผน

วัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ให้อนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๔.๕.๒) การกำหนดเป้าหมาย

คนใดที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ ร่มเย็น สันติสุขคนในชุมชน โดย มีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสานกับคนท้องถิ่น

๔.๕.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

คนใดให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน การมีส่วนร่วม วัดมีประเพณีคนใดก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๔.๖) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັดลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๔.๖.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ เช่นความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอันิสงส์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อันิสงส์อย่างนั้น

ถ้าทำชั่ว ผิดธรรมะ เมื่อตายแล้วจะได้ไปเสวยทุกขเวทนาในอบายภูมิ มีเดรัจฉาน เปรต อสุรกาย และนรก ตรงกันข้าม ถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน ชาวไทใหญ่ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาว และเด็กๆ การทำบุญหรือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ

๕) คำถามในการสัมภาษณ์ ดวงจันทร์ วันดี ผู้แทนชุมชน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๒.๐๐ น.)

๕.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

แต่ข้าพเจ้าก็ได้อพยพเข้ามาจากความไม่สงบภายในประเทศ ในชุมชนบ้านลานที่มาจากมีคนจำนวนมาก มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีคนท้องถิ่นได้เข้ามาหาเลี้ยงชีพ รับจ้าง ส่วนเป็นเกษตรกรกรรมสวนส้ม ทำนา ทำสวน รับจ้างทั่วไป ชาวไทใหญ่ กลมกลืนกับธรรมชาติ

๕.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

การเปลี่ยนแปลงเช่นความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่รู้จักและเลือนหายไปจากชุมชนไทใหญ่นานแล้ว โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญ ประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง

๕.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิตมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นนี้ให้ดำรงอยู่ตลอดไป ปฏิบัติตามหลักคำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่า เมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ

๕.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า มีความกลัวเรื่องการทำผิดต่อครอบครัว ต่อตนเอง ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้นือเชื่อใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา

๕.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทยใหญ่ ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพาศศีลธรรมอันดี เช่น ดิถยาเสพติต เป็นเด็กเกเร การแต่งงาน จะอยู่ในช่วงอายุที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่มักยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่เจ้าชู้มากชายหลายหญิง

๕.๓.๓) ด้านความเชื่อ

มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้ ภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาของคนไต (ไทใหญ่) ช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง ทำให้การอยู่รวมกันเป็นชุมชน คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพซึ่งเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๕.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

สร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่นๆ เช่น การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูกตเวที และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕.๓.๕) หลักความสามัคคี

ช่วยเหลืองานบ้านเมือง ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนเพื่อขัดเกลาจิตใจให้เบาบาง และเกิดความสงบในชุมชน

๕.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่ เมื่อมนุษย์ตายไปก็จะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังสุคติภูมิ ชาวไทใหญ่มักนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธสถานต่าง ๆ

๕.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตและชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง(โปรดระบุเป็นด้าน)

๕.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมให้งดเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

๕.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

อยู่ภายใต้ของกฎหมาย ไม่ให้รุกรานผู้อื่นให้มีความสงบ ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๕.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

ฐานของการพัฒนาคนแล้วเขาก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ ให้ความรู้การศึกษาถึงแม่ที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงแต่คนไต่ยังสอนลูกหลานมีมันศึกษา และเป็นคนดีของสังคม ถ้าเรา เราจะพัฒนาเด็กก็ต้องมองสิ่งแวดล้อม ด้วยและเป็นผู้จัดสรรสิ่งแวดล้อม

๕.๔.๔) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง ความ ความเชื่อเรื่องขวัญ และความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน ความเชื่อในอำนาจลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นต้น

๕.๔.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

คนไต่ที่อพยพการนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง คนไต่ ถือว่า ถ้ามีปัญญาก็อยู่ไหนก็ได้ ยกตัวอย่าง มาอยู่เมืองไทยก็หลายคนไม่มีอาชีพเป็นหลัก ทำโน้นทำนี่บางคนก็มีเงิน ที่สร้างครอบครัวได้ดี ปัญญาที่แก้ปัญหา คือ

๕.๔.๕.๑) ปัญหาด้านบุคคล

ทางที่ถูกควร หรือใช้ในทางที่ผิด ผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือเพื่อนพี่น้อง ต้องคอยสอดส่องดูแลและตักเตือน ทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

ปัญหาด้านนโยบาย ชุมชนและโรงเรียนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยให้เด็กเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๕.๕) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไป)

๕.๕.๑) การวางแผน

วัด บ้าน โรงเรียน การแก้ปัญหาร่วมกันที่เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัดขบวนแห่จองพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวน

แท้ จะได้รับรู้และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๕.๕.๒) การกำหนดเป้าหมาย

ชาวไทยใหญ่ หรือ คนไตที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ร่มเย็น สันติสุขคนในชุมชน โดย มีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่นช่วยกัน

๕.๖) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັดลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๕.๖.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ตั้งแต่เกิดจนตายคนไตมีวิถีชีวิตไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือ

ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสือบ้าน หรือผีอื่นๆ จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ที่มองไม่เห็นชาวไทยใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด

ชาวไทยใหญ่ มีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของนอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และ ลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติตาม เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอาณิสร์สการทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อันสิงส์อย่างนั้น ถ้าทำชั่ว

สิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุขครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ทำให้เป็นบาปวันพระจึงเป็นวันหยุดงานทั่วไป และส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพการทำไร่ทำนาจะได้ผลดี คนแก่ผู้สูงอายุจะนอนที่วัด รักษาศีลและภาวนา ส่วนคนหนุ่มสาว เด็ก และผู้ใหญ่ จะกลับมาบ้านดูแลความสะอาดและพักผ่อน ไม่ไปทำงานในไร่นา เพราะเชื่อกันว่าอาจจะไปทำอันตรายแก่ชีวิตสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

๕.๖.๒) ด้านขนบจารีตประเพณี

คนไต (ไทใหญ่) มีข้อปฏิบัติ ต่อด้านจารีตประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คือ ประเพณีทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีส่งเสริม สืบทอดพระพุทธศาสนาก็แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่เล็ก การปกครองให้ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศไทยทางการจะแจ้งมาเป็น เรื่อง ๆ ที่ ด้านภาษา ก็ใช้ภาษาไต (ไทใหญ่) มีภาษาพูด ภาษาเขียน สำหรับภาษาเขียนนั้นคนปัจจุบันและผู้หญิง จะเขียนไม่ค่อยได้ ในการการปรับตัวเข้ากับยุคสมัย คนไต (ไทใหญ่) ก็มีอยู่บ้าง เช่น การแต่งตัวของวัยรุ่น ค่านิยม เอาอย่าง เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง มีโทรศัพท์มือถือ มีรถมอเตอร์ไซด์ เป็นต้น

ชุมชนปู่แซ่

๑) คำถามในการสัมภาษณ์ พระปัญญา สุพลโย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุปู่แซ่ อำเภอแม่
อายุ จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น.)

๑.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็น
อย่างไรบ้าง

ชุมชนปู่แซ่ อำเภอแม่อายุ จังหวัดเชียงใหม่ มีหลากหลายชนเผ่า แต่คนที่เข้ามาวัด
ทำบุญส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มไทใหญ่ที่เข้ามาอยู่กับลูกกับหลาน บางคนเข้ามาอยู่ก็ถูกต้องตามกฎหมาย
อาชีพมารับจ้างทั่วไป อยู่แบบสงบเสถียร ชาวไทใหญ่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ

๑.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง
และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

ชุมชนก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง เพราะมีหลายชนเผ่า เป็นไปตามยุคสมัย เช่น
กฎระเบียบของหมู่บ้าน ที่ทางการเข้มงวดก็ต้องปฏิบัติ ถนนหนทางก็ดีขึ้น ลูกหลานเห็นสังคมสมัยใหม่
ก็เอาแบบอย่าง สาเหตุก็มาจากเห็นคนอื่นเป็น คนอื่นมี การเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อพิธีกรรมหลาย
อย่าง ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่เลือนหายไปจากชุมชนไทใหญ่

๑.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมา
ส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้ดำเนินชีวิต เช่น ความอดทน ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความเป็น
มิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี บางครั้งอาจถูกคนอื่นล้อเลียนแต่ก็ใช้ความอดทน พ่อแม่
บอกว่าอดเอาเราไม่มีบ้านมีช่อง ถึงแม้ในปัจจุบัน รูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาว
ไทใหญ่จะตระหนักและถึงชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต เสมอ จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอน
ในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว มีหลักธรรมยึดเหนี่ยว เช่น

๑.๓.๑) ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น
ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ สอนไม่ให้ประพฤติดิฉิธรรมอันดี ก้าวตกรก เช่น
ติดยาเสพติด เป็นเด็กเกเร เป็นต้น

๑.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ ด้านการครองเรือนหรือการแต่งงาน มีผัวเดียวเมีย
เดียว ชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น

หากมีคนในหมู่บ้านประพตตินอกครรลอง จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ตีฉินนินทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย ไม่นิยมเที่ยวกลางคืน

๑.๓.๓) ด้านความเชื่อ

คติความเชื่อของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาชั้น พื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้นเป็น ความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู การปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัว คนไตให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย เป็นชาวพุทธ ถือ ความกตัญญูทเวที่เป็นสิ่ง สำคัญใน ความกตัญญูทเวที่จึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามัคคีอยู่ร่วมกันและ ดูแลกันและกันจนตายจากกันไป บิดามารดามีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพตตินอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูทเวที่การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา

๑.๓.๔) หลักความสามัคคี

ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลัก พระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตน เป็นไปตามพระพุทธศาสนามี หลักธรรมว่าด้วยความรัก ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพา อาศัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส หน้าที่กันในการ ดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ให้เกิดความสงบใน ชุมชน

๑.๓.๕) การสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่นิยมสร้างสะพานไม้ไผ่ถวายเป็นพุทธบูชา สร้างสะพานไปยังพุทธ ศาสนสถานต่าง ๆ ซึ่งจะได้บุญมาก และได้เดินบนสะพานขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว คติ ความเชื่อเรื่องการสร้างสะพานของชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพาน เชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ เมื่อมนุษย์ตายขึ้นไปยังสวรรค์

๑.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมี กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๑.๔.๑) ด้านจริยธรรม

สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ให้งดเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น โดยมีความกตัญญูทวดเวที ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว

๑.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

แนะนำให้เข้าวัดฟังธรรม เพราะพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยให้ลูกหลานมีเมตตา กรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองโดยไม่ให้ รุกรานกัน ให้มีความสงบ แต่ทำการใด ๆ ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๑.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

การพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ เป็นที่พึ่งแก่ตนเองและผู้อื่นได้ ผู้ใหญ่จะนำใน การทำ สร้างสิ่งแวดล้อม ด้วยและเป็นผู้จัดสรรสิ่งแวดล้อม น่าสนใจ รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญา ผ่านประเพณี ชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ แนวคิดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้านช่วย ถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อาหารการกิน รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ศิลปะ และด้านอื่น ๆ กลายเป็นอัตลักษณ์ของไทใหญ่ และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชน และผู้ที่สนใจ ทั่วไป

๑.๔.๔) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

จัดให้มีชุมชนที่มีความอบอุ่น ถึงแม้ จะเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว แต่ก็เลียนแบบ วิถีชีวิตของคนไตมีสถานที่เคารพต่ออำนาจลึกลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื่อบ้าน หรือผีอื่นๆ

๑.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหและอุปสรรค อย่างไร

คนไต ถือว่า ถ้ามีปัญหา กานำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง ก็นำไปแก้ปัญหา ได้ แก้ปัญหาในด้าน

๑.๕.๑) ปัญหาด้านบุคคล

นำสื่อไปแก้ปัญหาได้เช่น ว่ามีคุณและโทษด้วยสอนให้มีสติอยู่เสมอ เพราะการ ดูแลสังคม จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

๑.๕.๒) ปัญหาด้านนโยบาย ชุมชนมีกิจกรรมของชุมชนร่วมกันและได้นำ เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่จอบพารา ทางโรงเรียนจะนำ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของไทใหญ่ต่อไป

๑.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา ในวิถีชีวิต ควรดำเนินการ

๑.๖.๑) การวางแผน แก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน โดยมีกิจกรรมประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เป็นตัวสื่อ ประสาน กำหนดวันเวลาชัดเจน

๑.๖.๒) การกำหนดเป้าหมาย การประสานหรือกำหนดเป้าหมาย โดยคนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่น และคนไต่ที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดี

๑.๖.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม คนไต่ให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน วัดมีประเพณี คนไต่ก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๑.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๑.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ความเชื่อของชาวไทยใหญ่ คือ สิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือผีบ้าน หรือผีอื่นๆ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทยใหญ่มักรับเอาศาสนาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

๑.๗.๒) ด้านจารีตประเพณี

พระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีสงเสริม สืบทอดพระพุทธศาสนาก็แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่เล็ก ๆ จะมีการบรรพชาทุกปี ในชุมชนหนึ่งต้องมีการบรรพชา (ปอยสงลอง) หรือบางที่ชุมชนเล็กไม่พร้อมก็เอารวมที่ชุมชนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ชาวไทยใหญ่ได้ปฏิบัติอยู่เสมอ เช่น ปอยอกว่า

๑.๗.๓) ด้านสังคมและการปกครอง

การปกครองของคนไต่ (ไทใหญ่) มีหลายชั้น คือ ตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศไทยทางการจะแจ้งมาเป็น เรื่อง ๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติ ได้ตามกฎหมายของหมู่บ้านที่มาอาศัย กฎของกลุ่มคนไต่ที่อพยพ ก็ต้องปฏิบัติ นอกจากนี้ ก็มีการดูแลกันในครอบครัว

๑.๗.๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

ด้านภาษา ก็ใช้ภาษาไทย (ไทใหญ่) มีภาษาพูด ภาษาเขียนของตนเอง

๒) คำถามในการสัมภาษณ์ นายดำรง ปันชัย มัคนายก ชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น.)

๒.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ข้าพเจ้าก็ได้เข้ามาอยู่หมู่บ้านนี้ ๒๐ กว่าปี ในชุมชนบ้านลานที่มีอยู่มีคนจำนวนมาก มีคนท้องถิ่นได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนเป็นเกษตรกรรม เช่น สวนส้ม ทำนา ทำสวน ไร่จ้างทั่วไป ชาวไทใหญ่ถ่ายทอดที่อยู่ในหมู่บ้าน ไม่ใช่ศูนย์อพยพ อยู่กับนายจ้าง อยู่กับญาติพี่น้อง มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ชอบขัดแย้งกับใคร ตื่นเช้าทำงาน เลิกงานก็กลับบ้าน เมื่อประเพณีทำบุญ ไม่เคยขาด

๒.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

การเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่สนใจอย่างอื่นโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง

๒.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิต เช่น ความกตัญญู คบคนดีความเป็นมิตร และได้ช่วยกัน สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบัน รูปแบบวิถีชีวิตเพื่อให้ดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตดงามต่อไป หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้ เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว สังคม ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนจะแนะนำคนในชุมชนไม่ให้ประพฤติดีศีลธรรมอันดี

๒.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนลูกหลานและช่วยแนะนำให้มีคู่ครองที่ดี สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใ้ห่างเหินจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญู กตเวที ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว

๒.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาแก้ปัญหาได้เกือบทุกเรื่อง เช่น เรื่อง ครอบครัว ก็ให้ประชาชน ชาวบ้านหรือนำชุมชน หรือพระสงฆ์ช่วยให้ข้อคิดแนะนำตามกรอบแห่ง พระพุทธศาสนา เรื่องพัฒนาชุมชนก็ใช้หลายฝ่ายมาให้การแนะนำ

๒.๕.๑) ปัญหาด้านบุคคล

การนำเอาสื่อมากแก้ปัญหาได้ เพราะ สื่อ เทคโนโลยีไม่ได้มีพิษภัยโดยตัวของมันเอง ทั้งนี้อยู่ที่ผู้ใช้ ผู้เสพว่าใช้อย่างไร ใช้ในทางที่ถูกควร หรือใช้ในทางที่ผิด ผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือเพื่อนพี่น้องต้องคอยสอดส่องดูแลและตักเตือนกันให้เลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ถึงแม้เราไม่อาจห้ามปรามเยาวชนได้ แต่เราคอยบอกสอนว่าสื่อไหนเป็นประโยชน์ สื่อไหนเป็นโทษได้ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกัน สอดส่องดูแลเพื่อให้สังคมไม่เกิดปัญหา

๒.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา ในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

๒.๖.๑) การวางแผน

มีกิจกรรมการจัดขบวนแห่จองพารา จะมีนักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งถือว่าเป็น การให้นักเรียนได้รับรู้ และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ด้วยตัวของเขาเอง ในอนาคตเด็กเหล่านี้ จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมร่วมกัน แก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชน จัดขึ้น

๒.๖.๒) การกำหนดเป้าหมาย

คนไทที่อพยพเข้าทั้งใหม่และเก่า คนในชุมชนช่วยกันสร้างความร่มเย็น สันติสุข โดย มีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่นและให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้สำเร็จ ไปได้ด้วยดี

๒.๖.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

วัดมีงานคนไทให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีประเพณีคนไทก็ชวนกันไป ร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่จองพารา ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมทุกครั้งของ กิจกรรม

๒.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັตลักษณ์ที่พึงประสงค์ ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

การแก้ปัญหาอุปสรรคของคนชายขอบของพี่น้องไท (ไทใหญ่) มีความพึงพา เกษตรกรรมที่อิงหรือผสมผสานกับอยู่กับความเชื่อพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับในอำนาจลี้ลับ และวิญญาณเชื่อนั้นจะแสดงออกมาเป็นประเพณีและพิธีกรรมในรอบปี ซึ่งจะสัมพันธ์กลมกลืนไปในวิถี

ชีวิตประจำวันหรือที่อยู่เหนือธรรมชาติและมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย โดยในแต่ละความ แต่ในบางความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างได้สูญหายไปจากชุมชนไทใหญ่ เช่น การแต่งงานกันข้ามชาติพันธุ์ในปัจจุบันก็สามารถทำได้ เพราะชาวไทใหญ่ไม่ได้สืบทอดคติความเชื่อดั้งเดิมที่ห้ามแต่งงานกับคนชาติพันธุ์อื่นแล้ว โดยใช้กฎระเบียบของชุมชนที่มีกิจกรรมร่วมกันเข้าอะไรกว้างขึ้น

๓) คำถามในการสัมภาษณ์ นายไกรศรี ชาวพรม ผู้นำชุมชนบ้านปู่แซ อำเภอมะอวย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๑.๐๐ น.)

๓.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ในชุมชนมีความหลากหลายชนเผ่า ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและกับผู้นำชุมชนจะต้องคนในชุมชนไม่ให้คนกรีนนกรอยของตนเองให้เป็นไปตามวิถีประเพณีบางคนมีญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย ที่ใกล้กับชุมชนอยู่แล้ว ก็อาจไปอยู่ด้วย ประเพณีก็เปลี่ยนแปลงตามชนเผ่าอื่นๆ ผู้คนแต่เดิมนั้นก็ทำสวน ส้ม ทำนา ทำสวน ไร่จ้างทั่วไป

๓.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

ทุกคนที่เข้ามาอยู่ก็ต้องปฏิบัติตาม กฎระเบียบของหมู่บ้าน และกฎหมายบ้านเมืองที่ทางการเข้มงวดก็ต้องปฏิบัติ ถนนหนทางก็ดีขึ้น ลูกหลานที่ได้เรียนหนังสือ ลูกหลานเห็นสังคมสมัยใหม่ ผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง

๓.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

๓.๓.๑) หลักธรรมที่ใช้

รูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ชาวไทใหญ่ก็นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การดำเนินชีวิต มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน มีความเป็นมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีปัญหาทางสังคม ชาวไทใหญ่ที่มาอยู่ไม่มีสัญชาติก็มีความตระหนักและยึดหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัว

๓.๓.๒) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้เนื้อเชื่อใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยา มีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จักให้อภัยกัน ให้อยู่รอดปลอดภัยจนถึงฝั่งที่ตั้งใจ ให้ดูพ่อแม่และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็น

ตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพาศติศีลธรรมอันดี เช่น ติดยาเสพ ติด เป็นเด็กเกเร

๓.๓.๓) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเฝ้าพันธุ่มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพฤตินอกครรลอง ความเข้มงวดดังกล่าวได้หายไปจากสังคมแล้ว แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่มั่นคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว

๓.๓.๔) ด้านความเชื่อ

มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้ คติความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาชั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวช่วยก่อให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง

๓.๓.๕) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

คนไตเป็นชาวพุทธ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการมีความกตัญญูต่อบุคคลที่พ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ความกตัญญูต่อบุคคลที่จึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ

๓.๓.๖) หลักความสามัคคี

ช่วยกันดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนให้เกิดความสงบในชุมชน

๓.๓.๗) หลักการสร้างบุญ

ชนชาวไทใหญ่นิยมชอบทำบุญเช่นสร้างสะพานไม้ไผ่ถวายเป็นพุทธบูชา มีความเชื่อเรื่องการสร้างว่าเป็นสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เมื่อมนุษย์ตายไปก็จะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์

๓.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๓.๔.๑) ด้านจริยธรรม

บิดามารดาสอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่ดีเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางดีงาม เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

๓.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดี ไม่ให้รุกรานกัน ให้มีความสงบ แต่พระองค์ได้ตรัสสอนว่าไม่ควรทำการใด ๆ ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๓.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

การสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ พึ่งตนเองได้ แต่คนส่วนมากนั้น จัดสิ่งแวดล้อมให้เยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิต

๓.๔.๔) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

สิ่งที่เกิดในธรรมชาติก็สำคัญ ช่วยกันดูแลรักษา และมีความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่นๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน

๓.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง คนใดถือว่ามีปัญหาที่ไม่รวมตัวกันที่วัด หรือถ้าสถานที่ที่ไปอยู่วัด พระสงฆ์ หัวหน้าชุมชน และ ประชาชนชาวบ้านเป็นหลัก ให้คำปรึกษาเป็นกำลังใจ แก้ปัญหาเป็นด้าน ๆ เช่น ปัญหาเรื่องคน ปัญหาสังคม ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

ในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหา เข้าร่วมกิจกรรม ที่เป็นประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น โดยมีการแก้ปัญหาพร้อมกันสิ่งดี ๆ ก็นำมาถ่ายทอดให้กับเด็กเพราะอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมต่อไป

๓.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อุตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๓.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ๆ และมีการผสมกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน

๓.๗.๒) ด้านจารีตประเพณี

คนไต (ไทใหญ่) มีข้อปฏิบัติ เช่น ประเพณีทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการบรรพชา (ปอยสง่าลอง) ทุกปี เพื่อให้มีสืบทอดพระพุทธศาสนาและประเพณีของชาวไทใหญ่ ก็แนะนำให้ลูกหลานไปบวชตั้งแต่เล็ก บรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา

๓.๗.๓) ด้านสังคมและการปกครอง

ตามกฎหมายบ้านเมืองของประเทศไทยทางการจะแจ้งมาเป็นเรื่อง ๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติ กฎของหมู่บ้านที่มาอาศัยก็ปฏิบัติ กฎของกลุ่มคนไตที่อพยพก็ต้องปฏิบัติตาม

๓.๗.๔) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

ยังรักษา ใช้ภาษาไตอยู่ ก็ใช้ภาษาไต (ไทใหญ่) มีภาษาพูด ภาษาเขียน สำหรับภาษาเขียนนั้นคน นอกจากนี้ก็พูดภาษาคำเมือง ภาษาไทยกลางได้

๔) คำถามในการสัมภาษณ์ นายสามหงส์ มุลทะนะ ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านปู่แซ่ อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๒.๐๐ น.)

๔.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ในชุมชนยังรักษาวิถีประเพณีคล้ายรักษาประเพณีกับชีวิตที่เรื่องตั้งแต่เกิดถึงตาย ยังปฏิบัติกันอยู่ มีคนท้องถิ่นได้ทำหาเลี้ยงชีพ โดยคนไตก็ไปรับจ้าง ทำสวน แม่บ้าน อาชีพอื่น ๆ ก็มีมาก

๔.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

ลูกหลานที่มีบัตรใบอนุญาตให้ไปทำงานที่อื่นได้เอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแต่อย่างไรก็ตามความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่าง ชาวไทใหญ่ไว้ได้ เพราะมีพ่อแม่ มีพระพุทธศาสนาไว้เป็นที่พึ่งในการดำเนินชีวิต

๔.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต มีความการสงเคราะห์ญาติมิตร และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี แต่ชาวไทใหญ่ก็มีความตระหนักและพยายามช่วยกันดำรงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นนี้ ให้ดำรงอยู่และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตอาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย

๔.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

พ่อแม่และผู้หลักผู้ใหญ่สอนกันประพาศิตศีลธรรมอันดี เช่น ติดยาเสพติด เป็นต้น เกเร เป็นต้น ให้ดูในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน ชาวไทใหญ่สามี ภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้อยู่ตลอดรอดฝั่ง

๔.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

วิถีชีวิตชาวไทใหญ่ ไม่นิยมเที่ยวกลางคืน มีมาก ผัว หลายเมีย มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว

๔.๓.๓) ด้านความเชื่อ

การอยู่รวมกันเป็นชุมชน ศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้นเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนแต่ละคนอาจมีศักยภาพซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว โดยจะแสดงออกให้ปรากฏได้เมื่อมีโอกาสอันควร คติความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ เช่น คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาชั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง

๔.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

บิดามารดามีความรัก ความหวังดีต่อบุตร และบุตรก็ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูกตเวที และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทนเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูลคนใด เป็นชาวพุทธ ถือ ความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตคู่ ในครอบครัว ทำให้ชีวิตคู่สามีภรรยาอยู่ร่วมกันและดูแลกันและกันจนตายจากกันไป

๔.๓.๕) หลักความสามัคคี

พึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือกันสร้างความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ที่เป็นผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนาไม่เอาเปรียบกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน

๔.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

ชาวไทใหญ่ชอบทำบุญ สังเกตตามประเพณีวิถีต่าง คนไทใหญ่จะไปทำบุญ เพื่อสร้างบุญกุศล แลได้ดูแลพระพุทธศาสนา ถวายเป็นพุทธบูชาหลังจากสิ้นชีวิตแล้วขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องต้น

๔.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง (โปรดระบุเป็นด้าน)

๔.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ส่งเสริมประเพณีที่ดีให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ ในการศึกษาเล่าเรียนลูกหลาน มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต ชยัน อดทน ละอายชั่ว

๔.๔.๑) ด้านสังคม การปกครอง

พุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง และมีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลাজิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดีและกึ่งง่ายขึ้น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น ให้มีความสงบ เป็นวิถีของชาวไทใหญ่

๔.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาใช้แก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

คนไต่ถือว่าถ้ามีปัญหาทุกที่ กำนานภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง ยกตัวอย่างคนไต่ที่อพยพ มาอยู่เมืองไทยก็หลายคนไม่มีอาชีพเป็นหลัก ทำโน้นทำนี่บางคนก็มีเงิน ที่สร้างครอบครัวได้ดี มีปัญญาก็แก้ปัญหาชีวิตได้หลายด้าน

๔.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไป)

๔.๖.๑) การวางแผน

ตนเองมีปัญหาอะไร หรือส่วนรวมมีปัญหาอะไร โดยมีวัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

๔.๖.๒) การกำหนดเป้าหมาย

ส่วนไหนมีปัญหาที่ไม่ทั้งกัน คนไต่ที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ร่วมเย็น สันติสุขคนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานกับคนท้องถิ่น

๔.๖.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ทุกฝ่าย ทุกคน คนไต่ให้ความร่วมมือชุมชนเป็นอย่างดี วัดมีงาน การมีส่วนร่วม วัดมีประเพณีคนไต่ก็ชวนกันไปร่วมทำบุญ เป็นปกติอยู่แล้ว เช่น ปอยออกวา หรือประเพณีอื่น ก็ต้องอาศัยทางโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๔.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๔.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาป บุญคุณโทษ เชื่อในอาณิสสรสการทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อาณิสสรอย่างนั้น ถ้าทำชั่ว ผิดธรรมะ เมื่อตายแล้วจะไปเสวยทุกขเวทนาในอบายภูมิ มี เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย และนรก ตรงกันข้าม ถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน ชาวไทใหญ่ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ชาวไทใหญ่มิมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาว และเด็ก ๆ การทำบุญหรือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาล ประเพณีวัดวาก็ไม่ทิ้งเหมือนกัน

๕) คำถามในการสัมภาษณ์ นางคำ ลุงอ่อง ผู้แทนชุมชนแม่ อำเภอมะอวย จังหวัด เชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๐๐ น.)

๕.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ข้าพเจ้ามีบ้านมีครอบครัว เดิม มาจากประเทศพม่า มาอาศัยกับลูกที่เข้ามารับจ้าง ชีวิตต่างกับที่บ้านเมืองที่เคยอยู่ แต่การดำเนินชีวิตในกลุ่มคนไตก็ยังคงทำเหมือนเดิม คือ ไปวัดทำบุญดูแลกันครอบครัวให้มีความสุขตามที่เป็นไปได้

๕.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ เช่น ที่บ้านเมืองมีที่ดิน มีบ้านอาศัยของตนเอง ส่วนด้านอื่นยังคงมีอยู่เช่น เทศกาลหรือการมืงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี ยังได้ทำอยู่เพราะเมืองเชียงใหม่มีประเพณีคล้ายกัน

๕.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิตของการสงเคราะห์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการไปวัดไปวาสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ถึงแม้ในปัจจุบัน

๕.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทยปฏิบัติตามหลักคำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรมใหญ่ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำไม่ดีกลัวตกนรก มีความกลัวเรื่องการทำผิดต่อครอบครัว ต่อตนเอง ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้

๕.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพฤติผิดศีลธรรมอันดี เช่น ดิถยาเสพติด เป็นเด็กเกเร การมีครอบครัวให้ยึดมั่นระบบผัวเดียวเมียเดียว

๕.๓.๔) ด้านความเชื่อ

ในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้ ภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาของคนไต ทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน คนแต่ละคนอาจปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๕.๓.๔) หลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญู

สร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่นๆ เช่น การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูทุกเวที และช่วยบิดามารดาสร้างฐานะครอบครัวด้วยความวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นอดทน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕.๓.๕) หลักความสามัคคี

หลักการให้ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๕.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

การทำบุญจะเป็นสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังสุคติภูมิ ชาวไทใหญ่จึงนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธสถานต่าง ๆ ตามความเชื่อ

๕.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๕.๔.๑) ด้านจริยธรรม

ประพุดิตตามหลักของศีล คือให้งดเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ไม่ให้รุกรานผู้อื่นให้มีความสุข ซึ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น

๕.๔.๒) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

พุทธศาสนาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทใหญ่

๕.๕.๓) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญญาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง คนไท ที่อพยพมา ถือว่า ปัญญาช่วยให้มี อาชีพเพื่อการดำเนินชีวิตได้และให้เป็นที่ถูกต้องและตามหลักทางพระพุทธศาสนา

๕.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร (ในขั้นตอนต่อไป)

วัด บ้าน โรงเรียน มองเห็นปัญหาาร่วมกันและวางแผนแก้ปัญหาด้วยกัน

๕.๖.๑) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

ปัญหาอุปสรรคเกิดจากคนทำขึ้น และบางครั้งก็อาจมาจากธรรมชาติ ก็จะต้องแก้ด้วยคน เช่น ผิดเรื่องธรรมชาติหรือมีความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้าน หรือเสื้อบ้าน หรือผีอื่นๆ จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ที่มองไม่เห็นชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันตรายหรือ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของนอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และ ลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติตาม เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอนิสงส์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อนิสงส์อย่างนั้น ถ้าทำชั่วก็ช่วยกันแก้ไขปัญหา ตามจารีตประเพณีคนไทยใหญ่เชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุขครอบครัวเจริญรุ่งเรืองได้

ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (งูจ่อ)

๑) คำถามในการสัมภาษณ์ พระหลู่ วิริโย ประธานที่พัทสงฆ์งูจ่อ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น.)

๑.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

เป็นชุมชนที่ตั้งใหม่ ในศูนย์อพยพ ชุมชนกุงจ่อ (ฟ้าเวียงอินทร์) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มาจากกลุ่มไทใหญ่ประเทศพม่า มีประชากร ๒๗๐ คน ครอบครัว ๗๐ ครอบครัวที่อยู่บ้านลานนี้ มีข้อจำกัด ทุกคนจะต้องทำงานภายในตัวอำเภอ อาชีพรับจ้างทั่วไป ชาวไทใหญ่ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ยังปฏิบัติตามประเพณี

๑.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

ชุมชนที่ข้าพเจ้ามาอยู่ก็ปฏิบัติตาม กฎระเบียบของหมู่บ้าน และที่ทางการแจ้งมาก็ต้องปฏิบัติ

๑.๓) ชุมชนของท่าน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดมาส่งเสริมการดำรงวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง

หลักธรรมที่ใช้การดำเนินชีวิต มีความดูแลมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตงดงามเช่นนี้ให้ดำรงอยู่ต่อไป

เมื่อดำเนินตามหลักไตรสิกขา หรือ หลักอริยมรรคดังกล่าวมา ชื่อว่าได้ปฏิบัติตาม หลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า ชื่อว่าเป็นความสมบูรณ์แห่งการศึกษาที่แท้จริง ชื่อว่าปฏิบัติตามหลัก คำสอนทำความดี ละความชั่ว เป็นคนใจดี ไม่ก่อบาปก่อกรรม เชื่อว่า เมื่อคนเรามีความบริสุทธิ์ทาง ความประพฤติ เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนย่อมไม่หวาดหวั่นไม่ต้องกลัวต่ออาการโทษ จะมีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินชีวิตใน ครอบครัว

๑.๓.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า นรก สวรรค์ มีจริง ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น และมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้น้ำใจเชื่อใจ และความ เข้าใจกันทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยา มีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จัก ให้อภัยกัน ผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพฤติ ผิดศีลธรรมอันผู้หลัก

๑.๓.๒) หลักคำสอนเรื่องอบายมุข

ในช่วงวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ หากมีคนในหมู่บ้านประพฤติผิดนอกกรอบ ดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อนบ้านหยามเหยียด ดิฉินนินทาอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย แต่ความเข้มงวดดังกล่าวได้หายไปจากสังคมแล้ว ด้านการครองเรือนหรือการแต่งงาน จะอยู่ในช่วงอายุ ที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่อง

เผ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่มักยังคงยึดมั่นระบบฟัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง

๑.๓.๓) ด้านความเชื่อ

ความเชื่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผล บางอย่างได้คึดความเชื่อของคนไทยแต่ของคนไทใหญ่ ภูมิปัญญาดังกล่าวยอมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง หลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

๑.๓.๔) ความกตัญญู

คนไตเป็นชาวพุทธ การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณา การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น การมีจิตอาสา จิตสาธารณะถือ ความกตัญญูทเวทิจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางหน้าที่และสังคม ตลอดจนนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ เช่น ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประพุดิตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความกตัญญูทเวทิจึง

๑.๓.๕) หลักความสามัคคี

ความสามัคคี มีจิตอาสา จิตสาธารณะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน พึงพาอาศัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมว่าด้วยความรัก มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นับถือกันตามความอาวุโส ให้เกียรติกันตามบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่กันในการดูแลชุมชนอย่างชัดเจน และร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง และเกิดความสงบในชุมชน

๑.๓.๖) หลักการสร้างบุญ

คึดความเชื่อเรื่องการสร้างสะพานของชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นสร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ ชาวไทใหญ่จึงนิยมสร้างสะพานไปยังพุทธสถานต่าง ๆ ซึ่งจะได้บุญมากเมื่อนุชย์ตายไปก็จะได้เดินบนสะพานที่ทอดยาวขึ้นไปยังสวรรค์ ถือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังสุคติภูมิ และได้เดินบนสะพานขึ้นไปยังสวรรค์เบื้องหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว

๑.๔) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

๑.๔.๑) ด้านจริยธรรม

สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใ้ห่างเหินจากความชั่ว ทำแต่ความดี ปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความกตัญญูทเวทิจึง ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ละอายชั่ว

๑.๔.๒) ด้านสังคม การปกครอง

การไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น จึงได้แนะนำให้เข้าวัดฟังธรรม เพราะพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลาจิตใจบุคคลให้มีความเมตตา กรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง เมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นนักปกครองที่ดี ไม่ให้รุกรานกัน ให้มีความสงบ

๑.๔.๓) ด้านการสร้างภูมิปัญญา

ประเพณี ชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ เป็นการสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้เบื้องต้น แนวคิดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านพระพุทธศาสนา

๑.๔.๔) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้ความเคารพ ผีอื่น ๆ เช่น ผีดิบ ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่นา ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีหลักธรรมแนะนำ ถึงชีวิตของชาวไทยใหญ่นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พุทธการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลด้วย

๑.๕) ในการนำภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาใช้มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

การนำภูมิปัญญา มาแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง คนไต่ถือว่าที่สร้างครอบครัวได้ดี ถ้ามีปัญหาที่อยู่ไหนก็ได้ จะแก้ปัญหาทั้งหมดหรือสวนตนก็ได้ เช่นตนจะต้องพึ่งตนด้วยปัญญาของตน

๑.๖) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

มีปัญหาหยาบม ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดในชุมชน เพื่อคนในชุมชน โดย มีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่น และคนไต่ที่อพยพเข้า ให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมให้ร่วมเย็น สันติสุข

๑.๗) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

๑.๗.๑) ด้านคติความเชื่อ ความประพฤติ

ความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตมีปัญหาตั้งแต่เกิดจนตายแล้วก็ต้องปัญญาช่วยแก้ไขทั้งของตนและชุมชนได้ โดยมีความเชื่อเป็นเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิต ของกลุ่ม คือ ชาวไทใหญ่มักจะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน โดยความไม่ประมาทต่อสิ่งต่าง ที่มองไม่เห็น

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

การปรับตัวเข้ากับยุคสมัย คนไต (ไทใหญ่) ก็มีอยู่บ้าง เช่น การแต่งตัวของวัยรุ่น ค่านิยม เอาอย่าง เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง มีโทรศัพท์มือถือ มีรถยนต์ แต่ก็เป็นไปได้ยากเพราะพวกเขาก็รู้ตัวเองดี ผู้ใหญ่ก็แนะนำ ลูกหลานก็เข้าใจ

ชาวไทใหญ่เป็นสังคมหรือชุมชนแบบพึ่งพาเกษตรกรรมที่อิงหรือผสมผสานกับอยู่กับความเชื่อพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติและมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย โดยในแต่ละความเชื่อเหล่านั้นจะแสดงออกมาเป็นประเพณีและพิธีกรรมในรอบปี ซึ่งจะสัมพันธ์กลมกลืนไปในวิถีชีวิตประจำวัน

๒) คำถามในการสัมภาษณ์ นายวิจิต พุทธบุตร มัคคานายก ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ง่วง) (สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น.)

๒.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

กลุ่มไทใหญ่ที่อยู่ในชุมชนนี้ เป็นกลุ่มที่อพยพจากการทำสงครามภายในประเทศพม่าวิถีชีวิตดั้งเดิมก็ได้เหมือนทุกอย่าง แต่การใช้ชีวิต ยังปฏิบัติอยู่ เช่น อาหารการกิน ทำบุญทำทานยังเหมือนเดิม ในศูนย์แห่งนี้ได้มีที่พักสงฆ์เพื่อคนในศูนย์ได้ทำบุญ ทำทาน เป็นศูนย์รวมจิตใจคนที่อพยพ

๒.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

ชุมชนที่ข้าพเจ้ามาอยู่ก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง จากการเมืองการปกครอง ก็จะต้องปฏิบัติ เช่น กฎระเบียบของหมู่บ้าน กฎหมายในประเทศไทย ที่มีผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดูพาไปทำบุญ เข้าวัดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี ต่าง ๆ

๒.๒.๑) หลักความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้น้ำใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยามีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จักให้อภัยกัน สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็จะสอนให้คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง ให้ดูแลแม่และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่อยู่กันด้วยความเข้าใจจนแก่เฒ่าไปด้วยกัน สอนกันประพฤติผิดศีลธรรมอันดี เช่น ดิฉยาเสพติด เป็นเด็กเกเร เป็นต้น แต่คนไตก็พยายามครองตน ครองครอบครัว ครองสังคมของคนไตให้ยังอยู่ ให้ปราศจากอบายมุข ปฏิบัติตามความเชื่อในวิถีไทใหญ่ คือ

มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้เชื่อในคติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง เพื่อให้ มีจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณาร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสังคมสงฆ์ ที่ผู้ใหญ่ในชุมชน มุ่งสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการฝึกฝนอบรมตนเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง และเกิดความสงบในชุมชน สร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์

๒.๒.๒) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชนของท่านมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่ดีเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่นการศึกษาช่วยสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ ส่งเสริมให้ลูกหลานมีความรู้ทั้ง การศึกษาอยู่ในระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลได้สืบทอด

๒.๒.๓) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

ไม่ทำลายธรรมชาติ ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย

๒.๒.๔) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

๒.๒.๔.๑) การวางแผน

การสร้างผู้สืบทอดวัฒนธรรม โดยมีวัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ คนในชุมชน ให้ ร่วมเย็น สันติสุข โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสาน กับคนท้องถิ่นและให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคม

๒.๒.๕) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

คติความเชื่อ ความประพฤติกติความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิตของกลุ่ม คือวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่อยู่กับธรรมชาติทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทยใหญ่อยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

๓) คำถามในการสัมภาษณ์ นายจายแดง ลุงอยู่ หัวหน้าชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ลุงจ่อ)
(สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๑.๐๐ น.)

๓.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

วิถีชีวิตที่ดั้งเดิมในประเทศพม่าอยู่ในชุมชนนี้ ๖ ปี อพยพจากหนีในการทำสงครามก็ไม่ได้เหมือนทุกอย่าง แต่การใช้ชีวิต ยังปฏิบัติอยู่ เช่น อาหารการกิน ทำบุญทำทานยังเหมือนเดิม ในศูนย์แห่งนี้ได้มีที่พักสงฆ์เพื่อคนในศูนย์ได้ทำบุญทำทาน เป็นศูนย์รวมจิตใจคนที่อพยพ อาชีพหลักจริง ๆ ไม่มีมีก็แต่รับจ้างทั่วไป

๓.๒) วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

มีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง สิ่งที่เคยทำ เคยปฏิบัติในบ้านเกิดเมื่อนอน ก็หายหมด เหลือแต่ จารีตประเพณี ยึดถือ การปกครองก็ต้องปฏิบัติ เช่น กฎระเบียบของหมู่บ้าน กฎหมายในประเทศไทย เด็ก ๆ ผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัด ด้านความเชื่อ ชาวไทใหญ่เชื่อว่า ชีวิตครอบครัวจะอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งก็คือความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้น้ำใจเชื่อใจ และความเข้าใจกันทั้งสามภรรยา พระสงฆ์จะอบรมสั่งสอนให้คู่สามีภรรยามีศีลเสมอกัน มีความเข้าใจ และรู้จักให้อภัยกัน สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็จะสอนให้คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันต้องประคับประคองชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง

คติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง เพื่อให้ มีจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณาร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๓.๓) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตและชุมชนของท่าน มีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง

ขอให้ทุกคนมีจิตใจที่ดีงาม ให้งดเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี มีจิตใจที่ดีงาม ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่นการศึกษาให้ลูกหลานมีความรู้ทั้ง การศึกษาอยู่ในระบบ อบรมลูกหลานพาเข้าวัดไปทำบุญ เห็นประเพณีตั้งแต่เล็ก ๆ

๓.๔) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

การมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันกันทุกฝ่าย ไม่ทำลายธรรมชาติ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

**๓.๕) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา
ในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร**

สืบทอดวัฒนธรรม โดยมีวัดบ้าน โรงเรียน เป็นศูนย์กลางร่วมกันประสานแก้ปัญหาที่
เกิดในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ

**๓.๖) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อັตลักษณ์ที่พึง
ประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้**

วิถีชีวิตของคนได้ตั้งแต่เกิดจนตาย คือ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อยู่กับธรรมชาติ พุงนา
การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา ศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา
นาน ความเคร่งครัดของการนับถือ หากไม่พาลูกหลานเข้าวัดเหมือนแต่ก่อน ก็อาจจะเป็นปัญหา แก้ไม่
ทัน มีวัฒนธรรมที่เคยมีนั้นแหละ ที่ทำให้กลุ่มชนชาวไทใหญ่เกิดความยั่งยืนต่อไปได้

๔) คำถามในการสัมภาษณ์ นางพร จองจาม ปราชญ์ชาวบ้านฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ)
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๒.๒๐ น.)

**๔.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร
บ้าง**

วิถีชีวิตชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมบ้าง การเมืองการ
ปกครองเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น จนได้อพยพมาอยู่ประเทศไทย และก็ต้องปฏิบัติ เช่น
กฎระเบียบของหมู่บ้าน กฎหมายในประเทศไทย ที่มีผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ
เข้าวัด ในช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี ต่าง ๆ

**๔.๑.๑) คนไต่มีความเชื่อ เรื่องนรก สวรรค์ รู้จักบาปบุญคุณโทษ เชื่อถือในสิ่งที่
มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่างได้เชื่อ
ในคติพุทธเข้ากับคติผีจึงนับเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ทั่วไป ความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการ
ฝึกฝนอบรมตนเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง และเกิดความสงบในชุมชน สร้างบุญกุศลอย่างสูงสุด เป็น
การสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ภูมิปัญญาดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความ
อบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง เพื่อให้ มีจิตสำนึกให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักคุณูปการของ
พ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน การมีความเมตตากรุณาร่วมมือกันสร้าง
ชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน**

**๔.๒) ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตและชุมชนของท่าน
มีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาพุทธอย่างไรบ้าง**

สอนให้บุตรเป็นคนมีจิตใจที่ดีงาม ใฝ่หาความรู้จากความจริง ทำแต่ความดี มีจิตใจที่ดีงาม ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น การศึกษาช่วยสร้างปัญญาให้กับลูกหลานได้ ส่งเสริมให้ลูกหลานมีความรู้ทั้ง การศึกษาอยู่ในระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลได้สืบต่อ

๔.๓) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายขอบ

ไม่ทำลายธรรมชาติ ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและสิ่งเหนือธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ประสานสอดคล้องกันทุกฝ่าย

๔.๔) ทิศทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิต ควรดำเนินการอย่างไร

การสร้างผู้สืบทอดวัฒนธรรม โดยมีวัดบ้าน โรงเรียน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสาน เพื่อให้คนในชุมชนให้ร่วมเย็นสันติสุข

๔.๕) ท่านคิดว่าเมื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้ว อัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของชุมชนท่านควรเป็นแบบใด ในด้านต่อไปนี้

ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยใช้ ความเชื่อ คติความเชื่อ เป็นสิ่งประสาน ความประพฤติเพราะวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายคนใดจะมี ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และคำสอนความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อด้านรูปแบบวิถีชีวิต เช่น มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานานทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่ม คือ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อยู่กับธรรมชาติทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลนั้นแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธ

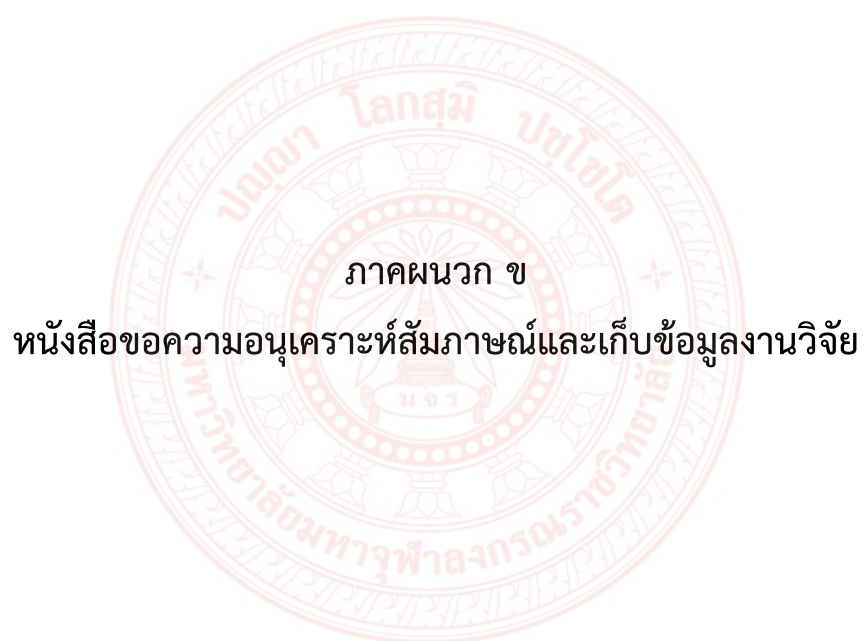
๕) คำถามในการสัมภาษณ์ นางแสงหนุ่ม จองจาม ผู้แทนชุมชน ฟ้าเวียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๒.๒๐ น.)

๕.๑) สภาพการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง

ปัจจุบันมีครอบครัวอยู่ในศูนย์อพยพ พวกกันหนีมาจากการทำสงครามสู้รบ ยิงกันภายในของกลุ่มไทใหญ่กับทหารพม่าหากขณะนั้นไม่เข้ามาที่อันตราย ญาติพี่น้องก็ถูกยิงตายไปหลายคนที่อยู่ในชุมชนนี้ ชีวิตที่ใช้ก็แบบที่เคยอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอน เช่น เรื่องประเพณีแต่การใช้ชีวิตอาหารการกิน ทำบุญทำทานยังเหมือนเดิม การแต่งกาย ภาษาก็เหมือนเดิม ถ้ามองว่าวิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในประเทศไทย ที่มีผู้ใหญ่ก็ให้คำแนะนำผู้ใหญ่ทำให้ดู พาไปทำบุญ เข้าวัดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาล หรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี ต่าง ๆ พยายามบอกกล่าวกัน คนครอบครัวไม่ให้ประพฤติผิดศีลธรรมอัน แต่คนใดก็พยายามครองตนให้ปราศจากอบายมุขว่าเป็นสิ่งไม่ดี เพราะสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว

คือ มีความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งที่ลึกลับไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผลบางอย่าง ได้เชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาสอนให้คิดสิ่งที่ถูกต้อง บนพื้นฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นดังกล่าว ย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจได้ระดับหนึ่ง เพื่อให้คนในครอบครัวประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น การศึกษาช่วยสร้างองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ลูกหลาน มีความรู้ทั้งการศึกษาอยู่ในระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เช่น เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ที่คนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสานกับคนท้องถิ่นและให้เข้าใจทุกฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมทางสังคมดำเนินไปได้อย่างเรียบง่าย ตามวิถีแห่งอัตลักษณ์ของคนชาวขอบและการประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในภายภาคหน้า

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลงานวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๔๓

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
โทรศัพท์ ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

๕ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลงานวิจัย

นมัสการ/เรียน เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง, ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง และชุมชนบ้านปู่แช่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผลงานวิจัยของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย เพื่อยกระดับการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ ในครั้งนี้ ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ดำเนินการทำการวิจัย เรื่อง “ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลดังกล่าว หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดียิ่ง และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

.....สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ชุมชนบ้านลาน อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนวัดพระธาตูปูแช่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนฟ้าเพียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพกิจกรรมนำไปใช้ประโยชน์

๑. บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๒. สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓. ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๔. ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๕. ชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ด้านสังคม/ชุมชน
- ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
๑	บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่		✓	
๒	สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่			
๓	ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอ เวียงแหง ชุมชนบ้านลาน อำเภอ ฝาง และชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่ ฮวย จังหวัดเชียงใหม่			

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
- ถ่ายทอดองค์ความรู้
- แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติการในการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เกิดองค์ความรู้และชุดความรู้จากที่มาจากชายขอบ มีแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เห็นอัตลักษณ์เฉพาะมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนชาวชายขอบ การมีพัฒนาชุดองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาจากหลักฐานที่มีและปราชญ์ท้องถิ่น

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

๑) บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๒. สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๔) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕) ชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติการ ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ แก่ชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ที่เสียสละเวลาในการให้คำสัมภาษณ์ ร่วมเวทีประชาคม และร่วมงานกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งแกนนำชุมชนและผู้แทนจากหน่วยงานราชการท้องถิ่น ได้แก่ ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) ชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

๑. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติการภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่ แก่ชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ที่เสียสละเวลาในการให้คำสัมภาษณ์ ร่วมเวทีประชาคม และร่วมงานกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งแกนนำชุมชนและผู้แทนจากหน่วยงานราชการท้องถิ่น ได้แก่ ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (กุงจ่อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) ชุมชนบ้านปู่แซ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

๒. การลงบทความเรื่อง “ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา : วิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบในจังหวัดเชียงใหม่” ในวารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีที่ ๒๗ เล่มที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) มีคุณภาพดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ฐาน ๒)

จำนวนผลงาน: ๓ หน่วยนับ: แห่ง

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์ พัฒนาชุมชนในมิติด้านวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา

ประเภท:

- เชิงปริมาณ
- เชิงคุณภาพ
- เชิงเวลา
- เชิงต้นทุน

รายละเอียด:

แผนงานและนโยบายการสร้างและพัฒนาชุมชนในมิติด้านวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๓) ชุมชนบ้านป่าสัก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

แผนงานและนโยบายการสร้างและพัฒนาชุมชนในมิติด้านวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ชุมชนฟ้าเวียงอินทร์ (ทุ่งจ้อ) อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ชุมชนบ้านลาน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๓) ชุมชนบ้านป่าสัก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ผลผลิต

กล่าวได้ว่าการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ของชุมชนชายขอบแล้ว นำมาถ่ายทอดกันมาถึงแม้ผู้อาศัยไม่มีความมั่นคง แต่วิถีชีวิตยังมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ยังถ่ายทอดกันอยู่เสมอ มีการฝึกฝน อบรม บ่มเพาะ และปลูกฝัง อย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เด็กจนโตให้อยู่ในระเบียบ

วินัย กฎเกณฑ์ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี ในการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงพุทธของครอบครัวทุกระดับ บุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคม โดยในระดับบุคคล ชาวชายขอบที่ชาวไทใหญ่ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาบุคคลให้อยู่ในศีลในธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบ ต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักเข้าวัด ทำบุญ ทำทาน และมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ช่วยเหลือแบ่งปันให้ผู้อื่น ถึงแม้สังคมจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ ก็ได้รับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาเจือปนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทใหญ่ เช่น การใช้สื่อและเทคโนโลยี การแต่งกาย เป็นต้น แต่รูปแบบประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีการสืบทอดภูมิปัญญาตามประเพณี และพิธีกรรมเหล่านั้นให้กับกลุ่มเยาวชนช่วยกันอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst.Prof.Dr. Phoonchai

Punthiya ๑) หมายเลขบัตรประจำตัว

๒) การศึกษา :

- น.ธ เอก,
- พ.กศ, พ.ม, (พิเศษมัธยม) กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
- พธบ.(ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศศ.ม.(ปรัชญา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- Ph.D, (Buddhist studies) Magadh University India

๓) รหัสประจำตัวนักวิจัยแห่งชาติ .....

๔) ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ บรรยายทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

- เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
- เป็นอาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา อ.เมืองจ.เชียงใหม่ และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- หัวหน้าโครงการการศึกษาพิเศษสำหรับพระสังฆาธิการ
- หัวหน้าการจัดทำโครงการเปิดหลักสูตรพุทธศิลปกรรม

๕) หน่วยงานปัจจุบัน : ๑๓๙ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

๖) ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย :

๑) “อิทธิพลของธรรมมหาวิภาคต่อวิถีชีวิตคนล้านนา” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๗

๒) “ความคาดหวังของพุทธศาสนมหบัณฑิตต่อสังคม” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๒

๓) “กระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมข้าวเชิงพุทธ” ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หัวหน้าวิจัย) ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๐

๔) “จริยธรรมที่ปรากฏในคำขอล้านนา” ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หัวหน้าวิจัย) ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๐

ประวัติที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Phisit Kotsupho
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
๓. รหัสประจำตัวนักวิจัยแห่งชาติ ๔๑-๐-๐๐๐๘
๔. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๕. หน่วยงานและที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
- หน่วยงาน : ๑๓๙ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
- ที่อยู่ : ๑๙๓ หมู่ ๕ ตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๓๐
- E-mail: phisit.k@chiangmai.ac.th, phisit.k@cmu.ac.th, phisittha@hotmail.com
๖. ประวัติการศึกษา
- พ.ม, กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๒)
  - ป.ธ.๙ (๒๕๒๕)
  - พุทธศาสตรบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๒๖)
  - M.A. (Philosophy) University of Delhi, India. (๑๙๘๖)
  - Ph.D. (Philosophy) S.S. University, Varanasi, (๑๙๙๐)
๗. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ศิลปวัฒนธรรม, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, งานวิจัยท้องถิ่น
๘. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- พิสสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (หัวหน้าวิจัย). การสำรวจรวบรวมและจัดทำระบบสารสนเทศสำเนาภาพถ่ายพระธรรมคัมภีร์ใบลานพระนครน่าน สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช ” ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผ่านศูนย์ล้านนาคหศึกษา, ๒๕๕๗.
  - พิสสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. หัวหน้าวิจัย. การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนา เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดล้านนา” ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๘.
  - พิสสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (ผู้ร่วมวิจัย). ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปสำคัญในล้านนา” ทุนวิจัยทุนวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผ่านศูนย์ล้านนาคหศึกษา, ๒๕๕๘.

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. หัวหน้าวิจัย). การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดพะเยา”. ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. ภูมิปัญญานครน่าน: เอกสารโบราณอันซีนเมืองน่าน. ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. ปุราณโณวาท : หลักจริยศาสตร์สร้างดุลยภาพชีวิตแบบล้านนา, ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. ล้านนาวิถิตักษ์ : ปทัสถานสังคมคุณภาพ, ทุนวิจัยทุนวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผ่านศูนย์ล้านนาคติศึกษา, ๒๕๕๙.

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. พระพุทธรูป : คติการสร้างและพิธีกรรมจากโบราณเมืองพะเยา, ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๖๐.

